

- Abena Busia: „Bár megfogadtam” (vers) 3
Abena Busiáról (jegyzet) 4
Syl Cheney-Coker: Élet (vers) 6
Az ismert világ ismeretlen tájai
(Szűcs Balázs Péter interjúja Somló Ágnessel) 7
Alex La Guma: Ízlés dolga (próza) 12
Alex La Gumáról (jegyzet) 16
Alex La Guma: Séta az sötétben (próza) 19
Ayi Kwei Armah: A gyógyítók (próza) 22
Ayi Kwei Armahról (jegyzet) 46
Syl Cheney-Coker versei 47
Syl Cheney-Cokerről (jegyzet) 52
Taban lo Liyong: Az usunburai öregember
meg az ő nyomorúsága (próza) 54
Taban lo Liyongról (jegyzet) 59
- Csányi Vilmos: A globális elme (esszé) 61
- B. Kiss Mátyás: „Járóbeteg az ontológián” (Parti Nagy Lajos: *Létbüfé*) 67
Payer Imre: Sámánbeszéd – most (Áfra János: *Rítus*) 72
Kontra Attila: A kötelező örökkévalóság terhe
(Németh Gábor Dávid: *Banán és kutya*) 76
- Benedek Szabolcs: Kádár hét napja (próza) 79
Vörös István: Életkorok (versciklus) 85
Garaczi László: Hasítás (próza) 88
Szegedi-Szabó Béla: versei 93
Szűcs Balázs Péter: Vigasztalanság (kispróza) 94

A borítón és a lapzárókon Pinczehelyi József fotói

E számunk szerzői:

Armah, Ayi Kwei, író (Ghána), B. Kiss Mátyás kritikus (Bp.), Benedek Szabolcs író (Bp.), Busia, Abena költő (Ghána), Cheney-Coker, Syl költő (Sierra Leone), Csányi Vilmos etológus, író (Balatonalmádi), Garaczi László író, költő (Bp.), Guma, Alex La író (1925-1985), Kontra Attila költő, kritikus (Tata), Liyong, Taban lo író (Uganda), Payer Imre költő, kritikus (Bp.), Somló Ágnes fordító (Pilisvörösvár), Szegedi-Szabó Béla költő, író (Bp.), Szűcs Balázs Péter író, szerkesztő (Bp.), Vörös István költő, fordító (Bp.)

„BÁR MEGFOGADTAM”

Bár megfogadtam,
Ezt többé nem teszem,
ma türelmes voltam mégis,
ahogy anyám –
terhesen, idegen földön
hordja ki gyermekét
a férfitől, ki távol
a végtelen ügyért küzd,
hogy minden gyerek hittet szülessen,
egy nap majd mind visszatér
az idegen földre,
mely otthonunk.

Nem költői kép látnom magam
a tragédia királynőjeként.
Valóságuktól ily távol
e csalóka kép világítja meg
a fájdalmat.

(Fordította: Somló Ágnes)

4 Somló Ágnes

ABENA P. A. BUSIÁRÓL

Abena P. A. Busia ghánai író, költő, feminista, egyetemi tanár és diplomata, 1953-ban született. Az egykori ghánai államfő Kofi Abrefa Busia lánya. A Rutgers egyetem docense, szakterülete az irodalom, és vezeti a nők és társadalmi nemek tanulmánya tanszéket. Jelenleg Ghána brazíliai nagykövete.

Egyetemi tanulmányait Oxfordban végezte, majd posztdoktorális ösztöndíjakkal számtalan amerikai egyetemre is eljutott. A *Women Writing Africa Project* társszerkesztője, az afrikai írónők legavatottabb szakértője.

Két verskötete jelent meg. A „BÁR MEGFOGADTAM” című vers a *Testimonies of Exile* c. kötetből való

6 Syl Cheney-Coker

ÉLET

Testem lángra lobbant
szívemet most átadom a tűznek
a világ áldozatot kér
mardossa bensőm a lángos zsigereket

ím egy halál délután
kisarjad rákos lelkemből
a testet kínnzó lélekért...
golyóra kiváltsága fejek közt
fejmemnek van

testem kintől vonaglik
dzsin táncol felettem
lelkem bürök tompítja
mert mérgezők a szűz ajkai
lám áruló had köröttem
kiadják azt kit feltüzelték

testem napon rothad el
testem virágokat mérgez
holt a virág mely lelkemből szív

átengedem lelkemet a tűznek!

(Fordította: Somló Ágnes)

Először azt kérdezném, hogy mikor kezdte az afrikai irodalommal, pontosabban az angol nyelvű afrikai irodalommal foglalkozni?

Valamikor egyetemista koromban, s talán nem egy-szerre, inkább fokozatosan alakult ki bennem az igény, hogy valami újat, számomra addig teljesen ismeretlent keressek. Valójában akkoriban még úgy éreztem, minden kell, az a bizonyos 'ide nekem

az oroszánt is' érzés vezérelt, és számtalan téma, terület ragadott magával... ugyanakkor kerestem is, valami olyat kerestem, ami annyira elbűvöl, annyira elvarázsol, hogy másokkal is meg akarom osztani. Első körben a színház emelkedett ki a sokaságból, és úgy harmadéves lehettem, amikor Afrika is megjelent az életemben. Egy hosszú hétvégére Bécsbe mentem, és az egyik könyvesboltban a kezembe akadt egy afrikai antológia. Ez az a bizonyos, 1971-es Charles R. Larson kötet volt, amiről hamarosan kiderült, hogy akkoriban a nyugati világban az egyik legjobb afrikai válogatásként tartották számon. Hazafelé a buszon el is olvastam, és így egyből a kor afrikai irodalmának legjavával találkoztam, többek közt ott volt S. Ousmane, James Matthews, Amos Tutuola, Birago Diop, S.Bemba, Alex La Guma, Ama Ata Aidoo, Ngugi, Nuwa Sentongo és Ezekiel Mphahlele. Ettől fogva tudatosan kerestem az újabb könyveket, szerzőket, majd hamarosan, a Rádiószínház jóvoltából, két szerelmem, a színház és az afrikai, elsősorban fekete afrikai irodalom is találkozott. Fordítottam ghánai, dél-afrikai és szenegáli szerzőket és egy kongói meséből magam is írtam rádiójátékot.

AZ ISMERT VILÁG 7 ISMERETLEN TÁJAI

Szűcs Balázs Péter interjúja

Somló Ágnessel

Jóllehet számos, jelentős irodalmi díjjal elismert afrikai író sorolhatnánk fel, az afrikai irodalom mégsem nevezhető különösebben ismertnek. Kik a legfontosabb, hozzád közel álló szerzők?

Az a vad mámor, amivel belevetettem magam az afrikai irodalomba, persze azt is jelentette, hogy mindenevőnek kellett lennem és elolvasni mindent, amihez csak abban a korszakban hozzáférhettem. A sok olvasás nyomán – persze próbáltam irodalomtörténeti és kritikai írásokhoz is hozzáférni – lassanként kialakult az a kör, amiben mozogtam. Mivel a rádióban, külsőként lehetőséget kaptam, hogy a Modern írók portréi c. sorozatba válogassak bemutatandó szerzőket, írjak róluk, és a kiválasztott részleteket jobbára magam

fordítsam, így elkezdtem afrikai szerzőket is javasolni, és megvolt rá az esély, hogy elfogadják, mivel az úgy nevezett harmadik világ irodalmának bemutatása bizonyos mennyiségben kötelező volt. Ez a lehetőség egyértelművé tette

számomra, hogy ha missziómnak tekintem e hatalmas földrész irodalmának bemutatását, akkor gondosan kell válogatnom és izgalmasan új, de első körben még a mi világunkban is viszonylag könnyen értelmezhető szerzőket. Mivel újabb hangokat szerettem volna bemutatni, ezért eleve kizártam azokat a szerzőket, akik már valamilyen formában, viszonylag könnyen hozzáférhetőek voltak magyarul. Persze akadtak kivételek, többek között Ayi Kwei Armah, akinek *A szépek még nem születtek meg* című regénye nem sokkal 1969-es megjelenése után, már 1975-ben megjelent magyarul is Göncz Árpád fordításában, és én mégis beleszerettem negyedik regényébe a *The Healers-beealers (A gyógyítók)*, amit a Nagyvilág 1983/6. számában mutattam be, és két kis részletét is közzétettük, az egyiket Göncz Árpád a másikat jómagam fordítottam. Ez a könyv sajnos még ma sem olvasható magyarul, hiszen a kiadók nem nagyon kapkodnak egy nálunk 'ismeretlen', ráadásul afrikai szerző után.

Persze Armahon túl sok más szerző is közel állt, áll hozzám, de mind más-más okból, ezért fontosnak tartottam, hogy valahol bemutathassam őket, és erre zömében a rádió Irodalmi osztálya adott lehetőséget. A bőségből most csak néhány nevet emelnék ki: Taban lo Liyong (Uganda), Alex La Guma (Dél-Afrika) Amos Tutuola (Nigéria), a költők közül a Sierra Leone-i Syl Cheney-Coker, vagy a ghánai költőnő, Abena Busia.

Mit gondolsz, miben jelölhető meg az afrikai írók legfőbb jellegzetessége? Mi az, ami a kétségtelenül fellelhető európai és amerikai hatások mellett mégis sajátosan afrikaivá teszi az irodalmi alkotásaikat?

Ez nehéz kérdés, hiszen az önállóuló afrikai államok értelmiségének ez az első és második nemzedéke (de talán az újabb nemzedékek zöme is), szinte kivétel nélkül nyugati egyetemeken tanult, így talán nálunk is jobban ismerik azt a kultúrát, amely megpróbálta alárendeltté vagy épp semmissé tenni azt a kultúrát, ami az adott afrikai terület sajátja. Erre az 1960-as években kétféle válasz született. A kelet afrikai régióban, talán a meglévő lingua franca, a szuahéli nyelv miatt, az írók zöme a nagy világnyelvek helyett, saját nyelve felé fordult, ahogy például Ngugi, aki az angol helyett kikuju nyelven kezdett el írni, mert saját kultúráját akarta és akarja a nyelv segítségével fejleszteni. Noha nekünk így nehezebb őt fordítani, de ő maga sokat fordít más nyelvekből, ugyanakkor saját műveit is lefordítja, hogy a nagyvilág is megismerhesse.

A nyugati területek írói más megoldást választottak: ők inkább a nagyvilággal akarják megismertetni saját kultúrájukat, és ehhez felhasználják az

egykori gyarmatosítók nyelvét, amit saját képükre formálnak. Ilyen sajátos nyelvet használt az ibó Achebe, vagy az első nemzedék képviselője a joruba Tutuola. És itt a másik különbség, hiszen az imént említett két író nigériai, és mindketten más nyelvet beszélnek, ezen kívül még vagy 40 másik nyelvet is csak ebben az országban, így itt az angol maradt az ország hivatalos nyelve. Még a szájhagyomány útján terjedő meséket, mítoszokat is angolul jegyzik le, adják ki. Ez adja azt a sajátos hangot is, ami megjelenik, esetünkben, az angolul író szerzőknél.

Amikor rátaláltam erre a vonalra, akkor kaptam megbízást az Európa kiadótól, hogy a korábban már megjelent afrikai területek mese és mítoszvilágán túl állítsak össze egy kötetet, amely bemutatja a fekete afrikai népek meséit. És bizony ezek a mesék adják az imént említett nagy írók sajátos világát is, hisz ezekhez nyúlnak vissza, ezekből a gyöke-rekből táplálkoznak és transzponálják a mai világba, sokszor vegyítik, vagy épp ellentétbe állítják a nyugati kultúra velük élő, illetve általuk alaposan megtanult, megértett és kiismert világával. Ha csak a nyelvet nézzük: Tutuola különös, furcsán helytelen angolsággal ír, Achebe az ibó-angolt teremti meg, a kelet-afrikai lo Liyong eltorzítja az angol szavakat és afrikai történetei a nyugati világ tanmeséivé válnak. Ezek az írók, valamilyen formában mind az afrikai természet képeit használják az afrikai világ képeinek leírásához, metaforáikhoz. Az adott terület szólásai és mondásai jelennek meg, esetünkben angolul, angol szavakkal, de ezek legtöbbször az angol anyanyelvű olvasó számára épp oly idegenül csengenek, mint mondjuk a magyar olvasó számára.

Új Forrás 2018/5 – Az ismert világ ismeretlen tájai
Szűcs Balázs Péter interjúja Somló Ágnessel

Mondhatjuk, hogy az általad felvázolt posztkoloniális állapot, annak minden történelmi, politikai, kulturális és nyelvi kérdésével együtt különösen nehézé teszi az afrikai irodalom fordítását?

Az imént megpróbáltam leírni azt a különös kettősséget, amit az jelent, hogy egy teljesen idegen világ jelenik meg első látásra egy olyan nyelven, amit a nyugati világ jól ismer (angol, francia). Látjuk az ismerős szavakat, de nem azt jelentik, más a kontextus. Az egy dolog, hogy egy szinte ismeretlen világba kell úgy bevezetni az olvasót, hogy fenntartsuk az érdeklődését, de nálunk még sok esetben olyan Afrikára és az afrikaiakra vonatkozó téves információkkal és előítéletekkel is meg kell küzdenie a fordítónak, amelyek ezt a munkát csak tovább nehezítik. Éppen ezért, első körben a fordítónak kell minél jobban, minél pontosabban megismernie ezt az idegen világot, és ez komoly háttérkutatót jelent minden egyes mű esetén. Mondhatnánk, hogy ezt az utat minden fordítás előtt végig kell járnia a fordítónak, de a nyugati világban ehhez segítséget adhat a közös ideológiai vagy vallási háttér,

a közös kulturális, és történeti alapok. Ugyanakkor ezek a rendkívül okos, nagyon nagy tudású, és számtalan értelmiségi foglalkozást gyakorló, polihisztor afrikaiak sokszor naívnak tűnő hangon csálják a gyanútlan nyugati olvasót egy olyan csapdába, amelyben akár saját álszentségére ismerhet.

10 Talán ez az az pont, ahol néhány szó erejéig kitérnék még a dél-afrikai irodalomra, ami sok mindenben különbözik az eddig felvázolt afrikai világtól. Dél-Afrikában, 1994 előtt, a fajüldöző apartheid rezsim adott egy olyan határozott és rendkívüli erejű keretet az itt születő alkotásoknak, amelyek így drámaivá tették a legegyszerűbb történetet is, hiszen mindenütt jelen volt a megosztottság, az elkülönítés tragédiája. Ugyanakkor az általam forgatott írók zöme, akár fehér, akár színes bőrű, akár fekete, mind szembe-szállt ezzel a megalázóan embertelen valósággal. Sokszor hihetetlen, már-már szürreális képet festettek akkori mindennapjaikról. Ezt a szürreális érzést látszik igazolni számomra az a tény, hogy Athol Fugard *Tsotsi* című regényének (1989-ben fordításomban jelent meg a Magvetőnél) ereje a könyvből készült, 2006-ban a legjobb külföldi filmnek járó Oscart is elnyerő filmben az apartheid nélkül már-már semmivé foszlik, egyszerű, dél-afrikai környezetben játszódó krimivé szelődül.

Összességében azt hiszem, fontos volt számomra az a felismerés, hogy az afrikai ember hagyományosan másként látja a világot, más a filozófiai háttere, még az idő is másként jelenik meg számára, miközben az írók tisztában vannak azzal a szemléletmóddal is, ahogy mi tekintünk a világra. Fordítóként így a legfőbb kérdés talán az, hogyan lehet az ismeretlent ismerőssé tenni úgy, hogy ami ismerős, itt idegenné váljon.

Végezetül azt kérdezném, hogy mit gondolsz, mi a műfordító legfőbb feladata?

Mindig is egyfajta kulturális missziónak tekintettem ezt a hivatást. Egy ismeretlen kultúra és egy ebben a kultúrában nevelkedett ember, az író üzenetét kell közvetítenem a célkultúra olvasója számára úgy, hogy megértse és átérezze annak az üzenetnek a lényegét és fontosságát. Az ember egyik alapvető tulajdonsága, hogy fél az ismeretlentől, lehet, hogy vannak, akik kihívásnak tekintik, de a legtöbb ember számára az, amit nem ismer, az félelmetes. Ezt a félelmet segít legyűzni a műfordító, aki úttörőként megismeri, feltárja előbb a maga számára a mű világát, azt az idegen világot, majd mindezt értelmezi az olvasó számára, így az olvasó közelebb kerül az ismert világ ismeretlen tájaihoz, ugyanahhoz a világhoz, amelyben élünk, még ha másnak is tűnik. Úgy hiszem, azzal, hogy megmutatjuk abban a világban az embert – aki ugyan másként és máshol él, de ember, aki szeret, akárcsak mi, aki mérges, kétségbeesett és kíváncsi, aki ugyanúgy szenved, ha fájdalom

éri –, segítünk a másság keltette rettegés legyűrésében. A műfordító felelőssége a művészileg átélt és átélhető igazság közvetítése, és saját kultúránk, saját, szűkebb világunk horizontjának tágítása – akár Afrikával is.

11

Új Forrás 2018/5 – Az ismert világ ismeretlen tájai
Szűcs Balázs Péter interjúja Somló Ágnessel

A nap már jócskán nyugat felé járt, a sovány felhők szegélye a szakadozott látóhatár felett világossárgás lett, mint a szétfolyó tojássárgája. A Kínai, miután felélesztette a tüzet a kerek konzervdoboz alatt, felállt és azt mondta:

12 Alex La Guma

ÍZLÉS DOLGA

– Most má’ fornia kell. –

A konzervdoboz bizonytalanul billegett két fél-téglán és egy lapos követön. Gondosan raktuk meg a tüzet, hogy egy kis kávét főzzünk magunk-

nak, és most olyan érdeklődéssel figyeltük a vizet a konzervdobozban, mint az asszonyok a gyerekszülést.

– Ott van ni – mondta a Kínai, ahogy bugyogva megtört a víz felszíne. Megvárta, míg felforr, aztán egy gyűrött csomagot húzott elő szakadt vihar-kabátja zsebéből, kinyitotta és óvatosan egy kis durva kávét pöcögtetett a konzervdobozba.

A Kínai olyan alacsony, összes hajú férfi, az arca széles, nyugodt és kemény, árad belőle a türelem, mintha megszokta volna, hogy mindent lassan, óvatosan és gondosan csináljon. A szeme azonban sötét, ovális, keleti szem és nyughatatlan, mint a csótány.

– Most állni hagyjuk egy kicsit – magyarázza. Eltette a csomagot, a másik zsebéből előhalászott egy régi rongyot, a kezére tekerte és rendkívül óvatosan leemelte a konzervdobozt a tűzről, majd gondosan letette a téglák mellé a homokba.

Épp most fejeztünk be egy munkát a vasútnak, és a töltéstől néhány méternyire táboroztunk, nem messze egy valamikori rakodóterület romjaitól. Az iroda helyenként lyukas, rozsdás és pókháló lepte, hullámos bádoggalai még álltak. Az arra járók telemocskolták a tető nélküli helyiséget, a rámpa burkolata meg helyenként már szétmállott és benőtte a gaz. Még a beton-szegély is megvolt, de már mindenütt repedezett és a bomlás maradványai borították, akár egy kísértetváros fogadóüdvözlője. A Kínai elővette és kirkatta a tisztára súrolt tejkonzervdobozokat, amelyeket csészeként használtunk. Én egy régi talpfán ültem és vártam, hogy megkezdődjön a kávékiöntés szertartása.

De hiába vártam, mert a Kínai csak guggolt, rongyba csavart keze a konzervdoboz felett, és meg se moccant. Csak guggolt ott és mereven figyelt valamit.

A hátam mögött megzörrent, reccsent a bozót, az akáciák meg a mimózák, és egy férfi hosszú árnyéka vetődött a kis irtásra. Megfordultam és felnéztem rá. Az ültetvény felől jött, sovány volt és alacsony, sápadt, fehér arcán finom aranyszőke borosta. A szája körül, a szeme alatt és a nyakán a

ráncokba beette magát a kosz, sűrű, hosszú haja meg kócos csomókban lógott a nyakába meg a halántékán. Szakadt bőrkabátban és ócska, kifakult, koszos farmerben volt, amelynek a szárát alul visszahajtotta.

Tétova várakozással állt az irtás szélén, előbb rám nézett, aztán a Kínaira, majd megint rám. Mocskos kézfejét végighúzta a szája előtt.

13

Aztán bizonytalanul ezt mondta: – Megszagótam a kávé. Nem zavarok?

– Hát – mondta a Kínai azzal a csendes, óvatos mosolyával. – Ha má’ itt van asszem nem. – Aztán rám mosolygott. – Mit mondasz, bevehetünk még egy asztaltársat, pajtikám?

– Asszem jut neki is a pulykából meg a zöldborsóból.

A Kínai a fejével intet az idegennek: – Üljlél csak le, pajtás. Épp vacsorálni készültünk.

A fehér fiú egy kicsit zavartan elvigyorodott, A talpfához jött, szakadt bakancsával odarúgott egy nagy követ és lovaglólülésben ráült. Nem szólt egy szót sem, csak figyelte a Kínait, ahogy kitesz még egy tejkonzerves dobozt, majd megfogja, amit a tűzről leemelt, és kitölti a kávé a csészékbe.

– Szolgáld ki magad fiú. Ez itt egy kicsit más, mint a polgármester kerti partija. – A fiú óvatosan elvette a csészéjét és fújni kezdte. A Kínai hangosan szürcsölgetett és azt mondta: – Kellett volna még egy kis sült kenyér. Nincs is anná’ jobb, mint a kávé meg a sült kenyér.

– Hot dog – mondta a fehér fiú.

– Hogy mi?

– Hot dog. Hot dog kávéval, nagyon jó.

– Aha, ja. Mondják – vigyorgott a Kínai. Aztán megkérdezte: – Merrefelé, Fehérke?

– Cape Townba. Talán kapok munkát egy hajón, azt’ irány az Államok.

– Sokak akarnak kijutni az Államokba – mondtam.

Fehérke ivott a kávéból, aztán azt mondta: – Igen, azt mondják, van ott pénz, meg van mit enni.

– Evésrő’ jut eszembe – mondta a Kínai. – Ecce’ láttam egy képet egy könybe’. Amerikás könyv volt. Ottani ételek voltak a képen. Egy rakás étel, sült csirke, meg tengeri – ott kukoricának mondják – gombával, azt’ szaftok, rósejbní, meg új ző’dorsó. Azt’ mind színesbe’

– Add má’ közelébb a báránysültet – mondtam gúnyosan.

– Jaj! – melegegett bele Fehérke a beszélgetésbe –, ha én ecce’ ilyeneminek a közelibe kerülök, hát addig eszek, míg ki nem pukkadok.

A Kínai nyelt egy kis kávé: – Ecce’, még sihederkoromba’ vó’tam én pincér is. Egy olyan nagy kávéházba’. Azt látni kellett vó’na, hogy mit össze

nem ettek azok a kurafik ottan. Csak ültek azt' belapátolták. Olyan francija ételeket is, hogy petit grassz, vagy micsoda.

Erre azt mondtam: – Emlékszel, mikó' beszittyóztunk azt' tíz napot kaptunk? Csak ettük a kását meg a babot, má' a fülünkön is az jött ki!

14 Mire a Kínai olyan furán azt mondta: – Eccé' beülnék én egy olyan elegáns kávéházba', és bezabá'nák egy vagon pulykát, sült kruplit, céklát meg habos süteményt. Azt' végül portói meg egy szivar.

–Biz' Isten – mondta Fehérke –, ez mind ízlés dolga. Van, aki a csirkét szereti, azt' mások meg a birkafejet babbal!

– Ízlés dolga – ráncolta a homlokát a Kínai. – Marhaság, pénz dolga ez, pajtikám. Hat hónapig melóztam abba' a kávéházba', azt' senki se nem rendelt ott birkafejet babbal!

– Azt ismeritek, hogy a pasas bemegy egy nagy kávéházba? – kérdezte Fehérke, miközben a kávémaradékát lötyögtette a konzerv-csészében. – Leül egy asztalhoz és kipakolja a szendvicsét. Azt' odahívja a pincért és rendel egy pohár vizet. Mikó' a pincér kihozza a vizet, a pasas aszongya: Azt' a zenekar mé' nem játszik?

Röhögünk egy darabig, a Kínai majdnem megfulladt. Köhögött meg köpködött egy kicsit, aztán azt mondta: – Egy másik ürge is bemegy a kávéházba', azt' rendel egy virslit meg krumplicipürét. Azt' mikó' kihozza neki a pincér, ránéz és aszongya: „Kedves uram, maga repedt tányért hozott nekem.” Mire a pincér: „Egy fenét, az nem repedés. Az a virsli.”

Mikor már ezen is jól kiröhögtek magunkat, a Kínai felnézett az égre. A nap már majdnem lement, és a felhők, mint véres rongyok úsztak a látóhatár felett. Szellő mocorgatta a mimóزابokrokat meg az akáciát, és valahol a távolban, a vasúti síneken túl, egy kutya csaholt élesen.

A Kínai azt mondta: – Hét körül ér ide egy üres teher. Segítünk Fehérkének, hogy e'jusson Cape Townba. Asszem még van időnk egy kis hagymás sertésszeletre. – Fehérkére vigyorgott. – Azt' ha túl vagyunk a desszerten, el-sétálunk a sínek mentén. Lejjebb van egy kanyar, ott a legjobb felugrani. Majd megmutassuk.

Aztán finomkodva felém intet: – Szolgáld fel a kacsát, fiú!

Kitöltöttem a maradék kávé-t a konzerv-csészékbe. A tűz már kialudt, csak néhány parázs izzott a helyén. Fehérke kotorászni kezdett a bőrkabátja zsebében, és cigarettát halászott elő. A gyűrött dobozban épp három szál volt, és körbeadta. Mindenki kivett egyet, a Kínai meg kiemelt egy ágat a tűzből, és rágyújtottunk.

– Jó kis szivar – mondta a cigaretta parázsló végét vizsgálgatva.

Mire megittuk a kávé-t és elszívtuk a cigarettát, a nap már lement, és körös-körül sötét, bíborszínű árnyak vibráltak. A mimózá-k és az akáciák tejének körvonalaiból egész sárkánycsorda rajzolódott ki.

Sötétben sétáltunk a töltés mentén, elhagytuk a rakodó romjait, és az állomásépület úgy rajzolódott ki, mint egy hatalmas, meggyalázott sírkő. A távolból vonatfüttyöt hallottunk.

– Itt vagyunk – mondta a Kínai Fehérkének. – Ez egy hosszú teher, és amikor a kanyarba ér, má' nem láthat meg a vezető, meg a közeg se a hátsó kocsin. Akkor ugorj, ha a mozdony eltűnik. Meg aztán fő'fele is megy, ezé' lelassít, úgyhogy annyival is könnyebb. Nyugi, maj' ha szólok. A fene, hát akko' itt az idő egy búcsúpohárra! – Felvillant a foga a sötétben, ahogy elvigyorodott. Akkor Fehérke kinyújtotta a kezét és a Kínai megrázta, aztán én is.

– Kösz a vacsorát, fiúk – mondta Fehérke.

– Gyere máskor is – mondtam –, addigra szerzünk egy asztalterítőt. – Ott ácsorogtunk az akáciák közt a töltés mellett, míg a tehervonat füstölögve felpöfögött az emelkedőn, fényszórója meg hatalmas sárga lyukat fúrt a sötétségbe. Visszahúzódtunk, míg a mozdony szuszogva eldübörgött mellettünk. Aztán a szerkocsi jött, néhány zárt kocsi, majd a szeneskocsi, egy pórekocsi és még egy zárt kocsi. A mozdony már nem látszott.

– Na most jó – mondta a Kínai és előre tolta a fiút. A vonat mellett álltunk, ott zakatolt a fülünkbe. – Arra a szeneskocsira ugorj fel – mutatta a Kínai. – Alacsony meg üres is. Vigyázz, kapd el a kallantyút, na, most. Most egészen lelassult. Hát, sok szerencsét, pajtikám!

A szeneskocsi odaért, Fehérke előre lépett és figyelte a kocsi végén a vaskallantyút. Amikor lassan velünk egy szintbe ért, a fiú ki-nyúlt, megmarkolta és megkapaszkodott, aztán a lábát is megtámasztotta és lassan távolodott tőlünk.

Figyeltük, ahogy ott lóg, majd eléri a kocsi sarkát és fölkapaszkodik. Néztük az elzakatoló vonatot és láttuk, hogy lovaglólásban felül a vagon sarkára és a kezével visszaint nekünk. Mi is intettünk neki.

– A fene! Azt' a zenekar mé' nem játszik? – mondta a Kínai

(Fordította: Somló Ágnes)

Dél-Afrika indiai eredetű népességéből származott. Már fiatalon bekapcsolódott az apartheid ellen fellépő mozgalmakba, többek között a Dél-afrikai Kommunista Párt munkájába is. Az 1950-es évek végétől a fajüldöző hatóságok többször letartóztatták, és előbb házi őrizetben tartották, majd börtönbe zárták őt és feleségét is. Írásai természetesen nem jelenhettek meg hazájában, és miután a megélhetést jelentő újságírástól is eltiltották, 1966-ban végül családjával együtt el

16 Somló Ágnes

ALEX LA GUMÁRÓL

(1925. február 20. Cape Town –

1985. október 11. Havanna)

hagyta Dél-Afrikát, és élete hátra lévő részét politikai menekültként, idegen földön, elsősorban az Egyesült Királyságban töltötte. Utolsó évei a Karib világhoz kötődtek, ahol az African National Congress (Afrikai Nemzeti Kongresszus) képviselte, így érte a halál Havannában.

Számomra La Guma elsősorban novellista, aki első kisregényével és novelláival sajátos világot teremtett. Stílusa tömör, kegyetlenül tömör. Lépésről lépésre, sokszor csak egy-egy szóval rajzolja meg a nyomor félelmetesen sötét környezetét. A szereplők is szűkszavúak, fásultak, vagy ha már végképp nem bírják, tovább, akkor ütnek és keményen ütnek. Mindennek ellenére, ezekben az írásokban, még a legsötétebb pillanatokban is felcsillan valami kis remény, a hit az ember méltóságában, még a legmegalázóbb pillanatokban is. La Guma írásainak lényege nem a mindent-feladás, az elkeseredés, hanem a küzdelem, az élet, az élni akarás, és a remény abban, hogy képesek vagyunk összefogni és együtt lerázni magunkról még egy az apartheidhez hasonló, értelmetlen, emberhez méltatlan és kegyetlen elnyomást is.

Bővebben a már említett első kisregényére és néhány novellájára térnék ki. A *Walk in the Night* (*Séta az éjszakében*) 1962-ben jelent meg a nigériai Mbari kiadónál. A történet Cape Town egyik legsötétebb nyomornegyedében, a hatodik kerületben játszódik. Főszereplője Michael Adonis, egy fiatal, színes bőrű fiú, akinek életét egyetlen éjszaka eseményein és kóborlásain keresztül ismerhetjük meg. A cselekmény fő vonala dióhéjban: Michaelt épp aznap bocsátják el a gyárból, mert visszabeszélt a munkavezetőnek. Hősiünk elkeseredésében leissza magát, és véletlenül megöl egy ártatlan, alkoholista öregembert, a nyomorúságos bérkaszárnya egyik lakóját. Az éjszaka végén csatlakozik egy bandához, épp akkor, amikor a rendőrök helyette ölik meg a menekülő, szerencsétlen kis tolvajt, Willieboyt.

A regény erőssége azonban mégis a részletekben rejlik. A szerző novellista tehetsége csillan meg azokon a pontokon, ahol a fő szál mellett, legalább ily fontos szálként leshetünk be az ablakokon és kaphatjuk el a kerület lakóinak pillanatait is. Látjuk a nyomort, az elkeseredést és az állandó küzdelmet az életbemaradásért.

Úgy tűnik, ez a városi nyomor űzi, szinte törvényszerűen a negyed lakóinak jó részét az alvilág felé, ahogy a *Pokrócok*¹ című novella megkésett, haldokló, a mentőket váró szereplőjét is, akinek életét a fel-felvillanó emlékképekként megjelenő pokrócok révén ismerjük meg.

A dél-afrikai fajüldöző rezsim, az apartheid lényege az elkülönítés volt: külön a feketék, külön a színes bőrűek és külön a fehérek. De a nyomor egy táborba sodor feketét, fehéret, indiait vagy kínait. Együtt még álmodozni is könnyebb. Az összefogás, az egymásra utaltatás mélyen emberi képe tárul elénk, a lehető legegyszerűbb vonásokkal az *Ízlés dolga*² című novellában. A vasúti sínek mellett, az irtáson kávézni készül a Kínai és a novella narrátora, aki talán fekete. A közeli ültetvény felől egy fehér fiú érkezik. Meghívják Fehérkét, hogy csatlakozzon hozzájuk. Kávézás közben beszélgetnek, és a szó egy kávézó étkezésre terelődik, ami számukra elérhetetlen, szép álom. Miután Fehérke megosztja velük utolsó 3 szál cigarettáját, segítenek neki, hogy felugorhasson a Cape Townba tartó tehervonatra.

Dél-Afrika irodalmának meghatározó személyisége Alex La Guma, aki életét és művészetét is az apartheid leleplezésének és eltörlésének szentelte. Célja végül teljesült, az apartheid elbukott, de La Guma már nem érthette meg: 1994-ben jött létre az új, sokszínű Dél-afrikai Köztársaság, a „szívárvány nemzet”.

¹ Takarók (Szuchovszky Ida) Égtájak 1969; Pokrócok (Dobos Éva) Néger kiáltás, Kozmosz 1972;

² Egy kis kávé az útra (Réz Ádám) Nagyvilág, 1974 december

Az egyik szobában, a folyosó végén, Franky Lorenzo feküdt a hátán és a plafont bámulta. Ezt a plafont valamikor régen fehérre festették, de most már szürke volt, a festék megrepedezett, lepergett, és a szürkéséget légypiszok tarkította. A gerendák megvetemedtek, összeszáradtak, és a köztük lévő sötét hézagokon át, ha valami megmozdult az épület tetején, nyomban por szűrődött be a szobába. A sarkokban, meg a kiugró mennyezetpárkányokon kis pókhálók feszültek. A férfi azonban mindebből semmit sem látott, mert egyszerre volt fáradt és ingerült, boldog és gondterhelt.

Alex La Guma 19

SÉTA AZ SÖTÉTBEN

(részlet)

Atlétatrikó volt rajta meg egy öreg kordnadrág. A trikón sötét foltokat hagyott az izzadság és a por, a nadrág meg jórészt fényesre kopott, de ahol maradt még valami a bársonyból, ott a bolyhos anyagban vastagon megült a szénpor. Frankyt gondok nyomasztották, a nehéz munka, a kifizetetlen számlák és a gyerekek. Bal szeme felett egy régi forradás fehérülő nyoma világított szőrös, barna arcán. Sok évvel ezelőtt egy verekedésben szerezte, amikor egy férfi egy üveggel fejbe vágta. A trikó alatt feszülő hatalmas mellkast sűrű, drótszerű szőr borította, és erős karján csak úgy dagadtak az erek meg az izmok. A nyaka is vaskos volt és kemény. Az arcán a ráncokba, mozgékony szája körül és mélyen ülő szeme alatt a redőkbe beette magát a szénpor, amit sosem sikerült lemosnia. A szeme azonban a kiugró homlokcsont alatt gyengéd volt, eleven és nagyon fiatal, akár egy kisfiúé. A keze, amit most a feje alatt kulcsolt össze, keménnyé kérgesedett a sok lapátolástól, és a testéből áradó szagban kissé áporodott izzadság- és dohányszag keveredett.

A felesége néhány perce jelentette be, hogy már megint terhes, és most azt próbálta eldönteni, hogy ez vajon jó hír-e vagy rossz.

Négy gyerekük aludt a keskeny, egyszemélyes ágyban, ott a fal mellett, a szoba túloldalán. Egyetlen szakadt, elnyűtt és összeizzadt pokróc alatt feküdtek, ketten-ketten, fejtől lábbig azon a keskeny besüppedt matracon, akár egy kirakós játék gondosan összeillő darabjai. Aztán hamarosan forgolódni, fészkelődni kezdenek álmukban és a gondosan elrendezett lábak összegabalyodnak, és egymásba rúgnak, mire felébrednek, panaszosan és nyűgösen. Most aludtak, a két fiú szája nyitva, a lányok dróthaja szorosan befonva, és a fejek mind egy-egy huzat nélküli, félig kibelezett, zsírfoltos párnába süppedtek.

Az ötödik gyerek az anyja ölében hangos cuppogással szopta a cukros vizet a gyömbérsörös üvegre húzott, régi cumiból. Grace, Franky Lorenzo felesége a gyereket lovaglóülésben szorította csípőjéhez, nehogy sírni kezdjen,

és ezzel zavarja a férjét. Olyan fiatal-öreg arca volt, amin még látszott egykori szépsége, de a teste már elnyűtt és megvastagodott a sok szüléstől. Az arca, akár egy aszketikus szentté, csontos és valami földöntúli ragyogás árad belőle, és a szeme egy olyan mély kút, melyben a szomorúság boldogsággal vegyül.

Franky Lorenzo arra gondolt: Asszonygák ez a szegények gazdagsága. Nincs étel a bendődben, nincs étel a gyerekeknek, de gyerekekben, abban gazdag vagy. A gazdagoknak van pénzünk, de kölkük csak egy vagy kettő. Van nekik elég, hogy tízet vagy húszat is etessenek, azt csak egyet vagy kettőt csinálnak. Nekünk meg annyink sincs, ami egynek elég, azt csinálunk nyócat, kilencet – egyet minden évben. Úristen.

De hangosan csak ennyit mondott: – Má'megin'. MÉR akarsz te mindig úgy maradni?

– Hát, én nem tehetek róla – mondta az asszony.

– Nem, te nem tehetsz róla.

– Úgy beszélsz, mintha csak én tehetnék róla. Hát ki tehet róla?

A férfi felült és dühödten ordított: – Az istenit, leglább csinátá vóna valamit. Igyá, valamit, vagy szeggyé tablettát.

– Neked se kéne tán minden rossebes éjszaka élvezkedned – fortyant fel az asszony.

– Há' jogom van hozzá, vagy mi?

– Az. Azt máson se jár az eszed. Te, meg a te jogaid.

A kicsit magához szorította, és csöndesen sírva fakadt. A gyerekek felébredtek az ágyban és a pokróc rongyos szegélyén át meredtek szüleikre.

Franky visszahanyatlott az ágyra és ismét a plafont bámulta. Hallotta felesége csöndes zokogását és most egy kicsit szégyellte magát, szeretett volna valami nagyon jót és szépet adni neki. Mély, gyengéd pillantással nézett a feleségére, és valami kedveset akart mondani, de nem találta a szavakat, úgyhogy csak megdörzsölte a száját kézfejjével. Érezte ő, hogy megbántotta, és hirtelen eláradt benne a szeretet, még a torka is összeszorult tőle. Arra gondolt, hogy fáradt. Ettől dühbe gurult. Rakodómunkás, aki egész nap, mint egy megszállott dolgozik a kikötőben, és ezért most már magára is dühös volt.

Felesége leült egy székre, könnyeinek homályán át a férjére nézett, és a szerelem ott dobolt a vérében, egész bensőjében.

Fátyolos hangon azt mondta: – Franky...

Ahogy Franky Lorenzo most megszólalt az ágyon, a hangja gyengéd volt: – Jó' van, Jó' van, na. Sajnálom, hogy kiabáltam. – Nem nézett az asszonyra, zavart volt és szégyellte magát.

– Tényleg, Franky?

– Ja. Tényleg. – Köhögni kezdett, mintha valami kaparta volna a torkát, aztán újra azt mondta: – Jó' van, na, asszony. Rendbe'. Igen. Minden

rendbe'. – Aztán erőltetett nyersséggel így szólt: – Há' má' sose iszunk teát, mi?

– Akkor ... akkor megtartjuk?

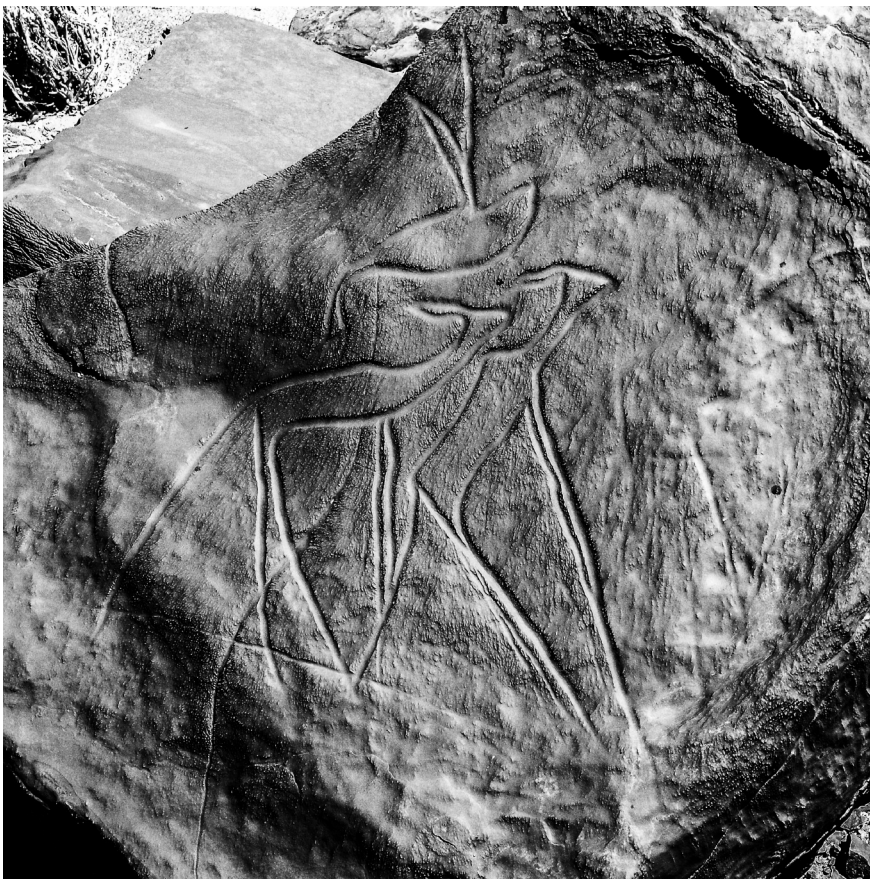
– Há' persze. Mért is ne?

Az ágyak között, a kicakkozott szélű újságpapírral letakart asztalon álltak az edények, meg a petrofor. Az asszony fogott egy lábost és kiment a vécébe, hogy megtöltse a csapnál, addig Franky Lorenzo maga mellé vette a kicsit az ágyba.

21

(Fordította: Somló Ágnes)

Új Forrás 2018/5 – Alex La Guma: Sét a az sötétben
(részlet)

1. Az örvény

Egy fiatalember élete huszadik évében különös, rendkívüli események kellős közepén találta magát. Meggyilkoltak valakit, egy vele egykorú fiatal. Ezt a

22 Ayi Kwei Armah

A GYÓGYÍTÓK

(részletek)

gyilkosságot véres kegyetlenséggel követték el. Mindazok, akik látták az áldozat holttestét, egy dologban tökéletesen egyetértettek: a gyilkos tettét ádáz szenvedély vezérelte, az a vad indulat, melyet a féltékenység szikrája lob-

bant lángra és tüzet csak tovább szítja a bosszúvágyó gyűlölet.

Úgy tűnt, a gyilkosságnak nincs élő szemtanúja. Az áldozat a hatalom örököse volt Eszuanóban, a leendő király, Appia herceg. Azok, akik helyzetüknél fogva sokat tudtak, azt állították, hogy nem csupán a régi hatalmat örökölte volna, hanem, ami ennél is fontosabb, a rendkívüli gazdagság lehetőségét.

A herceg és édesanyja épp elindultak úti céljuk felé, amikor a herceget megölték. Az anya pedig nyomtalanul eltűnt. Azok közül, akik látták a gyilkosság helyszínét, a legbizakodóbbak abban reménykedtek, hogy valami csoda folytán sikerül életben találniuk az anyát, aki feltárhatja előttük fia pusztulásának szörnyű igazságát. Ám azok, akik már megtapasztalták az élet keserű leckéjét, másként vélekedtek. Ők azt mondták, hogy aki ily módon végzett az erőtől duzzadó herceggel, az minden bizonnyal megölte szerető anyját is.

A tapasztaltak kíméletlen meggyőződése hamar szertefoszlatta a bizakodók tétova reményeit. Mindössze két kérdés maradt: miként követték el a kettős gyilkosságot? És a leglényegesebb, hogy ki az elkövető?

Ha hiányzik a valódi tudás, a gyanú válik a gondolat vezérévé. Szabadon és sebesen kap szárnyra mindenféle suttogó szóbeszéd. Egyik-másik oly üres és légből kapott, hogy villámgyorsan szertefoszlik, amint kimondták. Oly hihetetlenül gyorsan, hogy még a leghiszékenyebbek lelkében sem verhet gyökeret.

A kósza hírek közt azonban akadtak nyomósabbak is, melyek megmaradtak és körbe-körbejártak. A találgatás egyre hevesebb örvénnyé korbácsolta őket; az ügyesen irányított célozgatások egy csöndes, gyanútlan ifjút juttattak a gyanú veszedelmesen sebes örvényének kellős közepébe. Ezt az ifjút Denszunak hívták.

Így hát életének huszadik évében, épp amikor úgy látta, elérkezett az idő, hogy megtervezze, miként élje életét, Denszu arra kényszerült, hogy

gondolatait a halál töltse be: Appia herceg halála; a herceg anyjának, Araba Dzseszivának feltételezhető halála; és a közelegető halál – ha nem sikerül kiszabadulnia a gyanú örvényének könyörtelen csapdájából –, saját, közelgő halála.

Ám ez a nyelv, a mesélő nyelve, aki az ékesszólás mestereinek utóda és leszármazottja, ez a nyelv túl gyorsan pereg, s a hallgató nem tudja követni. Ez a nyelv oly sebes, hogy még a mesélő gondolatait is megelőzi. Merthogy ez a nyelv büszke ékesszólására s ettől szárnyakat kapott, ám nem csupán erről van szó. Büszkeségében ez a nyelv bizony megrészegült. Így aztán a mesélő megfélemedezett az ékesszólás mestereinek szabályáról: a nyelv önmagában, ha elszabadul és független az emlékező gondolattól, akkor nem ad tovább mást, csak egy elképesztő, görcsösen hömpölygő, ostoba mesét. Ha a történetet egy ilyen elszabadult nyelv meséli, akkor a döbbszent hallgatóság az események közepébe csöppen, még mielőtt a történetek kezdetéről bármit is megtudott volna. Így aztán a befejezés is apró darabokra hullik. Az elképedt hallgatóság fülébe csupán összefüggéstelen és értelmetlen töredékek sokasága jut el.

Javítsuk ki hát a hibát idejekorán. A fürge nyelv az összefüggésekről megfélemedezik. Helyesbítse hát mindezt a tudatos elme. Te büszke nyelv, az ékesszólás anona mestereinek gyermeke, mielőtt ily fürgén belevágnál, ügyelj hát az emlékező elme szavára.

Vajon elmesélted-e hallgatóságodnak, mikor, mely korba röptetted őket? Vagy magára hagyta hallgatóidat a végtelen időben, hogy ott botorkáljanak, és azt higgyék, hogy történeted bármely zavaros korban játszódhat? Vajon tegnap történt-e mindez, netán tavaly? Vagy talán ez a történet a költő, Nyankoman Dua korában, hét évszázaddal ezelőtt esett meg? Vagy esetleg ezer éve, amikor Ghána nem csupán egy emlék volt, amikor ékesszóló elődeid még azt a szellemet dicsőítették, mely népünket összetartotta? Netán háromezer éve, vagy annál is régebben, abban a csodálatos, sötét korban játszódik, amikor a sivatag még nem vált sivataggá? Vagy talán már elmondtad hallgatóságodnak az igazságot, hogy ez a történet nem oly régi, alig valamivel több, mint száz éve esett meg?

És mindez hol történt? Elmondtad-e hallgatóságodnak, hogy hol volt Eszuano városa, Afrika számtalan folyója közül melyiknek a partján terült el? Vagy tán a figyelmes fület vezető nélkül hagyta, hogy összezavarodva azt gondolja, a két Mfolozi partjain járunk, ahol a zengő hangú költő, Magolvane dalolta meg ékesen azt, ki dühödten rengette a földet? Esetleg a hallgatónak egy a Szankaranihoz hasonló folyót kell maga elé képzelnie, vagy a vándorló Dzsolibát, netán a vad, kegyetlen Limpopót? Elmondtad-e hallgatóidnak, hogy földünk szent folyói közül, Eszuanoéhoz a Pra volt legközelebb?

Hadd tudja hát a hallgató, hogy mikor s hol játszódik történeted. Aztán, anona nyelv, mely ékesszólásra született, folytathatod történetedet. Ám ékesszólásod feletti örömdben, ne feledd az emlékező elmét, különben a mesélő feledékenysége elrontja a hallgatóság örömét.

24

Két folyó folyt Eszuano mellett. Az egyik nyugodt volt. Oly szelíden folyt, hogy helyenként olybá tűnt, mintha mozdulatlan volna. Vize kristálytiszta volt, olyan tiszta, hogy ha az ember belenézett, láthatta a folyóágy mélyének finom homokjában a színes kavicsokat, a világos sárgától egészen a lila legsötétebb árnyalataig.

Ha éles a hallásod és élénk a képzeleted, akkor hallhattad a könnyű szellő hangján túl a víz mélyén előregördülő kavicsok nesztét.

E tiszta vízű folyó jobb partjának egy keskeny sávjára az áramlat finom, sárga homokot hordott. Eszuano alatt, mielőtt a folyó a másik folyóba ömlött volna, a part nyílt, fővényes stranddá szélesedett. Mivel az első folyó a másodiknál kisebb volt és szelídebb, és maga volt a tiszta szépség, az emberek Nszu Bernek, az asszonyfolyónak nevezték.

A második folyó szélesebb volt és sokkal szilajabb. Medrének mélyét nem lehetett látni, vize a felkavart iszaptól homályos volt. Ahogy a folyó elhaladt Eszuano mellett, felső folyásvidékén letört ágakat, gallyakat és leveleket sodort magával. Partja mentén nem homokot, hanem iszapot, sűrű, ragadós iszapot rakott le. Mivel ez a folyó komor volt és csupa erő, és hiányzott belőle az elsőnek szépsége, az emberek Nszu Nyinnek, a férfifolyónak nevezték.

A férfifolyó jobbára északnak tartott, ám Eszuano alatt egy hatalmas kanyarral nyugatnak fordult, és ezt az új irányt tartotta egészen addig, míg el nem érte a nagyobb folyót, a szent Prát.

Az asszonyfolyó kitartóbb volt, mindvégig északnyugatnak tartott, hogy aztán Eszuánót elhagyva csatlakozzék a férfifolyóhoz, amely jó félnapi járőföldre volt attól a ponttól, ahol az egyesült folyók a Prába ömlöttek.

Közvetlenül Eszuano alatt, az asszonyfolyó és a férfifolyó közt volt egy földsáv, amelyet mintha szántszándékkal vágtak volna el a környező vidéktől. Ezt a földet senki sem művelte, noha a talaj a folyók hordalékától termékeny volt. Mindenütt finom, puha fű borította. A fű hullámozó zöldjét csak egy-egy kék, élénk sárga vagy halvány lila virág törte meg, amely karcsú, gyöngye szárán mintegy tenyéynyire emelkedett ki belőle. Lágy volt ez a fű, simogatóan lágy. Alatta a talaj is puha volt, mégis szilárd, és ezen a földsávon az embert nem szűrhatta meg semmi, hisz nem volt rajta olyan növény, amely töviseket nevelt volna.

Járhatott itt egyet az ember kora reggel, miközben csöndes álmokat szőtt a jövőről. Elüldögélhetett a délután sárgás napfényének tökéletes nyugalmaiban, miközben hallásának határain túl az egyetlen folyamatos hang a

csend volt, és eltűnődhetett itt múlton és jelenen. Vagy épp futhatott is egy szellős délutánon, oly sebesen, miként vágyának ereje hajtotta, és közben lábát sosem sértette föl egyetlen kő sem.

Ez volt a szertartások mezeje. Itt gyűltek össze Eszuano lakói minden, az emlékezés szertartására kijelölt esztendő végén. Minden ilyen év utolsó két hetében, itt, ezen a fűvön mérte össze erejét és ügyességét az ifjúkorból férfikorba lépő generáció.

Ezek a játékok rendkívüli hatással voltak Eszuano népére. Arra a két hétre, amíg a versenyek folytak, az emberek szinte minden egyéb tevékenységgel felhagytak. Az utolsó héten a feszültség már-már tapintható volt. Amikor a játékok véget értek, mindenki, a résztvevők és a nézők is, fáradt és kimerült volt.

Miként is kezdődtek az emlékezés ezen szertartásos játékai? Mindig is esett szó a versenyek eredetéről. Ám telt az idő, a szó pedig elhalványult s bizonytalanná vált. Minden egyes alkalommal egy kicsit halványabb és bizonytalanabb lett.

Azok, akik igyekeztek az ilyen dolgokat megőrizni emlékezetükben, kevesen voltak. Szerintük a játékok egy másik korban egészen mást jelentettek. Azok, akik még emlékeztek, olyan ősről beszéltek, akik nagyon messziről érkeztek ide s egy fájdalom sújtotta népet vezettek. Eszuano-ban, mint útjuk során még számtalan más helyen, néhányan rátaláltak az élet tiszta vizére, amely jó földek mentén folyt. Így aztán letelepedtek. Hálából és reménnyel telten rendezték meg minden kijelölt évben ezeket az ünnepélyes versenyeket, az emlékezés szertartását.

Azok az emberek, akik még emlékeznek, úgy beszélnek ezekről a játékokról, mint olyan ünnepről, amely azt a célt szolgálta, hogy egy népet összetartson. Nem is annyira szertartás volt ez, mint inkább az egységért, a teljességért való könyörgés. Ez egy olyan nép ünnepe volt, amely az elviselhetetlen fájdalmak ellenére életben maradt. Emlékeztetőül szolgált arra, hogy bármily fájdalmas is az út, népünk egyszer a végére ér, túléli és végül ismét boldogulni fog mindaddig, amíg ez a nép együtt, egyazon akarattal cselekszik.

Ez volt hát a legelső szertartások szelleme. Ám szétszórtságunk és az állandó vándorlás kegyetlen valósága már rég megzavarta azt az egységet, amiért könyörögni, amire emlékezni, és amit ünnepelni ezek a versenyek voltak hivatottak.

Az igazság egyszerű: e vándorló népből néhányan úgy döntöttek, hogy a szárazföld belsejében keresnek otthont maguknak, és az erdőségek mélyén telepedtek le. Ez széthullás, elkülönülés. Mások keletnek indultak, mígnem egy hatalmas, termékeny folyóhoz értek és annak partján telepedtek le. Ez széthullás, elkülönülés. Megint mások egy darabig délnek haladtak, majd

nyugat felé fordultak; ott mély, titokzatos erdőkre leltek, és e hely épp megfelelt fájdalmas vágyuknak, hogy a világtól elvonulhassanak, így aztán megtelepedtek. Ez széthullás, elkülönülés. Voltak, akik mindvégig délnek haladtak, míg végül a tenger útjukat állta, így aztán letelepedtek a tengerparton. Ez is széthullás, elkülönülés.

26 Így épült fel Eszuano. Így nőtt ki még e földből szétszórta számtalan más város és központi település, mint: Akropong, Domeabra, Techiman, Enyinasze.

Igaz, hogy kezdetben minden egyes széthulló, elkülönülő rész egy darabig megőrizte egykori egységének töredékes emlékét, és tétován könyörgött még az eljövendő, az új egységért: Acheasze, Odaszo, Odumasze, Edvinasze, Afransze.

Igen, egy darabig minden töredék megőrzött valamit ezeknek az ünnepeknek a lényegéből, hogy emlékeztesse szétszóródott népünket közös eredetére. Ám néhány helyen ezek az ünnepek idővel elhaltak. Az ünnepek értelme pedig mindenütt megváltozott. Eredetileg a teljességet jelentették. Ám a körülmények, amelyek közt ezeket a játékokat megtartották a széthullás, a megosztottság állapotát tükrözték.

Telt az idő. A körülmények végül megsemmisítették, eltüntették a lényegét. Eszuanoóban továbbra is megtartották ezeket a szertartásos játékokat, de eredeti jelentésük már rég feledésbe merült. A megosztottság, az elkülönülés, talán még nem pusztította el teljesen az egység értelmét, de apró foszlányokra szaggatta.

Denzura ezek a játékok nagy hatással voltak. Apró gyermekkorától figyelte minden egyes kijelölt évben, és tudta, hogy egyszer eljön az idő, amikor ő is résztvevője lehet. A játékok lenyűgözték. Lenyűgözték, ugyanakkor volt bennük valami, ami zavarta Denszut. Ez a valami idővel lehetetlenné tette, hogy a fiatalság tiszta, szenvedélyes lelkesedésével várja azt a pillanatot, amikor rá kerül a sor.

Tizennégy éves kora előtt ez a valami meghatározhatatlan volt. Tizenegyedik életévében azonban kérdéssé formálódott nyugtalan agyában. Épp az akkori játékok végét figyelte. A kérdés szikraként pattant ki agyából, majd lánggra lobbant, és apró, de heves, kitartó lángként égett benne. Mi célt szolgálnak ezek a játékok?

Ezt a nyugtalanságot a testében is érezte. A kérdés egyfajta melegség volt, amely átjárta egész lényét: Mi a célja ezeknek a játékoknak? A nyugtalanság oly hatalmasra duzzadt benne, hogy immáron kellemetlen volt. Denszu azt kívánta, bárcsak ez a kérdés idővel eltűnne. De nem így történt. Sőt, egyre inkább Denszu érdeklődésének középpontjába került. Egyre több gondolatát kötötte le, mígnem Denszu kénytelen volt másokhoz, olyan emberekhez fordulni, akik tán ismerik rá a választ.

Az idősebbek zöme nemigen foglalkozott ilyesmivel. Amikor Denszu feltette nekik a kérdést, hogy mi célt szolgálnak a játékok, néhányan magát a kérdést sem értették. Mások meg válaszként egy kérdést tettek fel Denszu-nak: miért ilyen fontos számára ez a kérdés? Azért kérdezték ezt, mert Eszuanóban egy nagyobb közösség emléke már rég a múlt homályába veszett. Akadtak néhányan, akik még ismertek történeteket olyan időkből, amikor a feketék mind egyek voltak. Ezekre az emberekre azonban nehéz volt rábukkanni. Ha sikerült is, meglehetősen hallgatók voltak, mintha a kérdés oly fájdalmas szomorúságot ébresztett volna lelkükben, amely nyelvüket megbénította.

Eszuanóban az emberek zömének elég volt annyi, hogy ők a fanti nép tagjai. Tudtak más népekről, amelyek életmódja és nyelve nem sokban különbözött az övéktől: a dencsirák, a vaszák, az aszenek, aovinok, nzemák, ekuapemek és asantik. Ám úgy sosem gondoltak rájuk, mint egy mindnyájukat felölelő egész részére. Az egység ünnepeinek jelentése egészen elhalványult.

Volt aztán még valami. Néhányan még emlékeztek a régi ünnepekre, mint olyan szertartásokra, amelyekben Eszuano lakói együtt és cselekvőn vettek részt. Ezek a szertartások egy olyan nép küzdelmeit ünnepelték, amely együtt dolgozik azon, hogy egy nehéz célt elérjen. De aztán ez is megváltozott, feledésbe merült. A játékok ma már csak az egyén erejének és ügyességének próbáját jelentették. A végén egyetlen ember lesz a győztes, egyetlen, elkülönített ember, kitéve a nézők csodálatának és a legyőzött versenytársak irigységének.

Ez volt az, ami tizennegyedik életévében annyira zavarta az ifjú Denszut. A kérdés, ami akkor nyugtalanította, nem hagyta el, még huszadik életévében is lekötötte gondolatait: Mi a célja ezeknek a játékoknak? Miért tűnnek szemében oly céltalannak?

Egy teljes közösség gyűlt össze minden kijelölt évben, hogy részt vegyen a teljesség szertartásán. A teljesség szertartásának végén azonban egyetlen embert emeltek ki és a közösség egyetlen embert dicsőített. Hol volt hát a teljesség gyökere az elkülönültség e különös szertartásában? Denszu saját érzései közt kutatott, hogy valamiféle megerősítésre leljen, valami reményre, hogy a körülötte zajló dolgoknak van valami értelme. Belső érzései azonban fellázkodtak az ellen, hogy értelmet kelljen keresniük az értelmetlenségben.

Az igazság kegyetlenül éles képként jelent meg Denszu előtt: egyetlen, a vesztesek tömegén átgázoló győztest látott. Denszunak nemigen akárorózzott elfogadnia e kegyetlen kép jelentését, ezért érvek után kutatott, amelyek meglágyíthatnák a szeme előtt megjelent igazságot. Agya azonban nem volt hajlandó megmutatni neki az önámítás kényelmes útját. Csupán

egyetlen indokot talált e játékok természetére, és az szörnyű volt, egy olyan undorító fonáság, mely természetszerűleg és hatalmas erővel taszította.

2. A birkózók

28 Az ünnepi játékok két hetéből az első mindig nyitott volt. Gyerekek, akiknek a mozgás ereje még új volt, versenyt futottak az öregek mögött, akik azokra a soha vissza nem térő időkre emlékeztek, amikor még ők is gyorsak voltak. Az első hét, a nyílt hét, csupa vidámság volt, tele nevetéssel, és nyoma sem volt a verseny harcos küzdelmének, feszültségének.

A második héten mindez megváltozott. A gyerekeket és a nosztalgizáló öregeket középről a mező szélére űzték. Nézőkké váltak, és figyelték, miként versengenek a győzelemért ennek az évnek a legerősebb ifjai. A játékokat kora reggel kezdték, még mielőtt a nap magasra hágott. Az eredményeket azonban nem akkor ünnepelték. Az est a végső győzelem ideje.

Vasárnap, a második hét első napja a birkózásé. A gyerekek korán kijöttek, és zsámolyokat hoztak a felnőtteknek. Ők pedig letelepedtek a még harmattól nedves fűre. Vagy álldogáltak és arra vártak, hogy a bíró elindítsa a versenyt. A bíró izmos férfi volt, a vadászok bő, kék-fehér ingét viselte az ugyanabból az anyagból készült nadrágja felett. Határozott erős hangon magához szólította a versenyzőket. Több fiatalember is előlépett, a bíró pedig alaposan szemügyre vette őket.

A bíróhoz legközelebb álló ifjú meglehetősen magas volt. A lába vékony, a karja pedig hosszú és sovány. Ujjai is inkább törekeny finomságról, mint erőről árulkodtak. Testének minden porcikája olyan volt, mintha kihegyezték volna: előreugró orra, hegyes álla, még a fogai is olybá tűntek, mintha mindet hegyesre csiszolták volna.

Őt egy vöröses bőrű, nagyjából ugyanolyan magas fickó követte. Nyúl-szája volt és a teste, bárhonnan is nézzük, határozottan torznak tűnt. A törzsét olyan kínosan kitekeredett merevség tartotta fogva, hogy ez ember első látásra, arra számított, nyomban elernyed és fellazul. Ám ez a feszült merevség állandó volt. Mintha lábának formáját is ez a merevség alakította volna: ez a láb görbe volt. Jobb combja, közvetlenül térd fölött, erőteljesen befelé hajlott, alsó lábszára pedig épp ily erőteljesen kifelé. A bal lába viszont egyenes volt, így aztán hosszabb is a másiknál, és ahogy most mozdulatlanul állt, olybá tűnt, mintha bizalmasan a jobbján lévő személy felé hajolna.

Tőle jobbra egy alacsony, vékonyka fickó állt. Apró természetével kirítt a csoportból, hisz a többiek közül a legalacsonyabb is legalább egy fejjel magasabb volt nála. Máskülönb nem volt rajta semmi különös. Szép vonású arca nyugalmat sugárzott.

Mellette egy átlagos magasságú fiatalember állt rendíthetetlenül két rövid, vaskos lábán. Vaskos volt a dereka, alatta tekintélyes pocak domborodott,

és a mellkasa is a kövérségtől duzzadozott. Jókora, háromszoros zsírpárnával redőzött nyaka kellően alátámasztotta a fejét. Az arca barátságos volt. Hatalmas, húsos orcája miatt olybá tűnt, mintha állandóan mosolyogna. Az ajka előreugrott, mintha megvetőn biggyesztené, s ez furcsán hatott, mert arcán még csak nyoma sem volt a gőgös megvetésnek. Ráadásul az ajka egyfolytában nedvesen csillogott, mintha gondosan kengette volna.

Tőle jobbra egy magas, jóképű fiú állt. A teste szikár, már-már sovány volt. A bőre sima és fekete. Határozott, előreugró homlokának szelíd íve simára csiszolt, csillogó felületként verte vissza a napfényt. Szemét bántotta a reggeli fény, ezért félig lehunyta, noha a nap a háta mögül sütött. Ettől a szeme aprónak tűnt, ám amikor időnként tágra nyitotta, nagy volt, és széppé tette tekintetének áttetsző tisztasága. A tartása ugyan laza volt, de tekintetéből valami átható figyelem sugárzott, mintha erősen összpontosítana valamire. Bármire is figyelt, az belül volt; mindarról, ami körülötte zajlott, szinte tudomást se vett.

A következő ifjú ugyanolyan magas volt, noha közel sem annyira jóképű, mint az előtte álló. A teste viszont jóval izmosabb. Figyelme megoszlott az előtte álló bíró és a mögötte lévő tömeg között. Ettől tekintete nyugtalannak, türelmetlennek tűnt, mintha már alig várná, hogy végre elkezdődjön a küzdelem.

A mellette álló fiú volt mind közt a legfeltűnőbb. A bőre világos volt, kissé vöröses, de nem az a sima, egyenletes vörös, hanem inkább nyers, kidolgozatlan. Olyan volt, mint egy agyagedény, amit túl korán vettek ki a kemencéből, még mielőtt kiégett és megsötétedett volna. Ezen a fiún két dolog volt szembetűnő: a csúnyasága és a méretei. Hatalmas volt. Több mint hatalmas, egy igazi óriás. Testének minden része iszonyú súlyosnak tűnt. A lába erős volt. A combja és a karja csupa izom. Oly keményen duzzadtak izmai, hogy csaknem szétvetették a bőrét. A mellkasa is hatalmas volt. Elöl, hátul és oldalt is feszülő izmok domborodtak, így izmos felkarja olybá tűnt, mintha csupán e hatalmas test adaléka lenne.

Mégis a legfeltűnőbb ezen az óriás testen a nyaka és a feje volt. Általában az ember nyaka viszonylag vékony, amolyan törékenyebbnek tűnő összekötő két nagyobb testrészt, a fej és a törzs között. Az óriás nyakáról azonban a törékenység még véletlenül sem juthatott az ember eszébe. Ez egy durva tömeg volt, maga a nyers erő, amely csaknem olyan széles volt, mint maga a törzs. Olybá tűnt, mintha az óriás masszív vállának teljes szélességét vette volna alapul. Ez a nyak nem volt hosszú, de rövidségében is egy kissé elkeskenyedett. A rajta ülő fej pedig mintha egyszerűen csak folytatta volna ezt az elkeskenyedést. Ily módon az óriás feje drámaian kisebb és jelentéktelenebb volt, mint a nyak, amely tartotta. Ami a fej hátsó részét illeti, az

szinte teljesen lapos volt. Nem is kerekedett ki sehol, csupán a fejtetőn, s így az egész test egy durván legömbölyített pontban végződött.

Az óriás úgy állt ott, hogy testének minden porcikája pattanásig feszült. Izmaikt is ez a hatalmas, fékezhetetlen feszültség uralta.

30 Az arcán is világosan látszott ez a belső feszültség. Mintha az óriás minden arcvonását olyannyira kifelé nyomta volna, hogy még hatalmas, sárga, szétálló fogai is dühödten nyálas ajkának feszültek, s így a száját egyfolytában nyitva kellett tartania. Az orrcimpája is egészen kitágult, mintha elfogyott volna a levegője, s ezért hatalmasakat szippantva kellett volna pótolnia. Az óriás szeme önmagában apró volt, amolyan malacszem. Most azonban ez a belső feszültség a szemét is kidüllesztette. Szemgolyója csaknem kipattant szemüregéből, ahonnan gonoszul, értetlenül meredt a körülötte lévő világra. Ez a szem vérben forgott, a tekintet homályos volt és határozottan visszataszító.

Az ifjú, aki az óriás mellett állt, rejtélyes ellentéte volt. Nem olyan durva ellentétről van szó, mint ami az erő és a gyengeség közt feszül. Ez annál sokkal finomabb volt, s bizonyos értelemben sokkal meglepőbb. Ez kétféle erő közti ellentét volt. Az egyik, az óriásé durva és kegyetlen. A másik, csupa elegancia.

Ez a fiú nem volt olyan magas, mint az óriás, de magas volt, egy kicsit még magasabb is, mint tőle balra a harmadik, az a magas, jóképű, széles homlokú és átható tekintetű fiú. A termete nyúlánk volt. A bőre pedig fekete, amely azt sugallta, hogy feketesége mélységet és hűvös nyugalmat rejt. Az ifjú szálfá egyenesen állt, anélkül, hogy ez bármiféle erőfeszítésébe kerülne volna. Testében a feszültségnek nyoma sem volt. Ha megmozdult, bármily aprócska mozdulatot is tett, úgy tűnt, az lényének legmélyéről fakadt, hogy aztán egy szelíd, szinte észrevehetetlen energia hullámaival lendítse mozgásba egész testét. Tekintete valahogy emlékeztette az embert a tőle balra, harmadikként álló magas, jóképű fiú tekintetére. Ez a szempár is tiszta volt, szeme fehérje vakító, a pupillák meg sötétek és határozottak. Ő nem hunyta le a szemét, hanem egyenesen előre nézett, és teste kissé balra fordult, hogy lássa a sor vége felé álló bírót.

A sorban utolsó fiú, szinte hajszálra ugyanolyan magas volt, mint az utolsó előtti. A teste azonban tömörebb, sűrűbb és izmosabb. A bicepszé és a vádlija volt a legerőteljesebb. A hasán tisztán látszottak az egymástól jól elkülönülő, szabályos rendet követő izomkötegek. A fiatalember ajkain könnyed mosoly játszott. Mindent egybevéve olyan ember benyomását keltette, akinek erejéhez ügyesség is párosul, és rendkívüli élvezetet nyújtott neki az a magabiztosság, amit abból a tudatból merített, hogy ő mindkettőnek birtokában van.

A bíró megszámolta az előtte felsorakozott ifjúkat. Kilencen voltak. A bíró hangosan s világosan szólt hozzájuk. Elsőként emlékeztette őket a

birkózás szabályaira. Ezután bemutatta azt a jelet, amivel a versenyzők elismerhetik vereségüket — egyik karjukat a magasba kell emelni, miközben kinyújtott mutatóujjuk az ég felé mutat. E jel láttán a győztesnek egyből el kell engednie ellenfelét. Ha ezt követően is folytatja, akkor a vesztesnek komoly sérüléseket okozhat, esetleg meg is nyomoríthatja. A győzelemhez az kell, hogy a küzdő háromszor tisztán a földre vigye ellenfelét.

Miután ezt elmondta, a bíró ismét megszámlolta a versenyzőket. Kilencet számolt. Ez a szám egy kicsit zavarta. Egy páros számmal könnyebb dolga lenne. Tűnődve elhallgatott, majd felemelte a fejét. Úgy tűnt, mintha épp arra a pontra jutott volna, hogy bejelentsen egy nehéz döntést. Ám abban a pillanatban megakadt a szeme az egyik versenyzőn. Ez a fiatalember a bal karját könnyedén a feje fölé emelte. A bíró fölnézett a felemelt kézre és hunyorgott. A kinyújtott mutatóujj az ég felé mutatott. A bíró, homlokán a döbbenet ráncjaival meredt a fiatalemberre. Az a nyúlánk, kiegyensúlyozott fiú volt az, hátulról a második.

A nyúlánk fiú testtartása, arcvonásai és minden mozdulata egyfajta kifürkészhetetlen, állandó nyugalmat sugárzott. Lazán, teljesen nyugodtan állt mialatt a bíró elmondta a birkózás szabályait, és amikor mutatóujját az ég felé nyújtva felemelte a karját, az egyetlen sima és könnyed mozdulat volt, amelyet nem zavart meg semmi. Olybá tűnt, mintha a mozdulatot végrehajtó test, tökéletes eszköze, mintegy meghosszabbítása lenne az elmének, amely a döntést meghozta. Az ifjú tekintete is nyugodt volt, végtelenül nyugodt, egy olyan tekintet, amelytől a megalázkodás épp oly távol áll, mint a megvetés.

A bíró meredten nézett a nyúlánk ifjúra és megkérdezte: – Hát ez meg mi, Denszu?

- A vereség jelét mutatom – felelte a fiú nyugodtan.
- Hisz még nem is küzdöttél – mondta a bíró.
- Nem óhajtok küzdeni – mondta Denszu.
- Csak nem akarsz így vereséget szenvedni?
- De, elismerem, hogy vereséget szenvedtem.

A bíró zavartnak tűnt. Közelebb lépett a fiatalemberhez. Olyan volt, mintha szeretné jobb belátásra bírni. De aztán még egyszer végignézett a nyúlánk ifjún, és meggondolta magát.

– Azt hiszem – mondta zavart mosollyal –, a szabályok nem tiltják, hogy ily módon veszíts. – Aztán a mosoly kínos nevetgéléssé vált. – De mit jelentsen ez, Denszu? Talán félsz?

Az ifjú nem válaszolt erre a kérdésre. Olybá tűnt, mintha nem is hallotta volna. Sima, nyugodt, egyenletes mozgásával odahagyta a versenyzők sorát, és a nézők két kisebb csoportja közt, keresztbe vetett lábbal leült a fűre.

A versenytéren a bíró sorsot húzott, hogy miként párosítsa a maradék nyolc versenyzőt. Egy idő múlva hatot közülük félreküldött.

32 Középen az első pár felkészült a küzdelemre. Az egyik versenyző a nyúlászú volt. Torz szája miatt olybá tűnt, mintha egyfolytában valami furcsa, kedélyes fenyegetéssel mosolyogna ellenfelére. A másik versenyző a pocakos ifjú volt, aki oly szilárdan s rendíthetetlenül állt.

– Kveku Szipi küzd Yao Patu ellen! – jelentette be a bíró. Adott még néhány végső utasítást a küzdőknek, majd hátralépett és megkezdődött a küzdelem.

Nem tartott soká. Első látásra úgy tűnt, egyenrangú ellenfelek kerültek szembe egymással. Ám ahogy a küzdelem komolyra fordult, a nyúlászú lassanként fölülkerekedett. Még az a gonoszul kedélyes, kétértelmű mosoly is eltűnt az arcáról. A helyét ádáz, mégis féken tartott düh vette át, elszántan küzdött, hogy torz testével legalább ebben a játékban győzedelmeskedjen. A nyúlászú arcán csak akkor jelent meg ismét a mosoly, amikor már világossá vált, hogy övé a győzelem. Ebben a mosolyban a fenyegetésnek már nyoma sem volt.

– Az első összecsapás győztese Kveku Szipi! – jelentette be a bíró, amint véget ért a küzdelem. – Kveku Szipi az első győztes! Kveku Szipi!

A diadalmas győztes nagy léptekkel elindult a nézők felé. Mögötte a bíró bejelentette a következő páros küzdelmét.

– Kofi Antobam küzd Kobena Ampa ellen! Kofi Antobam és Kobena Ampa!

A nyúlászú ifjú egyenesen arrafelé tartott, ahol Denszu ült. Ami azt illeti, úgy tűnt, mintha nagyon szeretett volna valamit megosztani Denszuval. Még mielőtt elég közel ért volna hozzá ahhoz, hogy bármit is mondjon neki, a nézők tömegéből kilépett egy férfi és megállt a földön ülő Denszu előtt. A nyúlászú egy pillanatig habozott, majd döntött, megfordult és keresett magának egy száraz helyett a fűvön.

Denszu felállt. Világos volt, hogy a férfi beszélni akar vele, és az is, hogy Denszu tisztelettel tartozott neki. A férfi alacsony volt és kopasz. Nem volt még vén, inkább idősebb, úgy ötven körül járhatott. Nehézkesen mozgott, de nem a kora miatt, hanem azért, mert kövér volt. Világosan látszott, hogy e kövérség vékony csontokat takar, és a férfi, természetét tekintve, eredetileg apró, törekeny ember lehetett. Ezt a törekenységet azonban hájjal duzzasztotta fel és most olyan volt, akár egy eltorzult gömb, amelynek súlyát vékony lábai alig bírták el. A karja rövid volt. Felül vastag és húsos, de könyöktől lefelé hirtelen elvékonyodott. Apró, finoman kecses ujjai annyira elütöttek duzzadt, hájas testétől, hogy olybá tűnt, mintha egy jóval törekenyebb testtől kölcsönözte volna őket.

A férfi arca, akárha testének talán kicsit finomabb és kellemesebb, kicsinyített változata lett volna. Az arca is kerek volt és kövér. Kerekségét kopaszsága csak még inkább kihangsúlyozta.

Körvonalait tekintve ez a test és a rajta ülő fej jóllakott elégedettséget sugallt. Távolról olybá tűnt, mintha ez az ember a kelleténél jóval több időt töltött volna azzal, hogy határtalan mennyiségű ételt s italt tömjön magába, most pedig, miután pukkadásig zabálta magát, vékony, fejletlen lábain, bizonytalanul keresgélne azt a helyet, ahol évekre lepihenhet, és békésen emészthet, mint valami hatalmas, jóllakott óriáskígyó.

Ám ha közelebbről is megnézzük a férfi arcát, láthatunk benne valamit, ami ellentmond ennek a kerekded elégedettségnek. Ez a valami a tekintete volt. Nyughatatlan, ideges izgalom vibrált benne. Ez nem egy elégedett ember tekintete. Ha sovány lett volna, akkor egy állandóan elégedetlen, telhetetlenül becsvágyó ember benyomását kelti. Ez a tekintet azonban egy kerek archoz és egy gömbölyded, jóllakott testhez tartozott, így aztán inkább valami undorító kapzsiságot tükrözött. Olyan ember tekintete volt, aki már pukkadásig tömte magát mindazzal, amihez hozzáfért, de a fékezhetetlen mohóság nem hagyta nyugodni, és jóllakottsága ellenére, izgatottan keresgélt tovább, hogy kielégíthetetlen étvágyát csillapítsa.

Denszu üdvözölte a férfit, de az nem viszonzotta. Szótlanul meredt Denszura, alaposan szemügyre vette, mintha valami rendkívül furcsát látott volna benne, valamit, ami már rég nyugtalanította, amit nem értett, de eltökélte, hogy megérti. Egy idő múlva a kopasz férfi elmosolyodott. Különös volt ez a mosoly, mintha arcizmai számára a mosolygás szokatlan feladat lett volna, s ezért ebbe az erőfeszítésbe az arca belesajdult. Ahogy a szája mosolyra húzódott, a szeme leplezetlenül ellenséges gyűlölettel összeszűkül.

– Ezt nem lett volna szabad megtenned – mondta a kopasz férfi.

Denszu nem válaszolt. Az arca nyugodt volt, s a tekintete rezzenéstelen. A férfi kopasz feje fölött egykedvűen figyelte a fűvön zajló küzdelem alakulását.

– Miért tetted? – firtatta kitartóan a férfi.

– Mit tettem? – kérdezte Denszu.

– Megtagadtad a küzdelmet.

– Nem szeretek ok nélkül küzdeni – mondta Denszu.

– Okot mindig lehet találni. – A kövér ember hangja csupa megvető gúny volt. – Például, hogy megvered a másik fickót.

– Nincs rá semmi okom, hogy megverjem – mondta Denszu.

A férfi elnevette magát. Pillantása egyszeriben cinkossá, ugyanakkor hitetlenné vált. – A győzelmet mindenki szereti – mondta keserű mosollyal. – De nem azért jöttem, hogy győztesekről meg vesztesekről beszéljünk. Egészen más miatt kerestelek meg. Látogatóim voltak Cape Coastról. Fontos

emberek. Amiért jöttek, az téged is érint. Kettesben, négy szemközt kell beszélnem veled.

– Az udvari ügyek... – kezdte Denszu unott, ugyanakkor bosszús hangon. A kövér ember azonban egyből a szavába vágott.

34 – Tudom, tudom, Denszu. Az udvari ügyek téged nem érdekelnek. De itt sokkal többről van szó, mint az eszuanói udvar ügyei. Addig ne dönts, míg nem tudott, mi az. Ostobaság lenne. A jövőd, azért az érdekel, nem? Keresd fel ma este.

– Mikor?

– Amint megvacsoráztál – mondta a kopasz férfi.

Denszu bólintott és a kopasz, amerről jött, ugyanarra távozott. Kacsázva beleveszett a nézők tömegébe, és eltűnt Denszu szeme elől. Miután a férfi távozott, Denszu ismét a mezőn küzdő birkózók felé fordított a figyelmét.

A második küzdelem a vártnál hosszabb volt. A magas, türelmetlenül nyugtalan tekintetű, ifjú és az alacsony, nyugodt fiú közt zajlott. Az alacsony fiú híján volt ugyan az ügyességnek, de nem volt hajlandó megadni magát, hiányosságait meglepő fizikai keménységgel, kitartással és konok elszántsággal pótolta.

Bármily gyakorlott ügyességgel próbálta a magas földre vinni ellenfelét, az alacsony fiú szilárdan állt a lábán. Mivel az alacsony nem volt elég ügyes ahhoz, hogy levigye ellenfelét, a magasnak meg nem volt elég ereje, hogy kibillentse őt egyensúlyából, ezért a küzdelem a kitartás hosszú és kiexponált próbája lett.

A párharc kimenetelét végül az állóképesség döntötte el. A magasból, minden ügyessége ellenére kifogyott a szusz. Elvesztette karjának s lábának gyorsaságát, lendületét. Az alacsony meg összeszedte minden maradék erejét, és háromszor a földre vitte, így aztán véget ért a küzdelem.

– Győzött Kofi Antobam! – kiáltotta a bíró. – A vesztes: Ampa. A győztes: Kofi Antobam.

A győztes és a vesztes a nézők tömege felé távozott a küzdőtérrel.

– Következik a harmadik összecsapás! – jelentette be a bíró. – Kvaó Buntui és ellenfele, Kveszi Anan!

Az óriás súlyos léptekkel a küzdőtér közepére vonult. Nehézkesen mozgott, mintha azok a hatalmas izmok, amelyek körbefonták a testét, nem hozzá tartoztak volna, ezért nem is engedelmeskedtek neki. Ellenfele ott állt vele szemben. Az a magas, jóképű fiú volt, akinek olyan nagy volt a feje és olyan átható a pillantása. A bíró röviden emlékeztette a versenyzőket a szabályokra. Ezt követően megadta a jelet és a küzdelem elkezdődött.

Elejétől fogva világos volt, hogy Kveszi Anannak nem áll szándékában belemenni egy kemény, durva küzdelembe az óriás Buntuival. Kveszi Anan könnyedén mozgott, akár egy táncos. Körözött az óriás körül és figyelte, a

tekintetét egy pillanatra sem vette le hatalmas testű ellenfeléről. Egyszer tett egy gyors lépést az óriás felé. Buntui egy erőteljes mozdulattal válaszolt. Mindkét karja hatalmas lendülettel felemelkedett, majd ellenfele teste előtt összezárult. Mellkasának csapódó karja félelmetes hangot adott. A mozdulat koordinálatlan volt és olyan esetlenül nehézkes, hogy célját nem érte el. Maga a cél azonban világos volt. Buntui egyszerűen meg akarta ragadni Anant és teljes erőből a testéhez szorítani. Ha sikerült volna elkapnia, nyilván meg is teszi.

Anan azonban ezt a gyors lépést csak cselnek szánta. Amint megtette, már vissza is húzódott és jócskán eltávolodott Buntuitól. Így aztán az óriás az üres levegőn kívül nem markolt meg és nem szorított magához semmit. Abban a pillanatban a táncos ismét megközelítette ellenfelét. Bal lábát Buntui mögé helyezte, akárha gyökeret eresztett volna, aztán teljes súlyának lendületét a karjába összpontosítva, hátul megtámasztott lába felé nyomta az esetlen Buntuit.

E mozdulatsor teljesen váratlanul érte Buntuit. Nehézkesen hátrafelé esett, és képtelen volt bármit is tenni, hogy az esést elkerülje, vagy legalább tompítsa egy kicsit. A bíró odalépett és megnézte, vajon Buntui háta érintette-e a földet. Érintette.

– Egy pont Anan javára – mondta a bíró. A hangjában némi döbbenet bujkált.

A bukott óriás feltápáskodott. A bíró a versenyzők közé állt és megkérdezte tőlük, készen állnak-e a küzdelem folytatására. Azt felelték, hogy készen. A bíró gyorsan kisiklott közülük, és jelt adott a folytatásra.

Az óriás szeme összeszűkült. Percekig csak állt ott mozdulatlanul a fűvön, és meredten nézte ravasz, megfoghatatlan ellenfelét. A táncos léptű birkózó megérezte az óriás dühét, és jóval óvatosabban mozgott. Derékből könnyedén előrehajolt, majd mindkét karját kinyújtotta, mintha fogást keresne az óriáson.

Az óriás mozdulatlanrá dermedt, és apró, homályos szemével, mely mostanra már egészen vörössé vált, figyelte ellenfelét. Az, hogy az óriás meg se mozdult, a táncost megzavarta. Bal karját előrelendítette, majd nyomban vissza is húzta. Ez csak egy csel volt, hogy az óriást kimozdítsa abból a megingathatatlan egyensúlyból, amit mozdulatlanságának köszönhetett. Ám az óriás továbbra is csak állt, nem mozdult. Csak állt ott, és hatalmas, dühödt nyugalommal várakozott, miközben ellenségesen meredt az ifjúra, aki oly könnyedén, erejének csupán töredékét használva a földre vitte.

A táncos lábú birkózó valamilyen oknál fogva képtelen volt egyszerűen csak állni, és nem csinálni semmit, ezért ismét megközelítette az óriást.

Buntui nem védekezett. Egyszerűen csak kinyújtotta hatalmas karjait. A mozdulat kínosan nehézkes és lassú volt. De ezúttal az óriás keze megfogott valamit, és ezt a valamit szorosan markolta.

36 Buntuinak sikerült elkapnia Anan bal karját. Először csak közelebb húzta magához a táncost, mintha csak hatalmas mellkasához akarná préselni. Ám amikor áldozata már elég közel volt hozzá, lassan változtatott a fogáson. Buntui jobb keze elindult felfelé Anan testén, hogy a nyakánál fogva, közvetlenül az álla alatt ragadja meg. Ezután bal keze hátulról fogta meg Anan nyakát és fejét, majd miután Buntui megbizonyosodott erről az új fogásról, elkezdte tekerni ellenfele nyakát.

Anan arcán őszinte döbbenet jelent meg. A játékokon a birkózás célja nem az, hogy megnyomorítsuk az ellenfelet, hanem az, hogy két vállra fektessük. Buntuinak azonban nyilvánvalóan eszébe sem jutott, hogy Anant két vállra fektesse. Egyre nagyobb erővel szorította Anan nyakát. A döbbenet eltűnt Anan arcáról. Látszott rajta, hogy megértette, tökéletes nyugalommal, teljes egészében felfogta a helyzetét. Mutatóujját az ég felé nyújtva, jobb karját magasan a feje fölé emelte – ez volt a vereség elismerésének jele.

A bíró a versenyzőkhöz lépett és azt mondta: – Most egy-egy az állás. – Arra számított, hogy a küzdők szétválnak. – Buntui és Anan közt egyenlő az állás! – mondta emeltebb hangon. – Aki előbb földre viszi a másikat, az győz.

A küzdők azonban nem váltak szét. Buntui nem volt hajlandó elengedni Anan nyakát. Anan a kezével küzdött, próbálta megtörni az óriás szorítását. De a fájdalomtól elgyöngült a térde és megrogyant. Buntui még ekkor sem engedett a szorításon. Esetlenül térdelt Anan mellett, aki a földre rogyott, és bicepsze csak úgy duzzadt a hatalmas erőfeszítéstől. Szinte szemmel láthatóan, egyre keményebben szorította Anan nyakát.

A bíró rémülten rákiáltott: – Engedd el!

Buntui azonban nem hallotta, és a bíró teljesen elképedve, csak állt ott a küzdők fölött.

A nézők közül azonban valaki felpattant, és rohanvást elindult a küzdőtér felé. Denszu elviharzott a határozatlan bíró mellett. Amikor Butuihoz ért, egy kemény, kiszámított ütest mért a nyakára, jobbra, közvetlenül a füle alatt. Buntui bal karjával önkéntelenül elengedte Anan nyakát. Denszu mindkét kezével megragadta az óriás karját. Buntui háta mögé tekerte, majd így kitekerve, felfelé rántotta, egészen Buntui bal füléig. Az óriás úgy üvöltött, akár egy haldokló bika. Anan nyakát azonban jobbjaival még mindig szorosan fogta.

Denszu nem szólt egy szót sem. Addig húzta felfelé Buntui kitekert karját, míg az teljes egészében el nem engedte Anant. Aztán lelökte Buntuikat Anan földön heverő testéről. Az óriás azonban nem esett el. Jobb kezével

megtámaszkodott a földön, majd kissé zavartan körülnézett, aztán egyenesen Denszura vetette magát.

De Denszut ez nem érte váratlanul. Bal karja villámgyorsan lendült, akár egy korbács, és keményen, akár egy vesszőnyaláb. Ökle ismét Buntui nyakának csapódott. Buntui felszisszent, és önkéntelenül hátrált egy lépést. Az ütés annyira váratlanul érte, hogy elvesztette az egyensúlyát. Bal karja földet ért, hogy testét megtámassza, ám ez a kar már erőtlen volt. Egyszerűen összezsugorlott e hatalmas test alatt. Buntuiból egyszerűen elpárolgott minden agresszív erő és lendület.

Denszu még csak le se pillantott a földre zuhant óriásra. Nyomban a kimerülten heverő Ananhoz ment, és felsegítette. Anan mozdulataiban nyoma sem volt a fájdalomnak, de ahogy felállt, kezét oldalt a nyakához nyomta, mintha kételkedne benne, hogy maradt-e ott még bármiféle érzés.

– Fáj? – kérdezte Denszu.

– Nem – mondta Anan. Ám abban a pillanatban valami nedveséget érzett a felsőajkán, megérintette, és nézte a vért, ami saját orrából folyt. Denszu megfogta Anan fejét, és hátrahajította. Aztán lassan kivezette a mezőről a Nszu Ber Eszuano alatti, homokos partja felé. Miután a délelőtti játékok ily hirtelen félbeszakadtak, a nézők számtalan kusza kis csoportba verődve, zavartan próbálták kideríteni, hogy mi történt. Denszu Anant vezetve, szó nélkül elsétált mellettük.

A mező és a homokos part találkozásánál állt egy fiatal fa. Egy ponton, ott, ahol már a homok az úr, levelei mély, hűs árnyékot vetettek. Denszu arra kérte Anant, feküdjön ott le a hátára úgy, hogy a feje árnyékban legyen. Azzal lefutott a folyóhoz és egy hatalmas, sima kővel tért vissza, mely a folyó hűs vizétől nedves volt és hideg. Kezével egy mélyedést ásott a homokba, és a követ úgy helyezte bele, hogy az, mintegy párnaként támassza Anan fejét és nyakát. Egy idő múlva a vérzés elállt.

– Ez az őrült, le akarta tépni a fejemet – mondta tűnődve Anan.

– Győzni akart – mondta Denszu.

– Győzhetett volna a nélkül is, hogy megöl.

– Ezt kétlem – mondta Denszu. – Buntui teste hatalmas, és az agya túl kicsit ahhoz, hogy uralkodni tudjon felette.

Anan elnevette magát, ám egy pillanat múlva arca fájdalmasan összerándult, és abbahagyta a nevetést. – Most már kezd fájni – mondta.

– Jární tudsz? – kérdezte Denszu.

– Hát persze – felelte Anan. – Csak a nyakam fáj.

– Menjünk haza – mondta Denszu. – Esetleg szükséged lehet valami gyógyító szerre.

– Még ne – mondta Anan. – Hacsak nem sietsz vissza a játékokra.

Denszu csak mosolygott.

– Jó itt – mondta Anan. Megcsóválta a fejét. – Tudod, hogy miért váltam a küzdelmet?

– Hogyhogy, talán nem leled kedvedet benne? – kérdezte Denszu.

38 – Általában nem – felelte. – Ma azonban feltámadt bennem a kíváncsiság, amikor rájöttem, hogy meg kell küzdenem Buntuival. Furcsa érzés volt, már-már valamiféle boldogság.

– Boldogság?

– Legalábbis valami egészen tömény kíváncsiság – mondta Anan elgondolkodva. – Tudod, engem az tesz igazán boldoggá, ha megismerek valamit, ha olyasmit tudok meg, amiről korábban nem tudtam.

– Mi az, amit Buntuiról nem tudtál? – kérdezte Denszu.

– Azt, hogy mit tudok kezdeni a hatalmas erejével – felelte Anan. – Ez csupán kíváncsiság. A probléma csakis ebből a szempontból foglalkoztat. Ha valamit nem ismerek, akkor hatalmas késztetést érzek rá, hogy olyan helyzetbe kerüljek, amely véget vet tudatlanságomnak. Emlékszel a folyó fenekére? – Hal-
kan kuncogni kezdett. – Itt volt, pont ezen a helyen – mondta meglepetten.

Denszu emlékezett rá. Egy év telt el azóta, de annak a napnak az élménye még nem halványult el benne. Kellemesen indult, meleg volt, sütött a nap, de nem volt forróság, és ilyen is maradt egész délelőtt, sőt délután is. Ez jó napja volt Denszunak. Könnyű, kellemes energia áradt szét egész testében, s így aznapi munkáját olyan gyorsan sikerült elvégeznie, hogy az még őt is meglepte. Mivel így rengeteg ideje felszabadult, úgy döntött, hogy a délutánt a selymes fűvű mezőn tölti.

Aznap délután nem futott. Nem volt kedve futni. Csak le a föl sétált a mezőn, csak ment mindenféle külső kényszer nélkül, kedvére követte saját vágyait. A nap melegét a bőre alatt, a vérében, a csontjaiban érezte.

Aztán Anan jött oda hozzá futva a mező közepére. A kezében két hosszú valamit tartott. Denszu nemigen látott még ilyet. Anan olyan gyorsan futott, és olyan izgatottnak tűnt, hogy Denszu először arra gondolt, valami rossz hírt hoz. Aztán, ahogy Anan közelebb ért hozzá, látta, hogy nem a fájdalomtól, hanem a túláradozó boldogságtól izgatott.

– Megnézhetjük a folyó fenekét – jelentette ki Anan egy sebesen bugyogó szóáradat végén.

– Melyik folyóét? – kérdezte Denszu.

– A szépét – mondta Anan türelmetlenül. – Ezét itt.

– Most mondd el lassabban – mondta Denszu. – Miről beszélsz?

– Láttad már a folyó fenekét? – kérdezte Anan.

– Igen.

Ez a válasz Anant meglepte, de gyorsan magához tért: – Nem úgy gondoltam, hogy lemerülsz egy pillanatra, megnézed, aztán már jössz is vissza

a felszínre. Voltár már a víz alatt addig, ameddig csak akarsz, hogy alaposan megnézhesd a fenekét?

Denszu elismerte, hogy még soha. – Nem mehetsz le a víz alá és maradhatsz ott, mintha csak a szabad levegőn volnál – tette hozzá. – Megfulladsz.

– Nem feltétlenül – mondta Anan. – És ne nézz már rám ilyen szomorúan. – Az egyik hosszú valamit Denszu kezébe nyomta.

– Mi ez? – kérdezte Denszu.

– Nézd csak meg.

Denszu alaposan szemügyre vette. Egy hosszú bambuszrúd volt, amit az egyik végén, egy kis darabon meghajlítottak. A másik oldalán, úgy egy tenyérnyire a rúd végétől egy vastag parafadarab volt ráhúzva. Az egész csaknem kétszer akkora volt, mint Anan.

– Még mindig nem tudom, hogy ez mire való – mondta Denszu.

– Arra, hogy lélegezhess – mondta Anan.

– A folyó fenekén?

Anan bólintott.

– Értem – mondta Denszu a fejét csóválva. – De Anan, ha ilyeneket mondasz, az emberek őrülnék néznek.

– Szerinted őrült vagyok?

– Mi ismerjük egymást.

– Pontosan. Miből gondolod, hogy én elmondok ilyesmit bárki másnak? Tudom, mi az őrülség. – Könnyedén megveregette a homlokát. – Az, ha ragaszkodsz hozzá, hogy olyan emberekkel beszélj, akik nem értenek téged. Te csak ne aggódj miattam. – Anan a kezében lévő bambuszra meredt. Pontosan olyan volt, mint a másik, amit Denszunak adott.

– Ezt te csináltad? – kérdezte Denszu.

– Nem egészen – jelentette ki Anan, miközben úgy csóválta a fejét, akár egy öreg bölcs. – Tudod, a törpék voltak. Ők csinálták, aztán pontban éjfélkor a párnám alá csempészték.

– Ha ezt bárki meghallaná.

– De nem fogja – mondta Anan. – Én hallgatom.

Ekkor Denszu elmosolyodott és megkérdezte: – Eláruljak neked egy titkot?

Anan látta az arcán azt a mosolyt. Azt mondta: – Ne, inkább tartsd meg magadnak.

– Ezek itt hosszú bambuszrudak – mondta Denszu.

– Ez aztán újdonság számomra – mondta Anan.

– Ez még nem – mondta Denszu. Mosolya most még kegyetlenebb lett.

– Talán elfelejtetted, hogy a bambusz nem mindenütt üreges?

A szomorúság mély redői jelentek meg Anan arcán. A hangja elcsuklott. – Ha nem nyolcnapos csecsszopó lennék, hanem egy kicsit idősebb – mondta –, akkor most könnyeket ejtenék. – Megfordította a kezében lévő rudat, és parafás végét a szájához emelte. Vett egy nagy levegőt, majd
40 belefűjt. A hangja hosszú volt és mély, akár a király dicsőségét hirdető tülköke. – Ha ez nem lenne végig üreges – mondta Anan –, akkor, ugye tudod, hogy a hang egy egészen más részből törne elő.

Denszu bólintott. – Hogy csináltad? – kérdezte.

– Egy régi dárda felforrósított hegyével, mindkét végéről. Aztán az egyik végét meghajlítottam.

– Most már nagyon szeretném látni, hogyan működik – mondta Denszu.

Ahogy mentek le a folyóhoz, Anan felszabadultan és izgatottan beszélt. Elmondta, hogy neki mi jelenti a boldogságot: hogy mi teszi boldoggá és mi boldogtalanná. Denszu megkérdezte tőle, hogy mi az, ami leginkább boldoggá teszi. Anan egyből rávágta a választ.

– A látás.

– Minek a látása? – kérdezte Denszu.

– Hát a látás. Maga a látás – felelte Anan.

– Már megint ez a talányos beszéd.

– Értesz te engem, Denszu.

– Csak ülni és nézni a dolgokat?

– Annak a látáshoz semmi köze – mondta Anan élesen. – Az csak bábázkodás. Olyankor az ember csak a szemével lát. Erre egy tökfilkó is képes. Ha így nézed a dolgokat, akkor azok mindig különállók, és abban, amit látsz, nem látsz semmi értelmet. Persze nem baj az, ha az ember megnézi a dolgokat így, külön-külön. Az pihentet. Én azonban ez után mindig látni akarom, hogy mi fogja össze őket, mitől nyernek értelmet. És aztán megértem. A látás, ha így látok, az tesz engem igazán boldoggá.

– Hát a boldogságnak ezt a fajtáját nem igazán könnyű megérteni – mondta Denszu.

– De te érted – mondta Anan. – Ezzel én nem megyek oda senkihez, nem állok oda magyaráztatni a dolgot bárki emberfiának. Ez soha nem az a fajta boldogság. Ilyenkor nincs kedvem kiáltozni. Csak némán, csöndesen élvezem idebenn azt a boldogságot, amit az odakinn látottak megértése nyújt.

– És ez az, amiért látni akarsz a folyó fenekét?

– Meglehet, hogy nem igazán tudom elmagyarázni – mondta egészen tárgyilagosan Anan. – Nem szeretem csupán a felszínt látni, és azt gondolni, hogy ez a folyó. Ez boldogtalanná tesz. Azt hiszem így éreznék akkor is, ha egy napon arra ébrednék, hogy hiányzik néhány testrészem. És azt sem szeretem, ha csak futó pillantást vethetek a folyó fenekére, amikor a felszínt

naphosszat láthatom. A felszín nem minden. Még csak nem is a legtöbb. Ami azt illeti, csupán meglehetősen kicsiny része. Szeretem látni a többi részt is.

Ahogy a folyóhoz értek, Anan még csak meg se próbálta leplezni izgalmát. Ledobta magáról ruháját, majd a bambuszcsövet magasan a feje fölé tartva begázolt a vízbe. Denszu követte. Anan céltudatosan mozgott. Világosan látszott, hogy tudja, a folyóban pontosan hova akar menni.

– Van itt a folyó fenekén egy gyökér – mondta. – Azt keresem.

A víz egyre mélyebb lett. Mindketten úszni kezdtek, majd taposták a vizet.

– Valahol itt kell lennie – mondta Anan. Nem a folyót nézte, hanem a fákat a túlparton. – Mielőtt lemerülsz, tedd a cső meghajlított végét a szádba, és egyik kezeddal fogd erősen. A parafa majd egyenesen fenntartja.

Ő úszott elől. Denszu szorosan a nyomában. Olyan lassan úszott, hogy Denszu szinte erőfeszítés nélkül követhette. Aztán megállt. Miközben taposta a vizet, a csövet a szájába tette és odabiccengett Denszunak. Denszu követte a példáját. Anan lebukott a víz alá, Denszu meg utána.

A cső Denszu szájában fölfelé fordult, amint a vízfelszín alá merült. Jobb kezével még erősebben tartotta és húzta lefelé magával. Most már szükség volt az erejére, hogy a víz ellenében mélyebbre merülhessen. Egy pillanat múlva Denszu látta, hogy Anan megáll, és odaúszott mellé.

Anan szabad kezével kinyúlt és megfogta Denszu kezét. Addig vezette lefelé a kezét, míg a lábához nem ért. Aztán addig vezette tovább, míg meg nem érintette egy fa a folyóágyon átfutó, vastag gyökérzetét. Aztán habozott. Denszu háromszor is keményen megszorította a kezét, mire Anan elengedte.

Tisztán látszott a folyó feneké. A gyökerek közt a folyóágyban hézagok, üregek voltak ott, ahonnan a víz elhordta a földet a gyökér alól. Anan bal lábát beakasztotta az egyik ilyen üregbe. Amikor Denszu kezét a gyökérhez vezette, azt is megmutatta neki, hogyan csinálja. Denszu is beakasztotta a lábát. Ily módon az egyik karja szabad maradt. Ezzel csapkodta a vizet, hogy egy helyben maradjon. Miután sikerült megtámasztania magát, a barátjára nézett, hogy lássa, mit csinál.

Anan számára a világ teljesen megszűnt. Elmerülten figyelte a folyó fenekét, teljesen belefeledkezett – minden figyelmét erre összpontosította.

Az igazat megvallva, a folyófenék gyönyörű volt. A víz, a homok és az idő formálta hatalmas, gömbölyű kavicsok heverték békésen a folyó medrében, a homokban, amely oly finom volt, hogy ha nem érezte volna az ember

a lába alatt kellemes tömörségét, már-már iszapnak tűnt volna. Sárga kavicsok, feketék, fehérek, lilák és vörösesbarnák, meg csíkosak és spirális vonalban egymásba olvadó színekkel teli kavicsok heverték szerteszét a homokban, amely maga is reszketve váltogatta halovány színét sárgáról fehérre, fehérről sárgára. Voltak ott simára koptatott, apró, gömbölyű kövek is, melyek nyugodtak heverték a kavicsok közt a homokban. És fölülről a sárgán ragyogó nap fénye, mivel oly vastag vízrétegen kellett áthatolnia, hogy elérje a folyó fenekét, reszketve csillogott és rezgett, hogy szinte már hallható volt.

Időnként egy-egy kavics a láthatatlan áramlat nyomására lassan előrelendült, mintha nyomban átfordulna, de aztán mégse. Az a láthatatlan erő egy árnyalatnyit gyöngébbnek bizonyult, s a kavics visszahullt a homokba. Noha nem ugyanarra a helyre. A kavics így egy hajszálnyit előrébb került.

Néha egy kisebb, ugyancsak hangtalan, de gyorsabb kő mozdult ki a folyó fenekéről, egy csöppet felemelkedett a lenti homokból, majd egy kicsit lejjebb, puhán és kimerülten visszahullt a folyómeder fenekére. Denszunak erősen kellett fülelnie, hogy biztos lehessen benne: itt nem volt semmiféle hang, csak határtalan, félelmetesen mély csönd. A hangok hiánya először hátborzongatónak tűnt. Mintha a rémület közelítene felé, és nem valamilyen irányból, hanem köröskörül a vízből. De nem hagyta, hogy ez az érzés eluralkodjék rajta, és egy kis idő múltán sikerült is legyőznie. Ananra nézett.

Anan szeme csukva volt. Úgy nézett ki, mintha aludna. A gondolatra, hogy barátja ennyire el tudja engedni magát egy ilyen idegen környezetben, a víz alatt, Denszu kimondhatatlanul közel érezte magát hozzá. Anélkül, hogy valójában elhatározta volna, ő is lehunyta a szemét.

Az a hiányérzett, ami nyitott szemmel a hatalmába kerítette, most valami egészen mássá, valami csodálatos jelenlétté vált. Most úgy érezte, mintha közvetlen kapcsolatban lenne mindennel, ami körülveszi, mindennel, ami létezik. Érezte, ahogy a mindenség szelíden körülöleli, kapcsolatba lép vele úgy, hogy nem nyomja, és nem szívja el erejét, hanem inkább egyikből a másikba vált, attól függően, hogy ő mennyire van tudatában bőrének, amely a világhoz kapcsolja, és többé már nem érezte úgy, hogy, ami a bőrén kívül van, az különválna a benne lévő élettől.

Más volt még a levegő is, amit belélegzett. Annyira mélyen vette a levegőt, hogy annak íze a szájában pontosan meghatározható volt, valami, ami nagyon tiszta és édes, mint a víz, amit lassan kortyol, miután elragott egy kóladiót. A testét többé nem érezte szilárd, tömör valaminek. Az is folyékony formává vált. Hirtelen rájött, hogy hunyt szemmel nem tudja, és nem is érdekli, hogy merre van a fent és merre a lent. Egyszerűen nem volt benne semmi szorongás.

Eltelhetett egy kis idő, mire újból kinyitotta a szemét. Nem látta, először nem látta Anant maga előtt. Aztán rájött, hogy az áramlat elfordította eredeti helyzetéből. Tompa fájdalmat érzett a bal lábában, mivel egészen kicsavarodott, ahogy fölötte a teste elfordult. Amíg a szeme csukva volt, ezt észre se vette. Keresni kezdte Anant, és meg is találta.

Anan feje most lejjebb volt. Barátja leguggolt, már-már ült a folyó fenekén. Álla felhúzott térdén pihent. Abból a szögből úgy tűnt, hogy az áramlat nem tudja előrébb sodorni, saját súlya pedig a vízben nem elég ahhoz, hogy az áramlat ellenében lejjebb ereszkedjen. A szeme még mindig csukva volt. Ebben a helyzetben az arca annyira nyugodt volt, úgy tűnt, annyira távol van a mindennapi élettől, hogy Denszu hirtelen megrémült. Közelebb ment barátjához, és a nyakát fürkészte. A lassú vízben, ahol az illanó fény és árnyék folytonosan egymásba olvadt, majd szétvált, egyszerűen nem tudta megállapítani, hogy amit lát az lélegzés-e, vagy sem. Kinyúlt és kezével megérintette Anan arcát.

Anan lassan, egészen lassan kinyitotta az egyik szemét, majd a másikat. Denszura nézett, és mosolygott. Denszu háromszor, keményen megszorította a bal csuklóját. Aztán kiakasztotta a lábát a folyómedren átkúszó gyökérből, és a felszínre emelkedett. A csövet fogva lassan partra úszott, majd leheveredett a homokba, és hagyta, hogy a nap sugarai megszárlítsák.

Már egészen száraz volt, mire Anan is kijött a vízből, és lefeküdt mellé. Nem volt sürgős neki, hogy visszatérjen Eszuanóba, így aztán csak feküdt ott csukott szemmel, és figyelte a színeket, amelyeket a nap varázsolt szemhéja alá.

– Mikor csináltad ezeket? – kérdezte Denszu Anantól.

– Micsodát?

– A csöveket

– Tegnap fejeztem be – mondta Anan, majd csöndesen feküdt tovább. Denszu hallotta a lélegzését.

– Kedves volt tőled, hogy nekem is megengedted használni az egyiket – mondta Denszu. Már nemcsak száraz volt, a nap egészen átmelegítette a testét. Felemelkedett, megkereste a ruháját, magára dobta és felült. Kinyúlt, hogy visszaadja a csövet Anannak.

– Tartsd meg – mondta Anan. – Nekem itt az enyém.

– Esetleg valaki más is szeretné használni – mondta Denszu.

Anan megrázta a fejét. – Nem, senki más. Nekem csak egyetlen egy ember jutott az eszembe, és az, te voltál.

– Nem tarthatom meg – mondta Denszu. Még mindig ugyanott tartotta a csövet. Anan felnyúlt és elvette. – Valamikor szeretném még kölcsön kérni. De hogy megtartsam... – Felállt, hogy elinduljon.

Anan csak bólintott, de nem szólt egy szót sem.

Denszu még egyszer ránézett, ahogy ott feküdt a meleg homokban. Az arkifejezése komoly volt, valahol a boldogságon túl, sokkal távolabb.

44 Szinte ugyanaz a kifejezés ült az arcán, mint odalenn a folyó fenekén, ami, még mielőtt megértette volna, annyira megrémítette Denszut.

– Olyan csendes voltál aznap – mondta most Denszu. Barátjára nézett, és látta, hogy Anan arcán a vérzésnek már semmi nyoma.

– Általában csendes vagyok – felelte Anan. – Nem tudok azokról a dolgokról beszélni, amelyek elmémet foglalkoztatják. Legalábbis nem túl sok emberrel.

– Még mindig attól félsz, hogy nem fognak megérteni?

– Nem. Biztosra veszem, hogy megértenék, ha érdekelné őket. De nem hiszem, hogy túl sok embert érdekelne az, ami engem érdekel.

– Néhánynak azért kell lennie.

– Itt nincs – mondta Anan. – Egyedül talán te. – De odaát – mondta, miközben a folyó túlpartjára, kelet felé nézett –, tudom, hogy olyan emberek vannak, akik megértenek.

– Odaát?

Ám Anan csak nevetett, mintha valami gyerekségen kapta volna magát, és azt mondta: – Remekül vagyok. Lehet, hogy végül nem is lesz szükségem semmiféle gyógyító szerre. – Felállt. – Kíváncsi vagyok, vajon ki nyerte végül a birkózást.

– Visszafelé menet kideríthetjük – mondta Denszu.

Megtudták, hogy az alacsony Antobam volt az, aki a birkózóbajnokságot megnyerte. Mindenki arra számított, hogy a végső körben Appia fog nyerni. Ám vele is valami furcsa dolog történt. Első, s mint később kiderült, egyetlen ellenfele Kodzso Dzsán volt, az a fiú, akinek a karja meg a lába hosszú volt és vékony, akár egy póké. Dzsán eltökélten küzdött. De egy idő múlva világossá vált, hogy Appia erősebb és ügyesebb is nála. Csupán idő kérdése volt, hogy mikor kényszerül megadni magát fölényesen jobb ellenfelének.

De volt valami Kodzso Dzsánban, ami arra készítette az agyát, hogy ellenálljon a vereség elismerésének. Hogy ez a valami mennyire konok volt, és milyen halálossá válhatott volna, azt a nézők, és maga Appia is hamarosan megtudta.

Vannak pillanatok a birkózásban, amikor a nehéz helyzetbe került félnek egyszerűen választania kell: vagy megadja magát, vagy megkockáztatja, hogy csontját törik. Appiának, aki ügyesen használta az erejét, sikerült Dzsánt ilyen helyzetbe juttatnia. Dzsán teljesen ki volt szolgáltatva neki: mindössze egyik vékony karján támaszkodott, és így tartotta magát, hogy

megfeszülő háta földet ne érjen. A kart a nekifeszülő erő már egészen kiteker-
te, és a kéz valami iszonyú tartásban volt. Ujjai a fejéhez képest hátrafelé
mutattak, míg a hüvelykujj kétszeresen meggörbülve visszafelé hajlott.
Világosan látszott, hogy Appia olyan előnyhöz jutott, ami ellen Kodzso
Dzsán egyszerűen nem tehet semmit.

45

Kodzso Dzsán azonban nem volt hajlandó elismerni helyzetét.
Így aztán a választás Appiára maradt – vagy kihasználja előnyét, és a győze-
lemig viszi, még akkor is, ha ez ellenfele megnyomorításával jár, vagy meg-
hátrál és feladja a nyilvánvaló győzelem lehetőségét.

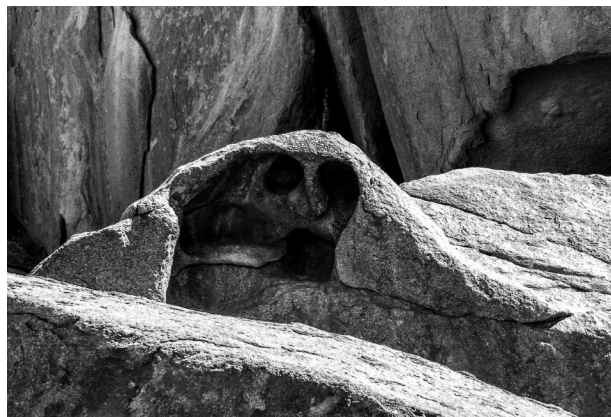
Appia határozatlannak tűnt. Később persze világossá vált, hogy
annyira határozatlan nem volt, mint amilyen eltökélt, hogy elkerüli a
kegyetlen győzelmet. A lehető leghosszabb ideig tartotta a tehetetlen
Dzsant ebben a helyzetbe, talán abban reménykedett, hogy Dzsán
végre észhez tér, és elismeri vereségét. De Dzsán ezt nem tette meg.
Így aztán Appia lassan engedett a fogáson, felállt ellenfele kitekere-
dett teste mellől, és otthagyta a küzdőteret.

A bíró egyszerűen nem ítéltette oda ezt az ostoba győzelmet
Kodzso Dzsánnak. Ezért aztán kijelentette, hogy a harmadik és a
negyedik küzdelem eredménytelenül zárult – Buntuit ugyanis már ki-
zárták a versenyből. Így maradt Kveku Szipire, a nyúlszájúra és az ala-
acsony Kofi Antobamra, hogy megküzdjenek a birkózóbajnoki címért.

Kveku Szipi nem küzdött rosszabbul, mint az első összecsapás
során. Magassága azonban nem segítette Antobam rendíthetetlen el-
szántságával szemben. Antobam kifárasztotta Szipit, és végül nagy
elégtételként ő, a kilenc közül a legalacsonyabb került ki bajnokként
vasárnap, az első napon.

(Fordította: Somló Ágnes)

Új Forrás 2018/5 – Aji Kwei Armah: A gyógyítók
(részletek)

AYI KWEI ARMAHRÓL

Ayi Kwei Armah 1939-ben Ghánában, Sekondi Takoradi városában született. Apai ágon a ga nép királyi családjának leszármazottja. Armah szülővárosa a brit gyarmati ura-

lom jellegzetes kikötője, igazi soknyelvű közeg, sokféle kultúra találkozási pontja. Ez fontos része volt neveltetésének. Családja is nagy gondot fordított oktatására, a legnevesebb ghánai iskolákba járt, majd 1959-ben ösztöndíjjal az Egyesült Államokban folytatta tanulmányait. Többek között járt a Harvardra, ahol szociológiából szerzett diplomát, majd 1968-70-ig a Columbián tanult kreatív írást. 1970-ben már ismét Afrikában találjuk, egyszerre több kelet-afrikai egyetemen tanít. Az 1980-as években visszatér Nyugat-Afrikába, és Senegal fővárosában, Dakarban folytatja oktatói munkáját. Egy Dakartól 70 km-re lévő faluban, Popenguine-ben, megalapítja saját kiadóját, Per Ankh néven. Természetesen ettől fogva itt jelennek meg művei.

Írói pályája az 1960-as években kezdődött, előbb novellákat publikált, majd 1968-ban megjelent első regénye *A szépek még nem születtek meg*, amelyet 1975-ben magyarul is kiadtak Göncz Árpád fordításában. 1979-ig öt regénye jelenik meg, majd regényíróként egészen 1995-ig hallgat.

Esszéiben és tanulmányaiban elsősorban az afrikai identitással és Afrika nehéz helyzetével foglalkozik. Fontosnak tartaná egy pán-afrikai ügynökség létrehozását, amely összefogná, felkarolná a kontinens sokszínű kultúráit és nyelveit. Armah szeretne egy közös afrikai nyelvet, amire a legalkalmasabbnak a kelet-afrikai lingua francát a suahélit tartja.

A SZIKLA DALA

Vagyok a sziklaszírt
vagyok az óriás hegycsúcs
nevetek mindazzal
ki nevet hangosan

odalent Freetownban
csak amúgy vaktában élnek
nem látják a teljes népirtást
azt a sok édes vérű vámpírt

vagyok a sziklaszírt
vagyok az óriás hegycsúcs
csak iszom mindazzal
ki magát leissza

ezen üstökösök szememben
ha gyorsan lobbannak el
elképzelem nagy gyázkíséretét
a mi legvégső hahotánknak!

48 ÁRNYAK

A nap
terhes a napfénnel
holdfénnel terhes az éj
mögöttük az árnyak

az anyám
terhes volt fajtámmal
benne a sötét mag
kivirult
árnyat nem vetett rá a faj

fajom egy ér
figyelj egy folyó forrása nincs
csak folytatja útját
melynek nincs kezdete
talán a vég lesz kezdete

mit veszíthet ki elsápadt
csak idegenségének átkát!

A SÖTÉT BŐRŰ GYERMEK KÍNJAI

49

És anyámhoz jöttem
vágytam keble melegét
s holtra rémült

bőröm sötét volt
túl sötét kesergett nagyanyám

ott a patika
vettek gyógyszappanokat
csöpp olaj, cseppekben gyógyvíz
és ékes orvoslás
a csupasz testen

anyám holtra rémült s szólt
túl fekete!

KÖLTŐ AZOK KÖZT KIK MAGUK IS KÖLTŐK

Míg Freetown koszos utcáin hajtok
a könyvtár sarkánál észreveszek egy embert aki
épp kést dőf a szívébe
egy másik kóladiós éhét köpi a szökőkútba
a harmadik hatalmas gyapotfa alatt guggol félholtan
sikolt amaz míg nyál ömlik végig az arcán csimpaszkodik
az elnöki palota aranyozott kapujára
ott meg egy koldus üvölti hangosan hogy meglopták
s egy óra telt el csak egy

egy nő sikolt mert bürokrata gyalázza
amott egy meddő szajhát sokgyermekes társa tép
a temetőben három asszony szemléli vesztett kincsét csontjait
három fiú mint holt szentháromság
a bódévárosban a vizet elzárták
mert a nők a vécéket tönkretették
és végül egy asszony most bevallja hogy eladta a lányát

egy kisfiú egy kislányt korbácsol amiért csúfolta
egy gyerek jeltelen limuzinnal jár iskolába
míg társai csak tízesével járnak este
a kórházban minden osztály felbolydult mert a szemétdombon
a kóbor kutya megharaptak két gyereket
Freetown utcáin ilyen az élet.

SZERELEMVIRÁG ISTENVELED

51

Ma mindennél jobban megértem a magány hatalmát
írógépemnél az üres órákat számolom
állam alatt két kezem
elveszve Beethoven komor bújában
s foszforeszkáló madarak fütytyében
ma más mert sokkal súlyosabb a fájdalom
csak nő a bú és a filozófus
szerelmet, sebet száműzött
mily szörnyen szerettem és ettől a költészet vérzett
minek a költészet, ha íze olyan mint a keserű tél
minden kéziratlap kísért mert visszatekintve
májusnapra feláldozottra vagy az öngyilkosság hiányára
a költő késve jött hogy meggátolja

völgyeken szökkenek mint hal a vízben
az isteni telepátiát kutatom
könyv levelét hajtom mint agancs a lombot
s halálra szántam el magam
mely keresztútnál teszem majd le terhemet
mely órán jön a halál mely engem keres
kitárt karral szeret mint egy oktopusz ahogy
én a teljességig a vadnak töviseivel
ahogy a vétlenek megöltek
ahogy a bűnösök szerettek
látom lebegnek rémálmom örvényében
a hírt az albatrosz hozza:
„Ki nem ismert szerelmet halált sem ismer”
nyáron szíved napraforgóként néz a napra

*

meghal szerelemterrortól lelkem bús költészete
hol az a zenekar mely gyászzimfóniámat eljátssza
a tenger már vár rohamaiban kéjelegve
a fuldokló mocskos algával vegyül
már nincs más csak hogy a férfi züllött lelkéről gyónjon
képzelet Mária asszonya a szenvedélyes heréltnak
Krisztus költője a vétlené ki gyalázva halt
ahogy megfeszítették kínszenvedélye hegyén.

(Fordította: Somló Ágnes)

„Amikor másokkal vitázunk, akkor szónoklat születik, amikor magunkkal, akkor költészet”- hangzanak W. B. Yeats oly sokat idézett szavai. Nem véletlenül hozakodtam elő velük én is, hiszen Syl Cheney-Coker, Sierra Leone-i

52 Somló Ágnes

SYL CHENEY-COKERRŐL

szónoklattal, de legjobb verseiben a világgal folytatott vitáját a magával való vitára változtatva növeli kozmikus méretűvé.

költő korai verseinek egy-kori fordítójaként épp ezek a szavak jutottak eszembe, hiszen költőnk időnként kacérkodik a

Cheney-Coker 1945-ben született. Élete javát szülőföldjétől távol, valamiféle száműzetésben töltötte. Első kötete 1973-ban jelent meg, és jobbára az Amerikai Egyesült Államokban töltött egyetemi éveit születtek. Ezekben önmarcangoló magányát dobja oda prédául a pusztuló világnak, amelyben a gyilkolás, az árulás és a képmutatás az úr. Megtagad mindent, amit ez a világ szentnek tart.

Ez a keserű hang erősödött fel az 1980-ban megjelent *The Graveyard also Has Teeth (A temetőnek is van foga)* című kötetben, amiből egykor fordítottam. Ezek a versek a költő életének egy hosszú, szomorú időszakában születtek, amely bátyja tragikus halálával kezdődött. Gyászolja fivérét, és ez a gyász fokozatosan egyetemessé tágu – minden halálért megszenved, az erőszak minden áldozatát gyászolja, ahogy gyászolja az írókat, költőket és gyászolja az emberiségtől már teljesen megfosztott világot. Kétségbeesett büntudattal próbálja tudomásul venni a tényt, hogy ő még mindig életben van.

A kötet verseit két csoportra osztotta: az első részben a szülőfölddel, a másodikban a halállal való beszélgetés versei kaptak helyet. Ezek a versek nem szónoklatok, Cheney-Coker önmagával vitázik, mert ő Sierra Leone, és ő a halál, amely lelkének rákos daganatával kínozza a testet, ő haldoklik mások halálában.

Syl Cheney-Coker angolul ír, versei mégis igazi fekete afrikai versek, mert a népi költészet jellegzetes elemeit használja. A hagyományos afrikai líra nem ismeri a nyugati költészet metrumát, rímeit ám a sorok lüktetése elválaszthatatlanul kötődik a zenei kifejezési formákhoz. Így Cheney-Coker szabadverseiben is a zene ritmusa határozza meg a sorok hosszúságát. E költészet rendkívül tömör és intenzív, gyakori éke a szójáték, és szóválasztásában a szavak asszociatív erejét használja. A hagyományos afrikai lírának ezt a vonását Cheney-Coker még erőteljesebbé tette azzal, hogy gyakorlatilag nem használ központoszást, így a jelentések összetorlódhatnak és mély, súlyos, megrázó erejű költői szöveggé sűrűsödnek. A fordítás során a központoszást

hiánya komoly gondot jelentett, hiszen az angol szövegben a kötött szórend adott némi támpontot az olvasónak, de a magyar szöveg értelmezésében a központosítás sokszor életbevágó. Ennek ellenére megpróbáltam a sorokat úgy összekötni, hogy a megkettőzött, előre és hátra mutató értelmezés, noha nehezebben olvasható, mégis működjön.

53

Néhány szó további műveiről: 1990-ben jelent meg *The Blood in the Desert's Eyes* c. kötete, majd 2008-ban *a Stone Child and other poems*, amelyben a Sierra Leone-i gyerekek nehéz sorsát tárja elénk. 1990-ben megjelent regénye (*The Last Harmattan of Alusine Dunbar*) 1991-ben elnyerte a Brit Nemzetközösség afrikai régiójának írói díját és az Afrikai Irodalmi Társaság (African Literature Association) Fonlon-Nichols díját.

Alkotó munkája mellett számtalan egyetemen tanít és tanított, többek között a Fülöp-szigeteken, Nigériában, a nevadai Las Vegasban, és tagja a University of Iowa nemzetközi írói programjának. Az 1980-as évek végén, szülőföldjén, a freetowni *Vanguard* szerkesztője. Az 1997-es katonai puccs után, egy időre ismét elhagyta Sierra Leonét, ám azóta visszatért, és élete két földrészt, két ország között zajlik, az USA és Sierra Leone között.

Új Forrás 2018/5 – Somló Ágnes: Syl Cheney-Coker-ről

Volt egyszer egy öregember Usumburában, aki nagyon gazdag volt. Ez volt az usumburai öregember. Olyan gazdag volt, hogy nyolcezer marhája volt. Bizony, ennek az usumburai öregembernek. Ezeken a marhákon tudott is

54 Taban lo Liyong

AZ USUNBURAI ÖREGEMBER MEG AZ Ő NYOMORÚSÁGA

venni magának hatvanöt feleséget. Ez az usumburai öregember. Olyan egészséges volt, hogy feleségei háromszáz gyermeket szültek neki. Ennek a mi egészséges usumburai emberünknek. Olyan boldog és sikeres volt, hogy jószágát

iparkodással megsokszorozta. Ez a boldog sikeres és iparkodó usumburai ember. Ő maga és családjának minden tagja olyan szerencsés volt, hogy betegség soha el nem érte. Ezeket a szerencsés usumburai embereket. A fájdalom és a gyász gyötrelme egész életében elkerülte. Ezt a szerencsés usumburait.

Volt egy másik öregember is, egy kigalii, aki viszont nagyon szegény volt. Ez volt a kigalii öregember. Jócskán maga alá gyűrte őt a nyomorúság. Bizony, ezt a nyomorúságos kigalii embert. A szeme állandóan vörös volt a sok sírástól. Ennek a kigalii embernek. Valamikor gazdag volt. Ez az egykor gazdag kigalii ember. De minden földi vagyonát elvesztette az utolsó szálíg. Ez a hajdan gazdag kigalii ember. Mostanra már egyetlen felesége sem maradt. Nem bizony, ennek a kigalii öregembernek. Még egy gyermeke sem maradt, aki öregségében meg szegénységében vigasztalná. Ezt a magára maradt kigalii embert. Naphosszat elveszett marháit siratta. Ez a kigalii öregember. Megsiratta halott feleségeit is. Ez az egyedülálló kigalii ember. Minden éjjel halott gyermekeit siratta. Ez a gyászoló kigalii öregember. Hangosan így kiáltozott: „Ő, én nyomorúságom! Ő, én nyomorúságom!” Ez a nyomorúságos kigalii öregember.

A gazdag és boldog usumburai öregember meg a szegény és nyomorúságos kigalii öregember barátok voltak. Azok voltak ők ketten, ez az usumburai és kigalii öregember.

Egy szép napon a gazdag usumburai öregember útnak indult. Útnak bizony, ez a gazdag usumburai öregember. Kigaliba ment. Ez a gazdag usumburai ember. Elment meglátogatni a szegény barátját. Ez a gazdag usumburai ember. Ahogy Kigaliba ért, a fülét rögtön megütötte barátjának kiáltozása – Ő, én nyomorúságom! – és részvét ébredt benne. Ebben a boldog usumburai emberben. Látni akarta milyen is a nyomorúság. Ez az egészséges usumburai ember. A nyomorúságos kigalii ember megpróbálta eltéríteni őt e szándékától. Ezt a vakmerőn kalandvagyó usumburai öregembert. De az hallani sem

akart róla. Ez a boldog egészséges és gazdag usumburai öregember. Úgy látszik annyira megelégtelte már állandó boldogságát, hogy szüksége lett valami másra. Ennek a szerencsés usumburai embernek. Bármilyen jobb, mint az az állandó szürke boldogság. Ennek a nyomorúságot nem ismerő usumburai embernek a boldogsága. Végül a nyomorúságos kigalii öregember beleegyezett, hogy ad egy darabka nyomorúságot boldog usumburai barátjának. Ez a két régi barát Kigaliból és Usumburából.

Kijelöltek egy napot, amikor a nyomorúságot Kigaliból Usumburába szállítják. Ez a két öregember Kigaliból és Usumburából. A gazdag ember fiai jönnek majd el, hogy Kigaliból Usumburába szállítsák a nyomorúságot. Ezek a szerencsés usumburai fiúk. Ők viszik majd a nyomorúságot a szegény ember házából gazdag édesapjuk házába. Ezek a boldog engedelmes usumburai fiúk.

A kijelölt napon mind a százötvenegy fiú már korán útnak indult Kigaliba. Ezek a kövér usumburai gyermekek. Az út egy részét futva tették meg. Ezek a reményteljes usumburai fiúk. Két nap helyett egy nap alatt értek Kigaliba. Ezek a türelmetlen és engedelmes usumburai fiúk. Este érkeztek Kigaliba. Ezek az usumburai örökösök. Pihentek egy kicsit Kigaliban, de nem ettek semmit. A sorsnak ezen érdemes kiválasztottjai. Ragaszkodtak hozzá, hogy még az este adják ki nekik a nyomorúságot, hogy egyből hazavihessék Usumburába. Ezek a derűs usumburai fiúk. A kigalii öregember azt tanácsolta, várjanak másnap reggelig. Ez az ismeretlen kigalii öregember. De mint várható volt, ezek a forrófejű usumburai fiúk nem tűrték halasztást. Ezek a szépményű gyermekek. A kigalii öregember úgy látta elérkezett az ideje, hogy átadja nekik a nyomorúságot. És jól látta ez a kigalii öregember.

A kigalii öregember egy hatalmas szalmanyalábot adott nekik. Ez a hatalmas szalmanyaláb. Ezt a nyalábot szorosan összekötözték. Ez a szorosan összekötözött nyaláb. Ebben volt az a nyomorúság, amire a gazdag usumburai öregember annyira vágyott. Ez a hőn szeretett nyomorúság. Ebben volt az a nyomorúság, amire a százötvenegy gyermek annyira vágyott. Ez a hőn szeretett nyomorúság.

A kigalii öregember adott néhány utasítást az usumburai fiúknak. Ez a mindentudó kigalii ember. A gyermekeknek nem szabad bolygatniuk a csomagot. Egyenesen az apjuk elé kell vinniük. Ezeknek a kíváncsi gyermekeknek. A gyermekek ujjongtak. Ezek az eleven usumburai gyermekek. A maguk módján oldották meg lépésről lépésre ennek a súlyos tehernek az elszállítását. Egyikük sem érzett semmit nehezebbnek ennél terhes kötegnél. Ezek a közömbös usumburáiak.

Amikor a nyaláb elhagyta Kigalit, az öregember mosolyogni kezdett. Ez az előrelátó kigalii ember.

Félúton Kigali és Usumbura között ezek a fiúk megálltak. Ezek az engedelmes usumburai gyermekek. Közülük néhányan azt mondták elfáradtak. Ezek az eleven usumburai gyermekek. Mások úgy gondolták a naplementét kellene élvezniük. Ezek a kötelességtudó usumburai gyermekek. Megint mások úgy gondolták egy kis pihenés helyénvaló. Ezek a nyughatatlan usumburai gyermekek. Egyikük bevallotta, hogy tényleg pihennie kell. Ezek a derűs usumburai gyermekek. A másik azt mondta a kötél zöldnek tűnik. Ezek a gyermekek, akik éjszaka is látják a zöldet. Egy másik úgy gondolta a kötél bizonyonnyal meglazult mióta elhagyták Kigalit. A következő fogadott, hogy meglazítja az egyik, csak az egyik csomót. Ezek a szívós usumburai gyermekek. A másik azt mondta a nyomorúság megcsiklandozta az oldalát. Ezek a józan usumburai gyermekek. Az egyik fiú diadalmasan mutatott egy kilazított kötelet. Ezek a serény usumburai gyermekek. A legidősebb utasította őket, hogy ne bolygassák a nyomorúságot. Ez a rendszerető idősebb fiú. Egy másik viszont úgy gondolta, hogy csak egy vak cipel olyasmit, amit nem látott. Ezek a látó usumburai gyermekek. Így hát vita támadt a gyermekek között, kik látni akarták a nyomorúságot még mielőtt apjukhoz érnek, és kik azt akarták, hogy elsőként apjuk lássa a nyomorúságot. Ezek a viszálykodó gyermekek. Míg a vita nőttön-nőtt néhány gyermek pártatlan maradt. Ezek a közömbös és megfontolt gyermekek. Néhány fiú fürge keze azonban eljárt. Ezek az állandóan serény kevesek.

A nyaláb egyre kisebb lett, míg a vita egyre hangosabb. Ez a nyaláb és a viszály. Noha a nyalábból semmi kézzel fogható nem került elő immár fivér fivért gyalázott. Ez a viszály oka. Ütések záporoztak a fivérek fején. Ezek a fejtörő ütések. Végül a nyalábból csak egy maréknyi maradt. Az a végzetes ismeretlen. A kíváncsiság, hogy lássák azt a híres-neves valamit újból összehozta a fivéreket. S aki kíváncsi az hamar bajba kerül. Mind ott tolongott lélegzetvisszafojtva s készen, hogy lássa, mind csupa figyelem. Ez az ember.

Amikor a nyalábot kibontották, nem láttak benne semmit. A szem csalatkozik. Csak egy kis zümmögő hang hallatszott. A zaj melynek nincs iránya. Olyan akár egy szúnyog. Ez a nyaláb gyermeke.

Most hogy nem volt nyomorúság, amit hazavihettek, mit visznek ezek a fiúk haza az apjuknak? Ezek az engedelmes usumburai fiúk. Az egyik fivér máris kezét emelt a másikra, amiért kioldotta a nyalábot. Ez a mi hasznavehető kezünk. A következő fejbe verte a következőt, az utána következő a következőre mért csapást, a következő levágta a következőt, a következő letaglózta a következőt, a következő felnyársalta a következőt, a következő megfojtotta a következőt, a következő kiherélte a következőt, a következő vérét itta a következőnek. Ezek a testvérgyilkosok. Már csak ötven fivér maradt a testvérháborúra. Ezek a fivérgyilkos fivérek. Három perc múlva már csak három vérittas fivért látunk. Ezek a halálra ítélt fivérek. Két fivér szövetezik a harmadik

ellen. Ez a szerencsétlen társulás. Az utolsó menetben fivér öli meg fivérét. Ő a végzetes vég. Halál, gazdag termést arattál. A halál, mely mindent kiegyenlít. Ő jaj, ki viszi meg ezt a hírt a gazdag usumburai embernek? Annak a gazdag boldog bővelkedő, nyomorúságot nem ismerő usumburai embernek.

Ám egy fiú életben maradt. Ez a szerencsétlen usumburai fiú. 57 Mindig is gyáva volt. Ez az életét mentő fia az anyjának. Elbújt az alatt az élet-kioltó fivéri hadgyakorlat alatt. Az a végzetes hadgyakorlás. Így ő viszi a nyomorúság hírért apjának. Ő, ez a végzetes hírnök bár sose érne oda. Bánattól és futástól kifulladásra közelít várakozó apjához a hírrel. Ez a bánattal telt fiú, sugárzó apjához. Az apa a közelgő nyomorúság előhírnökét várta.

Ez a boldog usumburai apa. Megkérdezte, milyen messze van még a nyomorúság. Ez a türelmetlen usumburai apa. Dühösen megismételte a kérdést. Ez az apa, aki még azt sem tudja kívánni, hogy a fia levegőhöz jusson. Egyből megütötte a fiát mert megvárakoztatta. Az az apa, aki eddig nem tudta hogyan kell ütni. De csak a jó hír jön jókor. Ez a rossz hír körültekinthető megfogalmazást igényel. A fiú zokogni kezdett, jobbára a belső csapások miatt. Ez a halál fia. Végül elmondta a nyomorúság elillant. A nyomorúság, mely a levegőben terjed. Az usumburai öregember úgy feldühödött, hogy nyomban agyonütötte a fiát. Ez a boldog, gazdag, egészséges, nyomorúság nélküli öreg usumburai apa.

Ez a gazdag, boldog, egészséges, gondtalan usumburai öregember most megölte a fiát. Ez az apa, aki nem ismer nyomorúságot. A feleség, akinek a fiát agyonütötte, gyászolni kezdett. Ebben a házban mely gyászt nem ismert. A többi feleség ráébredt, hogy ez az aszszony már rég rászolgált erre a bánásmódra. Ő emberi bölcsesség, mindig a szenvedőt ítélte el. Ennek az anyjának a hibája arcátlansága volt. Ő a ház, mely arcátlanságot nem ismert. A fiáról meg azt mondták, tiszteletlen volt kiváló férjükkal. Ő a szeretet, melyet mások becsmérése táplál. Ő volt az egyetlen feketebárány ebben a mocsoktalan házban. Keltsd az ebnek veszett hírért, s el kell vesznie. A fiú anyja elhagyta a gazdag öregember házat még aznap éjjel. Éjek legsötétebbike. Nem vitte magával halott fia testét. Azt az élettelen málhát. Csak a nyomorúság ráeső részét vitte magával. Ő nyomorúság melyet a kíváncsiság szül.

Az usumburai öregember még aznap éjjel útnak indult, hogy megkeresse a többi százötven fiát. Ezeket a csupa-erény fiúkat. Magával vitte ötvenöt feleségét. A feleségeket, kik szeretik férjüket és rosszat sosem tesznek. A férj s feleségei elindultak, hogy megtalálják fiaikat és a nyomorúságot. Ő rögeszme mely igen drága a szívnek.

Útközben a friss vér szaga csiklandozta orrukat. A szag mit a szél hord. Őrjöngeni kezdtek. Ezek a jó emberek. Nem sokára nem a földön, hanem tetemeken lépkedtek. Ő az a szerves test és föld. Megcsókolták élettelen

fiaikat, mert mást már nem tehettek. Ezek az erényes fiúk és hitvesek. Már nem kívánták a nyomorúságot. Ezek a nyomorúsággal telt szülők.

Sorsára hagyták boldog férjüket és visszamentek szüleik házába. Ezek a jó usumburai feleségek. Magukkal vitték lányaikat és részüket a vagyonból. Ezek a nem olyanok mint az a feleség feleségek.

Végül az öregember magára maradt nyomorúsága terhével. Az öregember, aki annyira látni akarta a nyomorúságot. Egy dalt énekelt, melynek címe „Ó, én nyomorúságom! Ó, én nyomorúságom!” Ez a gazdag, egészséges, boldog, nyomorúság nélküli usumburai öregember.

(Fordította: Somló Ágnes)

Taban lo Liyong egyike az afrikai irodalom legizgalmasabb képviselőinek. 1938-ban született, így ma már az idősebb nemzedék tagja, noha jómagam csaknem negyven éve találkoztam először az akkor még fiatalnak számító író néhány rendkívüli írásá-

val. Ezekben a szokatlan forma éppúgy magával ragadott, mint a teljesen szokatlan stílus. Szinte

Somló Ágnes 59

TABAN LO LIYONGRÓL

minden műfajban kipróbálta magát, és minden esetben meglepőt alkotott – rendkívül eredeti stílusa illik nagyon is eredeti, szokatlan személyiségéhez.

Saját bevallása szerint ugandai szülők gyermekeként Dél-Szudánban született, de Uganda északi részén nőtt fel, majd Ugandában végzett tanulmányait követően, egyetemre az Amerikai Egyesült Államokba ment. A világ számtalan egyetemén tanított már, a legtöbbet Afrikában, de eltöltött pár évet Pápua Új-Guineában, Japánban, Ausztráliában, és most is tanít Nairóbiban és Dél-Afrikában is. Kutatóként a helyi nyelveket vizsgálja és gyűjti az azokon a nyelveken megőrzött irodalmi hagyományt.

Az 1960-as években Afrika újjászületett, és megszületett az új afrikai irodalom is. A napi híreken túl Afrika mégis ismeretlen maradt hazánkban. Noha a rendszerváltás előtti magyar könyvkiadás úgy nevezett „harmadik világ” kvótájában akadt néhány jeles afrikai mű is, Magyarországon az afrikai irodalom soha nem volt és nem is lett része a világirodalmi kánonnak. Ugyanakkor másutt számos afrikai író is szerves részét képezi az ott kialakult világ-irodalom-képnek, különösen azok az írók, akik valamelyik nagy világnyelven írtak. Az egyik első ilyen nagy hatású író, Amos Tutuola, a nigériai patkoló-kovács volt, aki nyelvileg sokszor helytelen angolsággal írta műveit, és akinek egyik első kritikusa és lelkes híve Dylan Thomas volt. Az 1952-ben megjelent *The Palm-Wine Drinkard*¹ (*A pálmaborivász*) című első művében ezzel a furcsa angolsággal egy külön nyelvet teremtett az angol nyelvű irodalomban. Ez a friss, meglepő hang nemcsak a nyugati irodalmat érintette meg, hanem hatással volt a következő afrikai írónemzedékre is. Ez alól az angolul író, kelet-afrikai Taban lo Liyong sem kivétel. *Fixions* (*Prózátságok*) című novellás kötetében az egyik novellát, aminek címe – talán nem véletlenül – *Lexicographicide*, avagy fordításomban *Szótárírtástan*, épp Amos Tutuolának ajánlja. Ebben a kötetben egészen új angol szavakat talál ki, amelyek, bár megdöbbenőek, mégsem öncélúak, hiszen az írások, a stílus szerves részeként a hatást növelik,

Jeleztem már, hogy szerzőnk nem tiszteli a formát sem: a nyugati irodalmi hagyományt jól ismeri és ötvözi az afrikai hagyománnyal, amelynek nyomán megszületnek ezek az új, egyéni és különös hangú írások. Az ímént említett kötetben is szinte minden novella más, mindben egy-egy újabb

vonását fedi fel színes, sokoldalú alkotó egyéniségének. És mégis ez a sok különbözőség egy magasabb egységben, a nyugati és afrikai kultúra egyfajta szintézisében teljesedik ki. És a paletta sokszínű, megtalálható rajta sok minden, a két kultúra harcából megszülető, már-már groteszk, számunkra
60 talán stílusparódiaként is felfogható alkotásoktól az afrikai mesékben, mitológiában gyökerező történetekig.

Amikor Taban lo Liyong írásait olvasom, mindig úgy tűnik, mintha azzal, hogy folyvást meghökkentő, eredeti, új gondolatokat tár olvasója elé, azt tűzte volna ki célul, hogy kizökkenti őt jóllakott elégedettségéből. Mivel gyakran könnyedén ironikus hangnemben közelít nagyon is komoly témákhoz, ezért akadt olyan kritikusa, aki felületes és felelőtlen bohócként utasította el, de sokkal többen tartották és tartják munkáját ma is izgalmasnak – játékossága és kiszámíthatatlansága egy pillanatra sem hagyja lankadni figyelmünket.

¹ Magyarul *Részeg a bozótban* címmel jelent meg, ford. Keszthelyi Tibor

Reggelente, megszokott rítusaim egyike, hogy kimegyek az erkélyre és nézem a Balatont. Az egyik végét látom. Néha ködbe simul, víz és ég egybefolyik, máskor a részletek élesen elválnak, látható a szemközti part, megszámlálhatók a vitorlások, a nap is tükörbe néz, megkettőződik. Pár percre felidézem aznapi tennivalóimat, a legfontosabbakat, de inkább lebegek a lehetséges elképzelések, várható

Csányi Vilmos 61

A GLOBÁLIS ELME

események hullámzó virtuális tere felett. Sokféle ötlet nyomakodik a figyelmért, sürgős, de halasztható tennivalók, elkészítendő írások, barátok, ismerősök, határidők, ígérek, emlékek. Nincsenek éles kontúrok, ködös kissé az egész, de a figyelmem kiemel egy-egy fontosabbnak tűnő valamit a gondolatok tömegéből, megnézem, átgondolom, fontolgatom, csakugyan olyan sürgős-e mint magát mutatni igyekszik, de eztán jön egy másik, tegnap is elfelejtettem, bosszantó, ma végzek vele.

Ismerős lehet ez a jelenség mindenkinek, a neurobiológia „mind wandering” néven emlegeti, ábrándozásnak, kalandozásnak lehetne fordítani, de én az elmébóklászt tartom a legmegfelelőbbnek. Az ige számtalan szinonimája is megerősít. Andalog, botorkál, kóvályog, mászkál, bolyong, ténfereg, csatangol, tekereg, sétafikál, kujtorog. Nekem valahogy az elme bóklászik, idekap, odakap, megáll és figyel valamire, aztán felismer egy fontosabbnak tartott szálát és azt követi. Az elme tudománya nagy jelentőséget tulajdonít ennek a képességünknek. Világosan kitűnik, hogy a tudatos, racionális gondolatok csupán parányi részét képezik az ember elméműködésének. Hatalmas, a tudatalattival összefolyó gondolat tömeg hullámszik, fénylik, halványul az ember elméjében. Sokkal kisebb a racionalitás szerepe, mint azt hinni szeretnénk. Emlékek, érzelmek, vágyak, apró elképzelések tolakodnak figyelmünkért, és tevékenységünkön csak nagyon konkrét cselekvés esetén lesz úrrá a racionalitás, amikor például szét kell valamit szedni, látjuk, itt egy csavar azt forgatni kell, azután a műanyag vacakot elfordítani, majd az egészet széthúzni, még mindig akad, mi a fene lehet vele?

Az elme bóklászik, válogat, szabad akaratot mímel, racionálisnak képzelet magát, pedig szertelen. Leginkább a társadalom, a kultúra kényszeríti a racionalitás mímelésére; munkát végzünk, beadványokat írunk, számlákat fizetünk, engedélyt kérünk, elvégzünk elrendelt cselekvéseket, kéréseket teljesítünk, eladunk, veszünk, sokszor idő sincs rá, hogy megfontoljuk, érdemes-e?

Nekem egyre inkább úgy tetszik, hogy a kultúra egésze is az elméhez hasonlóan működik. A racionalitás végett megemlítem, hogy a kultúrát egy embercsoport minden tagja, gondolataik, elképzeléseik, valamennyi tárgyuk,

minden egyszer volt emlékük, nyelvük, szavaik összességének tekintem. Minden amire gondolunk, amit teszünk, amit elvárunk, kultúránk része, mint ahogyan mi magunk is azok vagyunk. Kérünk, adunk, várunk, teljesítünk, szándékozunk, meglepődünk, felháborodunk, olykor választunk.

62 És persze kultúránk fontos része az a töménytelen eszköz, tárgy, amelyeket készítünk, eladunk, megveszünk, használunk, elrakunk, eldobunk. Archaikus kis közösségekben a kultúra jól átlátható kicsi, fényes buborék, amelyben élni, szaporodni lehet, védelmet nyújt és szervezi az életet. Minden, ami a buborékon kívül van, idegen, lehet közömbös, vagy elenséges, megszereshető vagy megszerzendő. A kultúra a világunk, benne éltek már őseink, és reméljük, leszármazottaink számára is megfelelő lesz. Csak ez lehet nekik jó, csak ebben élhetnek emberhez méltó életet.

Amióta, nemrégiben, az archaikus közösségek összeolvadtak, városok, nemzetek, államok keletkeztek, a kultúra összetettebb lett, noha sok személyes eleme hiányzik, de kultúrával hódítottuk meg a bolygót. Rajtunk kívül minden más élőlény csak a neki rendelt, a tulajdonságaira simuló ökológiai fülkében életképes. Sivatagi állat a sivatagban, jegesmedve a jégmezőn érzi jól magát. Kultúrájával az ember saját maga hozta létre az élhető ökológiai fülkét, és ez hordozható, a kultúrák tagjai megélik a sivatagban és a jégmezőkön is.

Az ember géneiben kódolt szenvedélye a szabályok szerkesztése és a szabályok betartása vagy éppen a szabályok elleni lázadás. Minden fejlett kultúra az élhetőséget formába öntő, funkcionálisan zárt és generációkon keresztül továbbadható szabályrendszer. Szabályok védenek meg a tévelygéstől, a helytelen, káros viselkedéstől, szabályok parcellázzák az élhetőséget, kinek híd alatt, kinek palotában. A szabályok zárt rendszere az archaikus közösségekben öncélú, csak az élhetőség szabja meg melyik szabálynak van funkciója. Az összetettebb társadalmakban a közösségek mellett megjelentek a szervezetek is, amelyek olyan szabályrendszerek alapján működnek, amelyeknek valamilyen konkrét célja van, előállítanak valamit, szolgáltatnak, védenek vagy támadnak. A szervezet nem tagjainak élhetőségét szolgálja, hanem a saját jól kialakított céljait. Modern időkben alig találunk közösségeket, de elképesztően sokféle szervezet működik, ez vezetett a szabályok halmozódásához. Életünk minden apró részletét igyekszik a társadalom szabályozni, pontosan mikor és hogyan taníttassuk a gyerekeinket, mikor és hogyan válasszuk vezetőinket, mikor hagyhatjuk folyamatos munkánkat abba és pihenhetünk valamennyit. Behálózunk már a szabályok, szabályok szabályozzák a szabálykészítést is, és ez az önmagára visszacsatolt művi rendszer kezd élehetetlen lenni, megszaladt, mint az evolúcióban annyi más tulajdonság. Megszaladt például a szabályokon alapuló technológia is. Nem az élhetőséget szolgáló tárgyakat, élelmet kreál, hanem választékot, divatot,

kozmetikát, hobbit, reklámot. Képtelen a szaporodásunkat ésszerű szinten tartani, képtelen a bőség szarujából mindenkinek arányos részt juttatni, képtelen a hatalmat korlátozni. Száguldunk és nem tudjuk, hová. Rendszerszintű intelligencia kéne.

Az archaikus közösség alapja a gondolatok kommunikációja 63 volt, ez kizárólag a beszélt nyelven nyugodott, abban keletkezett és abban is végződött. A közösség gondolatait tagjai memóriájukban őrizték, ez egyszerű volt és kielégítő. A modern technológia lehetővé teszi nyolcmilliárd ember közvetlen kommunikációját a mobiltelefon, a televízió, az internet segítségével és ezernyi különféle módon, írásban papíron, apró lemezeken őrizzük ennek bizonyosságát. Kialakult egy irdatlan kreatív tér, amibe nyolcmilliárd ember öntheti gondolatait, vágyait, félelmét, örömét, haragját, és ha szükségét érzi, meríthet is belőle.

Itt tűnik fel valamiféle hasonlóság a személyes elmével. A tengernyi kommunikált gondolatból, ötletből cselekvés, tudomány, technológia, politika, szabályozás válhat. Hogyan szelektálódnak az itt kavargó gondolatok? Ki szabályoz? Szabályoz-e valaki egyáltalán? Évtizedekig gyűltek a klímaváltozásról korrekt, megbízható, ellenőrizhető adatok. Az emberiség kollektív egésze lassan elfogadta, lassan, de mégis. Csak az volt a probléma, hogy ez a lassú elég gyors-e. Aztán jött egy fajankó, akinek a legmagasabb polcok egyikére sikerült felkapaszkodnia, segítettek a zavaros szabályok, és kijelentette, hogy marhaság az egész. A szabályozatlan szabályok miatt félhető, hogy leáll a racionális válasz lehetősége, amit az éghajlatváltozásra adhatunk, vagy legalábbis sokáig áll majd, elég gyors lesz-e ez a lassú?

Ha elmének tekintjük a nyolcmilliárd, modern kommunikációval összekötött emberi agy tevékenységét, jó közelítéssel ráismerhetünk magunkra, csak éppen a méretek és a hatások mások. Milliószerűen túlekednek hírek, események, teendők, elméletek, elképzelések, javaslatok a világ figyelméért. Racionalitásnak kevés nyoma van. A globális elme bókálszik, tegnap a nők megaláztatására figyelt, ma egy vénemberre, aki töménytelen pénzével általa ideálisnak képzelt rendszereket akar építeni mindenfelé, holnap talán egy cunami lesz érdekes, vagy nagyobb földrengés, esetleg az, hogy miért fullasztó Peking levegője, tudjuk már azt is, hogy áprilisra nem lesz víz Dél-Afrika legnagyobb városában egy csepp se. Mindenkit érdekel mi lesz velük. Csinálni egyelőre nem csinál senki semmit.

Bókálszik a glóbusz elméje. Szabad akarata van?

A „globális elme” elképzelés több érdekes jelenségre kínál magyarázatot. A felszínen ez az elme meglehetősen bamba, gyermekes még. Nem az igazán fontos dolgokra figyel. A bókászó tulajdonság nagyon veszélyes

lehet, de ha nemcsak a „tudatos” az éppen döntésre alkalmas felszíni jelenségekre figyelünk, hanem a tudatalatti mélyrétegeket is vizsgáljuk, biztató jeleket találhatunk.

64 A mesterséges intelligencia problémái ritkán kerülnek a figyelem központjába, leginkább csak akkor, ha valami szörnyűséges fenyegetést lehet hozzájuk kötni. Sokan képzelik, hogy jön majd a nap, egy egészen konkrét nap, amikor megjelenik a tökéletes mesterséges intelligencia, és azonnal uralma alá veszi a világot. Az efféle jóslatok mögött semmiféle rendszerelméleti, vagy biológiai tapasztalat nincs. A biológiai azért fontos, mert ismerünk egy biológiai rendszert, magunkat, amelyben már megjelent az intelligencia, persze kicsi hatékonysággal, de mégis lehet fogalmunk arról, hogy a működéséhez milyen feltételek szükségesek. A bókászó emberi elme mögött óriási, nem tudatos szabályozórendszer működik, amely beépített genetikai adottságokat, érzelmeket, legfőképpen tapasztalatot használ arra, hogy gondolatcsomagocskákat tologasson a bókászó elme elé. Ebből válogat. Ha egy nagyon tehetséges intelligenciaprogramot készít majd valaki, azt nem egy ember lehetőségeihez kell mérni, hanem a globális intelligenciához, amelyben nyolcmilliárd különböző emberi agy működik összehangoltan, érzékszervekkel, közvetlen tapasztalatokkal, emlékekkel, memóriával, valamint ezen egységek mindegyike számtalan tárgyat működtet, műszert, technológiát ural. Lehet, hogy egyetlen embernél sokkal okosabb lesz s minden társasjátékban mindig nyer, de globális mértékben csak akkor működhet, ha az alsó szintek irányítása alatt lesz. Technikai adottságok, a viselkedési egységeket irányító emberi akarat, tehát érzelmek és eszméletlenül komplex szabályozás határozzák meg, hogy éppen mit művelhet bókálás közben. Akik egy adott naptól félnek, a „szingularitástól”, ami a mesterséges intelligencia megszaladását jelenti, azt képzelik, hogy akkor minden kontrollunkat elveszítjük majd. Naiv elképzelés, már most derékig ülünk a globális mesterséges intelligenciában és mi irányítjuk. Gondoljuk csak el, ha egy pillanat alatt eltűnnének a számítógépek, mobiltelefonok, rádiók, televíziók, Internet, vajon mi történne? Nagyon könnyen belátható, hogy a legnagyobb valószínűséggel néhány héten belül elpusztulna az emberiség. Leállna a legtöbb gyár, megszűnne az áramtermelés az olajszállítás, visszasüllyednének a modern kommunikáció előtti zárt, csak lokálisan szabályozható világba, amiben, ha valahol hatást akartunk elérni, oda kellett menni. Ha a kommunikáció modern formái megszűnnének, megállna az energia, az anyag és az információ szüntelen áramlása a bolygó körül, ami jelenlegi életlehetőségünk alapja. Napok alatt felfalnánk minden ehető dolgot, és vége. Nos ettől nem kell tartanunk, az Internet, a számítógépek „genetikailag meghatározott módon” működnek és végzik dolgukat. És egyre nagyobb hatékonysággal. Evolúciós folyamatot észlelhetünk, a technológiáinkat szabályozó algoritmusok intenzív szelekciója

folyik a nagyobb hatékonyság érdekében. Ez hosszú ideig tartó evolúciós folyamat, a „genetikai alátámasztást” az ember adja, saját természete alapján, ha van veszély, az legfeljebb ebből eredhet.

Sok váratlan, pozitív jelenségre bukkanhatunk. Emlékeztetnék az „Emberi Jogok nyilatkozatára” még 1948-ból Az első paragrafus:

65

Minden emberi lény szabadnak, egyenlő méltósággal és jogokkal születik. Értellemmel és lelkiismerettel bírván, testvéri szellemben kell egymás iránt viseltetnünk.

Hetven éve született, és bár lassan, de hatással van a világra ma is. Ez már globális gondolat volt.

Az én gyerekkoromban az a hír, hogy néhány ezer ember valahol a világban éhen halt, nem keltett megütközést, az újságok hátsóbb oldalaira került. Felfigyeltek arra, hogy ma már nem lehet tömegesen éhen halni? Ha bárhol a világon ennek komoly eshetősége formálódik, az új kommunikáció a globális elmét képes figyelmeztetni és valamilyen állami vagy civil formában megindul a segítség. Arra még nem vagyunk képesek, hogy tisztességes életet teremtsünk az egész bolygón, de azt nem szeretnénk, hogy valahol éhen haljanak és nem is engedjük.

Egy másik biztató példám a nukleáris háború. Két pusztító bombát dobtak le több mint hetven éve és azóta egyet se. Miért? Néhány száz évvel ezelőtt könnyen akadt volna hadvezér, király, kalóz, aki ha birtokolta, gátlás nélkül felhasználja. Ma az államok még fenyegetőznek, nem hajlandóak a felhalmozott készleteket megsemmisíteni, de eddig, 74 éve, nem használták újra. Miért? Válaszul csak azt ajánlhatom, hogy a globális elme azt már megérti, hogy ez rossz, és nem engedi.

A kapitalizmus képtelen megoldani a bőségesen keletkező javak társadalmilag igazságos elosztását, a világ gazdagságának fele a populáció egy százalékának tulajdona. Jelentős, megoldandó probléma. Láthatjuk, hogy a globális elme gondolkodásában már megjelentek erre vonatkozó ötletek. Bóklászik körülöttük. Finnországban, Hollandiában kísérleteznek a teljesítményhez nem kötött alapjövedelem bevezetésével. A világ nagyobb része inkább aggódik emiatt, de ha a tapasztalatok megfelelőek lesznek, hirtelen megszülethet a megoldás.

Jellemző a globális elme működésére, hogy kevésbé tiszteli az országhatárokat. Amikor a minap a „Me Too” mozgalom teret kapott, nem korlátozódott egyetlen államra, végigsöpört az egész világon. Ha nem engedjük, hogy a „nagy elme” figyelme lankadjon ebben a kérdésben is jelentős változások történhetnek.

Világosan kell látni, hogy a globális elme sokkal lassabban működik mint egy emberé. Iszonyú lenne, ha sokkal gyorsabb volna, mert akkor a hibás, káros, végzetes gondolatok esetleges térnyerése visszafordíthatatlan károkat okozna. A maga ütemében a nagy elme megfelelő sebességű.

66 Jó lesz, ha még gyermeknek tekintjük, „akit” tanítani, nevelni kell.

Minél több értelmes emberi gondolat jut az ismeretek rekombinációs világterébe, annál hatékonyabb lehet a világelme tanítása. Senki ne gondolja, hogy egyetlen jól fogalmazott gondolatszerkezettel azonnal hatást érhet el, senki ne gondolja, hogy ha legyint és tartózkodik, nem ártalmas. A globális elmét minden lehetséges módon, írással, beszéddel, a média minden eszközével győzködni kell az emberi jóról. Tanulóképes.

A *Létbüfé* megjelenése már azért is különleges esemény volt a tavalyi év magyar irodalmában, mert Parti Nagy Lajos legutóbbi verseskötete óta tizennégy év telt el. Az időbeli távolságot azért is fontos hangsúlyozni, mert a *Létbüfé* a korábbi kötet, a *Grafitnesz* záró versfüzérét, az *Őszológiai gyakorlatokat* teljesíti ki. A *Grafitnesz*ben szereplő versfüzér (ha jól számolok) százkilencvenkét cím nélküli darabból áll, míg a *Létbüfé* ötszáz-tizennégy egységet fűz

B. Kiss Mátyás 67

„JÁRÓBETEG AZ ONTOLÓGIÁN”

Parti Nagy Lajos: *Létbüfé*

össze. Már a *Grafitnesz*beli alcím is megjelöli, hogy az előző kötetben még csak a versciklus részletei jelentek meg (noha már ez a majd kétszáz vers is megtölthetett volna egy kisebb, önálló kötetet). A *Grafitnesz*ben színre lépő fikatív (és csak látszólag dilettáns) szerző, Dumpf Endre az elmúlt másfél évtized során tehát folytatta, javítgatta, továbbgondolta verses jegyzeteit.

A *Létbüfé* ugyanakkor mégsem pusztá kiegészítése a korábban már megkezdett műnek, a két kompozíció között hangsúlyeltolódások is felfedezhetők. A verskompozíció finom áthangolását már a paratextusok is jelzik. Szembetűnő lehet a címváltoztatás: az *Őszológiai gyakorlatok* címet az új kötet csak alcímként tartotta meg. De Parti Nagy nemcsak itt változtatott, az *Őszológiai gyakorlatok* elején még csak az „írta Dumpf Endre” jelzés szerepel, míg a *Létbüfé* nyitányához már a fikatív szerző jelöléséhez is külön verset kanyarít: „most így írom át / át és ide / ez a sorrandom / nem mintha nem / vagy csak ige / vagy csak / ez a rendje / írta Dumpf Endre”. Már ez a kis bevezető vers is sokat elárul Parti Nagy lírai technikájáról, a nyelv látszólagos lerontásáról, miközben egy-egy szó eltorzításával új jelentéseket nyit meg („vagy csak ige”). Az első két sor deiktikus elemei az át- és újraírás mediális folyamatát teszik láthatóvá: mintha csak annak lennénk tanúi, ahogy Dumpf Endre átírja szövegeit egyik füzetéből a másikba – és ez persze máris okot ad a gyanakvásra, hiszen így már az esetleges változtatásokat is figyelembe kell venni. Érdeemes rögzíteni azt az eltérést is, hogy a *Létbüfé* versei a tartalomjegyzékben már címet is kapnak (a cím általában az első szavakból áll össze), így az olvasó talán könnyebben eligazodhat a végtelennek látszó szövegfolyamon.

Bár voltak olyan versek, melyeket Parti Nagy változtatás nélkül vett át korábbi kötetéből, például az *ő ősz kikerics* vagy a *szökőutak ti parkok* – mindkét vers Apollinaire-parafrázis, utóbbi Verlaine-re is kikacsint –, számos vers szövegén alakított, egyes darabokat ki is ejtett az új kötetből. A változtatásokra példa lehet a *kis nagybetű is jár tán nekünk*, ami az előző kötetben még *útra kelünk megyünk a gőzbe* kezdőssorral szerepelt. Kézenfekvő lenne

az összehasonlítást a módosításokra kihegyezni, ugyanakkor a két szövegkorpusz mérete önmagában is megnehezíti a feladatot, az összes verstöredék sorsáról pedig lehetetlen lenne számot adni egy rövid kritika keretein belül.

68 Nem véletlen, hogy Radnóti Sándor („*Pacsirta-álcás irály*”, ÉS, 2017. 12. 15.) mellett Mohácsi Balázs (*Csalogányt boncolni*, Múút, 2017064) is ezzel a filológiai igénnyel közelített az új kötethez, ám míg Radnóti végig kitartott a kitűzött cél mellett, és számszerűsíteni tudta az átirrt, kihagyott és változatlan darabok arányát, addig Mohácsi feladta az összehasonlítást. Ez alapján úgy tűnik, hogy a változások számbavétele nem jelent termékeny irányt a kötet olvasásához, a változások számszerű arányának ismerete önmagában még nem visz közelebb a hangsúlyáthelyeződések értelmezéséhez (de utalhat a jelenlétükre). A legfontosabb hangsúlyeltolódás a büfésnő figurájánál érhető tetten: az új kötet tágabb kompozíciójában kisebb hangsúly esik a szerelmi líra dumpfi dekonstrukciójára.

A Dumpf Endre-i költészet csak látszólag a dilettáns versfaragások paródiája. A Dumpf Endre hangján megszólaló versek nagyon is kiszámított módon hajlítják meg, rontják le és mozdítják ki a nyelvi elemeket. Érdemes összevetni Dumpf verseit a valódi amatőrök szövegeivel: utóbbiak nem halmozzák a világirodalmi utalásokat, nem kezelik szabadon a formát, általában kerülnek az obszcenitásokat, és igyekeznek valamilyen kötöttebb, rímes forma keretei között maradni – ha pedig rontanak, azt nem szándékoltnak teszik. Parti Nagy költészetére viszont igaz az a gyakran elhangzó megállapítás, hogy a pseudo-dilettáns beszédmód nála nem pusztán a humor, hanem a költői szabadság végtelen kiterjesztésének eszköze. Dumpf Endre és a valódi dilettánsok költészete között azonban mégis van egy közös pont: az évszaktoposzokhoz való ragaszkodás. Az igazi dilettánsok persze nem fordítják ki, nem írják szét a toposzokat, lírai időjárás-jelentéseket írnak. A *Létbüfé* versei viszont felborítják az évszaktoposzok rendjét, Dumpf csak egyetlen évszak, az ősz toposzát vizsgálja meg, és forgácsolja szét fáradhatatlanul.

Dumpf Endre költészete nem egyszerűen a dilettáns irodalmat parodizálja, hanem a valódi költészet, a világirodalom legnagyobb versei mögött kirajzolódó banalitásokat – állapítja meg Radnóti Sándor. Már a kötet fülszövege is kinyilvánítja, hogy Dumpf „sorai mögött ott a komplett lírai emlékezet”. Dumpf sorai mögött valóban tetten érhető a teljes magyar nyelvű líratörténet (beleértve a műfordításokat is), sőt még ennél is több: prózai művek, népdalok, TV-műsorok, bibliai szófordulatok, mitologikus elemek, nyelvemlékek és többretegű utalások. Még képzőművészeti utalások is jelen vannak a versekben, melyek többször is kikacsintanak Gulácsy Nakonxipánjára. A kötet szinte kikényszeríti a jegyzetelő olvasást – és talán csak a ritmikus ismétlődő lapszéli jegyzetek segíthetnek eligazodni a szövegtengeren. De vajon fel lehet-e rajzolni Parti Nagy utalásainak térképét? Erre a

feladatra még egy számítógép is kevés lenne. Az olvasónak nemcsak a fel nem ismerés félelmével, hanem az interpretáció kényszerével is meg kell küzdenie, hiszen tévesen is beleláthat utalásokat a szövegbe. Nehéz is lenne felsorolni, hogy kiket parafrázál a *Létbüfé*, ismétlődő utalások szerepelnek például Ady, Arany, Babits, Balassi, Berzsenyi, József Attila, Juhász Gyula, Kosztolányi, Kölcsey, Petőfi, Petri, Pilinszky, Radnóti és Vörösmarty verseire, de egy ponton még Tolnai Ottó legendás vulkánfíbere is feldereng (*öreg bőrdörmnek*).

Nem könnyű feladat megtalálni a főbb csomópontokat az átiratok és kikacsintások kiterjedt hálózatában. Számomra mégis úgy tűnik, hogy ezek közül a Berzsenyi-átiratok voltak a legsikerültebbek, például a *kórheáz vad szele fú*. Parti Nagy bravúrja abban áll, hogy az átirat ráirányítja a figyelmet Berzsenyi költészetének összetettségére. A parafrázisok akkor igazán sikeresek, ha olvasásuk után az eredeti szöveg is másképp tűnik föl, és a *Létbüfé* után már más fényben látszik a „Zúg immár Boreas a Kemenes fölött” sor. Parti Nagy versei érzékenyebbé tesznek a nyelvi rétegek közötti hatalmas feszültségre. Hasonlóan sikerültnek tartom az apollinaire-i *Kikericsek* ismétlődő átiratait, így a *gyúlt borosta* című töredéket is. Az Ady-parafrázisokat viszont sokkal kevésbé látom működőképesnek, a kiutalások gyakran esnek bele abba a csapdába, hogy nem tárnak föl új rétegeket az eredeti szövegből, hanem öncélú, fáradt szójátékká válnak. Például ilyen a „kólanász az avaron” (*ha megyek visszaváltani*), vagy az „egymás kólába behúzzunk” (*kis nagybetű is jár tán nekünk*) sor. Ezek a megfogalmazások sokkal erőltetettebben hatnak. Hasonlóan látom a Proust-utalásokat is, például a *nincs házam és nem építek* versből az „à la recherche du temps seprű” megfogalmazás.

A kötet töredékes építkezése megnehezíti az egyes versek különválasztott olvasását (ezért is vetette föl Radnóti Sándor, hogy a kötet egyetlen hosszú versként is olvasható). A kritikák olvasásakor jól tetten érhető, hogy sokkal könnyebb a Dumpf Endre-i vagy Parti Nagy Lajos-i beszédmód általános sajátosságait összegezni, mint az egyes szövegek közötti különbségeket hangsúlyozni. Ha a kritikus megpróbálja ellensúlyozni ezt a hiányérzetet, felsorolhat akár egy bekezdésnyi idézetet is a kötetből (ezt Radnóti és Mohácsi meg is teszi), ez az idézettömb viszont épp annyira átláthatatlan lesz, mint a kötet egésze. És hiába is választ ki valaki egy-egy verset az ötszáz közül, az ilyen kiemelés véletlenszerűnek tűnik majd. Pedig rengeteget lehetne beszélni a kötet legjobban sikerült verseiről, például a (már a *Grafitnesz*ben is szereplő) versről: „járóbeteg / az ontológián / a lét ipar / a végtelen bezár / hús gyermek-pissoire / ácsorogtam / a csillagok alatt”. Ez a talányos verstöredék remek példa arra, hogyan képes Parti Nagy

egymásba csúsztatni a jelentéseket, hogyan hajlítgatja a nyelvet addig, amíg újabb és újabb rétegeket nyit meg, hogyan tudja egymásba nyitni az orvostudomány, a filozófia (onkológia-ontológia) és a hagyományos lírai nyelv szókészletét.

70 Dumpf Endre költészete kapcsán gyakran hangzik el, hogy a verseknek nincs ideje, Dumpf életkora csak a kötet egyik első verse alapján tippelhető meg (*pamparárom éves vagyok*), de élettörténetéről ennél sokkal többet nem lehet megtudni. Úgy tűnik tehát, hogy Dumpf ideje a végtelen ősz, számára csak ez az egy évszak létezik. Az időből való kiszakított-sághoz a térből való kiszakítottság társul, a kórház heterotópiája egyben heterokroniát is jelent. A kórházkerti séták egy megváltozott időtápasztalatról árulkodnak – ez a tér- és időkezelés enyhén emlékeztet Thomas Mannra. Mégsem látom egészen megalapozottnak azt az állítást, hogy Dumpf verseinek nincsen ideje. Ha nem hagyjuk figyelmen kívül az egyes szavak történeti horizontját, máris kirajzolódnak előttünk az elmúlt egy-két évtized nyelvi változásai, divathullámai. Ha az egyéni élet ideje (már az öregségen kívül) nem is érhető tetten, a nyelv ideje annál inkább, például az egyik legszebb vers, a *darázssparádé* esetében: „darázssparádé / késen és kanálon / a még csuromegy máris / elszenderedsz / mint egy drónfelvonuláson”. A *drónfelvonulás* szöösszetétel azért telitalálat, mert szervesen épül be a hasonlat retorikai szerkezetébe. Persze Dumpf kedveli a rikítóan idegen, bárgyúnak ható alakokat is, ilyen például az „amit szívem lājkol” megfogalmazás. Ez viszont sokkal kevésbé hat invenciózusan, hiszen itt egy felkapott, és mára már el is koptatott divatszót emelt be a szövegbe. Az ehhez hasonló szavak elkerülhetetlen sorsa, hogy idővel még a rajtuk való viccelődés is unalmassá válik.

A *Létbűfő* eddigi kritikai fogadtatása nagyobbrészt pozitívnak mondható, de még a dicsérő kritikákban is rendre előkerül a kétely mozzanata. Radnóti Sándor például azt javasolja, hogy az olvasó mindig csak részletet nézzon a kötetből, mert a teljes egésztől megcsömörölhet. Evellei Kata megfogalmazása szerint a kötet „megszoksz-vagy-megszoksz attitűdöt” vár el az olvasótól, ebből viszont az is következik, hogy a *Létbűfő* szövegeihez csak szélsőségesen lehet viszonyulni, csak rajongani lehet értük vagy élből elutasítani. (*Hóval lepi be a tél*, Art7, 2018. 02. 19.) A teljes kötetkompozíció sikeressége Bazsányi Sándor kritikája alapján is kérdésesnek látszik. (*Hattyúkarikatúra*, Revizor, 2017.12.13.) A kötet egészét Mohácsi Balázs egyértelműen sikertelennek ítélte, és erős érveket vonultatott fel álláspontja mellett.

Fel kell tennünk a kérdést, hogy ez az ötszáz vers mennyire képes koherens, átlátható kompozícióvá szerveződni, vajon képes-e végig egyforma intenzitással fenntartani az érdeklődést? Hiába a sok remek parafrázis és nyelvi hajlítás, ha a teljes kompozíció szintjén egyik feltétel sem valósul meg.

Hiába a „nyelvi tűzijáték”, ha az olvasó idővel kiismeri a játékok grammatikai és retorikai szerkezetét, és már nem lehet meglepni rontott rímekkel vagy szócsonkolásokkal. Kudarcának okát nem abban látom, hogy nem hozott radikálisan újat a korábbi művek nyelvi horizontjához képest (hiszen nem is ez volt a kötet vállalása), hanem abban, hogy ez a szövegmeny-
nyiség egyszerűen *túl sok*: a kompozíció széthull darabokra, és a töltelékzsövegek maguk alá temetik a legjobb és legszebb verseket. (Magvető, Bp. 2017)

Új Forrás 2018/5 – B. Kiss Máttyás: „Járóbeteg az ontológian”
Parti Nagy Lajos: *Létfűtje*

Az ezredforduló utáni magyar költészet főárama abban különbözik az őt közvetlenül megelőzőtől, hogy nem a poétikai funkcióban keresi az emlékezetes esztétikai mintákat, illetve nem ezekhez képest – ironikusan – akar megszólalni.

72 Payer Imre

SÁMÁNBESZÉD

– MOST

Áfra János: *Rítus*

A pszichiátria hermeneutikájából értelmezve, amíg a kilencvenes évek szemlélete antiparanooid volt, tehát ellenségesen szemlélte a megalomán jellegű, énkítógító megszólalásokat, addig az ezredforduló utáni költészetben – nem

politikai, hanem antropológiai képpel élve – egy demokratikus olvasztótégelyszerű közegben egymás mellett, egyenlően létezhet Napóleon, egy kihivatalnok, egy indián harcos, egy kismama, egy takarítónő, egy üzletasszony, egy hajléktalan, és így tovább. A digitális kor virtuális ontológiájában ez még inkább megszokszorozódhat. Ez a fajta beszédhelyzet már nem szándékosan kicsinyíti beszédhelyzetét és lehetőségét, szubjektumát, inkább eredendően vet számot a költői megszólalás nyelvi feladatával egy zéró versszerűségi alapról indítva. Nem véletlen, hogy a fiatal költők többsége inkább a versgrammatika újraírásában érdekelt, nem az irodalmi hagyomány affirmatív vagy iterabilitásos, nem identikus ismétlésében. Nem egy esztétikai funkció azonosuló megerősítése vagy kritikai viszonylagosítása a cél, hanem a nyelv totalításában megformálni egy olyan beszédátváltatot, amelynek igazságképző érvénye van, illetve ezt viszi színre.

A nyelviség eme nyitott közegében Áfra János egy archaikusnak tűnő beszédmodot hozott létre új, *Rítus* című kötetében. De ez nem folklór, nem szociográfia, nem irodalomtörténet, hanem egy lehetséges azonosulás modellje. Áfra János magas színvonalú könyve az archaikus szertartások igazságvágyát mondja újra egy a nagy elbeszélésekben hitét veszített korszakban. Az én szertartásokon keresztül létesülhet, ehhez kapcsolódnak azok a beszédaktusok, amelyek előállítják. A vagy felszólító módú, vagy tárgyias helyzetleírások sorozatai nem a lélek, hanem a szertartások mágikusan ceremoniális közegében létesítik a lírai ént mint jelentéscentrumot. Érzéletek részletező kimondása, az észleletek montázsszerű grammatikája a felsorolás retorikájában adja azt a világot, amelynek az élet nyelv általi megteremtése adja a keretét és lehetőségfeltételét. Visszatérés a nyelv forrásvidékére, a mondáshoz, ahol és amelyben és által a leíró és cselekvő funkció egymástól szétválaszthatatlan és a mondás alanya modern értelemben személytelen, archaikus értelemben sámánszerű, és beavatásában maga az olvasó-hallgató lehet beavató és beavatott egyszerre a beavatás eseményében. A rítusnak,

vagyis szanszkrit értelemben, kötött rendnek itt azonban nincs metafizikai origója, ezek a versek most, a 21. században szólnak, hatnak, a vállalkozás kísérlet, nem vallásalapítás. Ugyanakkor nagyszabású, világalkotó, már a cikluscímek is a négy évszak kozmikus körforgására utalnak. A versek még jobb megértése végett azt a különleges alkotáslélektani szempontot is érdemes megemlíteni, hogy a kötetben szereplő versek létrehozásához a mindennapi ügyektől megtisztult, olyan tudatállapot hozandó létre, amely eléri az elme teljességének aktivitását annak világgal való találkozásában. Megemlítené még az is, hogy a közelmúltban egyre érvényesebbé válnak a „testpoétika” értelmezési perspektívái, amelyek a nem racionalisztikus, biológiai mechanizmusok leképeződéseként és alakítójaként értik a jelentésadást. A lírában a nem-diszkurzív vagy nem-racionális tartományoknak a történeti feltárása zajlik, amely a pathosz, a trauma és a szertartásos ismétlés elemeivel függ össze, ezeken alapul. Az ekphraszisz, a motorikusság leírásának alakzata, sőt a kameraszem-optika által létesített tér leírása egyként inspiráló erőként működött – ahogy azt a kötet végén megnevezett társművészeti ihletforrások is mutatják. Mindezzel összefüggésben a művek a diskurzus mint hatalommal is bíró szervezett beszéd és szövegegyesség genealógiáját keresik – feltámasztva ennek érdekében egy modernség előtti jelentésadási folyamatot egy modernség utáni diszkurzív térben. S ennek mindig a nyelvi megelőzőttségű keletkezés művészi világigazságában van szerepe. Alapvetően a születés és halál misztériuma köré íródtak a versek. A kettő között létajándékként kapott idő felelőssége köré. Az idő és tér összevegyül a geometrikus jellegű asszociációkat megjelenítő költeményekben, a sámánizmus újramondásában összekeveredik a tekintet, a tapintás, sőt az érzés kódja az identitásváltáshoz vezető performatív beszédaktusban. Nem a külső tényt mondják képpé, hanem a vers-tekinet mozgását, szerkezetét, amely allegorikus széttagoltságban teszi hozzáférhetővé a természet tapasztalatát. Például a *Testcsere* című versben, amelyben indokoltá válik a modern érvénytelenítése a világ és megértés ősi és egyben új elrendezésében. Ez a rend statikus és kényszeresen szabályozott. Az ember természeti-esítése nem a romantika lélek, képzelet médiumán keresztül történik meg, hanem a formalizált rítus külsődlegessége által. Nem fejlődés van benne, hanem kinyilvánító kvázi-megszentelés.

Az egyes ciklusokat megállás nélkül érdemes végigolvasni, a lezáró rímes, strófás, kurzívval nyomtatott záró-összegző versig, amely erősíti a mágikus hatást. Kötött formája nem a Nyugatos hagyományt idézi, hanem a varázsmondások ősi emlékét a kétezres években, a digitalitás korában, töprengésre késztetve ezzel is az olvasót. Az elemi létesemények számítanak.

A lírai főhős mibenléte őseitől érkezik, megszületik, párjára lelven családot alapít, gyermekei születnek, mágikus képekben érti át önmagát a civilizációtól és kulturális kódtól megtisztított életben.

74 *Ha mégis előbb érnétek el
a narancsosan izzó szirmokat,
láthatóságotok súlyát levetve
érteni kezdték az állatok nyelvét,
újraélednek ősi mondatok
Mikor a belétek oltott láng
a várt ragyogás biztosítéka lesz,
bebocsájtást nyertek az igézetek kapuján.
A rontó erők hatalmukat veszítik
a nyárközéphez érő igazak felett,
éjjel örömtüzek ébrednek,
illatos virágokat és füveket
füstöltök következő fürdőitekhez,
és a bátortalan kívánságokról
leoldódnak a görcsök táncotok
kötelékében.*

(A legrövidebb éj)

Fontos, hogy a *ritus* a traumával rokon. Olyan határzóna, amely a lét szó előtti értelmét a szó születésébe vonja. A nem-léttel megtámogatva. Ennek a történésnek méltóságát szóltatják meg Áfra János költeményei. Olyan részek egybe-nyilatkoztatása ez a költészet, amely részeknek sosem volt egésze, a kimondás egésze és kvázi-szakraális ismétlése adja meg az egységét és egyediségét.

*Legyen az ég a közönyösség köre,
ahol a láthatatlanok várakoznak,
legyen a föld az érzések gyűrűje,
ahol testek épülnek, bomlanak.
Adj időt, hogy e mozgáson keresztül
szétszálazódjon a lehetőségek sora,
melyek megidézrik százezer arcod.
Tenyésszen vágy, ösztön és félelem,
és ne lásson át senki nélküled
a szeszélyesnek álcázott életen.*

*Alakítsák szabadon, de sose uralják
kígyózó sorsukat leszakadt sebeid,
hisz minden döntésük azt táplálja,
ami benned múlhatatlan.*

*A kapcsolódásokat építő akarat
a gyógyuló kevesek kiváltsága lesz,
és ők torzítva bár, de ismétелgetni
kezdik a mértékadó mondatokat,
megtérve rejtett formáidba.*

(Valaki után)

A mágikus gondolkodásra jellemző képszerűség. Ahogy fentebb írtam, olvasztótégelyszerű közegben szól hozzánk a kötet, irodalomtörténeti előzménye – közvetett módon – Oravecz Imre *A hopik könyve* című kötete is lehet. A számos lehetséges szöveg mellett egy kidolgozott érvényes változat. Az archaikusság óhatatlanul kívüli nézőpontot is kap. Kíváncsian várom, a *Rítus* egy sorozat első része-e a szerző pályáján, avagy egy kitérő, magas színvonalú esemény. (*Kalligram, Bp., 2017*)

75

Új Forrás 2018/5 – Payer Imre: Sámánbeszéd – most
Áfra János: Rítus

Németh Gábor Dávid első kötete nem szokványos bemutatkozás. Kevés nyoma van benne a hangkeresésnek, és hiányzik belőle az az elsőkötetes szerzőkre többnyire jellemző igény is, hogy minden eddig megszerzett „tudományát”

egyetlen anyagba sűrítse, ezzel demonstrálva költészetének sokszínűségét. Épp ellenkezőleg, a témák és a versformák gazdagsága helyett az egy központi kérdéskörre felfűzött mondanandó rétegzettség adja különlegességét. A tematikus szikárság mögötti komplexitás mint a kimon-

76 Kontra Attila

A KÖTELEZŐ ÖRÖKKÉ- VALÓSÁG TERHE

Németh Gábor Dávid:

Banán és kutya

dott és a ki nem mondott tartalmak *coincidentia oppositorum*. Éppen ezért kíván sajátos olvasási technikát. Strukturált felépítése miatt a befogadói élmény első nekifutásra, lineárisan haladva egészen más (és talán kevésbé katartikus), mint az újabb és újabb összefüggések felismerése után, a már ismert motívumok egymásnak való megfeleltetése céljából visszalapozgatva. Az újraolvasások során pedig egyre inkább érezhető annak a nagyon erős kohéziós erőnek a jelenléte, amely ezeket a jól összerakott szövegeket egyben tartja.

A négy ciklusba rendezett versek szinte ugyanazoknak a képeknek az eltérő szempontú megvilágításai, s amint Kemény István is rámutat a kötethez írt ajánlójában: „Három ciklus rakódik le szépen, logikusan: egy »én« ciklus, egy »ő« ciklus, egy »te« ciklus. És aztán a negyedik ciklusban ezt az egész halmot felgyűjtja a halál.” A halál, amely már a felütésben megmutatkozik, és a könyv elején álló címadó költeménnyel együtt szomorúan szép (gyász)keretbe foglalja a közbeeső részeket: „Utálom a gyászévet, a szót, a hét hónapra / azt mondom, hogy fél éve” (*Banán és kutya*). A testi kiszolgáltatottság miatti szégyen érzetét evokáló *Direkt túltöltöm* szakasz további darabjait azután sorra az önazonosság keresésének hiábavalósága hatja át (*Jó történet; Megértem a gyanakvást; Fordítva*), „a majdnem és a mégsem közti különbség” elvont terének kórtermi csempelapok és hordágyak vastag, fém peremei általi konkretizálása. Ebben a rideg világban egyedül a tisztulás reményét hordozó víz lehet a közvetítő az „ami van” és az „aminek lennie kellene” között: „Szeretném, ha most látnál. A kádban / ülve, ernyedten. Ahogy csak a víz / közvetítésével merek magamra nézni.” (*A bántalmazás öröme*); „A kád volt a legmegfelelőbb, / mert valamennyi mindig kifolyt. Ahogy / beleültem, a bőröm összegyűrődött, megnőtt / a kis árok a kulcscsontomnál” (*Kamilla*).

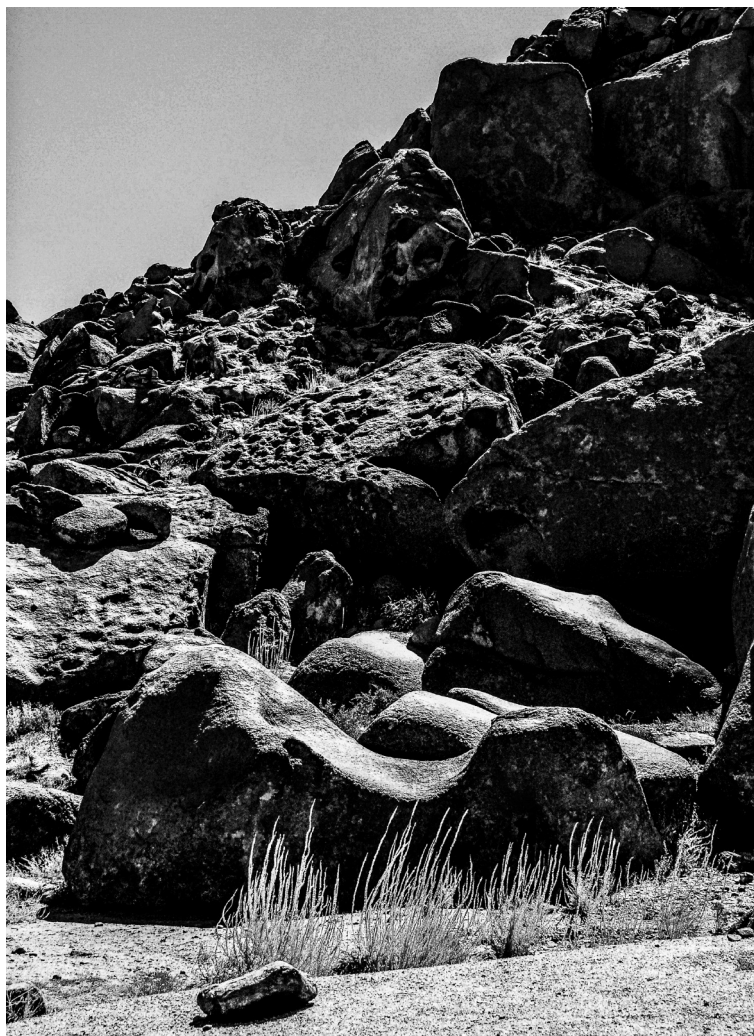
Ez a problematika a vonatkozó szövegek súlyához mérve könnyedén ível át a következő ciklusba, de itt, a lehetetlen formák és ruhadarabok

kavalkádjában már egy harmadik személyre vonatkozóan merül fel a kérdés: „Ki ő, ha bármit hordhat?” (*Gyerekruhák*). A kiszolgáltatottság kulcsszavának helyébe a határ lép, a hordágyak helyébe pedig a kabát, a cipő, a takaró. Az illeszkedés és a tér dilemmái ugyan itt is előkerülnek (*Lehetetlen forma; Teli szájjal*), s egyben visszautalnak az előző ciklus *Köztes tér* 77 című versére, de az én-azonosság tettenérésének kudarcán túl azért némi beérkezettséget is sugallnak: „Amikor felkelek, / rögtön a lepedőt vizsgálom, megkönnyebbülök / az ott maradt ároktól: a testem bizonyítva van” (*Izland*). Később a pillanatnyi bizonyosság okozta léttöbblet egy egzisztencialista hangvételű szentenciában manifesztálódik: „A kabát bent tartja az illatot, / határaink önmagunk megteremtésének / folyamataiban jönnek létre” (*Fekete, fehér*).

Az eddigiek alapján joggal remélhetnénk valamiféle szintézist a két, különböző nézőpontból felvillanó élménysor találkozásában, a harmadik ciklus azonban csak részben teljesíti be várakozásunkat. A szavak olykor megrekednek a konszenzusos némaságban: „Nem szóltunk egymáshoz, / helyette egymás reakcióit figyeltük, / hogy tudjuk, mik a szabályok” (*Társasjáték*). Máskor megszólítottá válik ugyan az eddig jórészt csak távolságtartással szemlélt másik, az őszinte kommunikáció ennek ellenére mégis lehetetlen: „Hallottam, hogy rólam kérdeztek, / ezért odébb mentem, hogy ne halljam / mivel térsz ki a válasz elől, / mivel kerülöd meg a kérdést, / úgy mint engem / éjszakánként, amikor kimáskálsz, / mintha felfáztál volna és rendszeresen / ki kéne pisilned magadból egy részt / az éjszakából, szóval odébb mentem, / csendesen, de elég feltűnően ahhoz, / hogy észrevedd” (*Tószág*). A „te” alakzatának közlésbe történő beemelése így éppen a véges meghatározások semmisségét domborítja ki ahelyett, hogy vágyott egységüket megvalósítaná: „Úgy néztél rám, mintha egy fényképen lennél, / a kötelező örökkévalóság terhével. Fél év után / kérdeztél rá, miért csukom be a szememet közben. / Hogy mondhatnám el, hogy semmire nem gondolok? / Jobb lett volna, ha nem kérdezed meg, és a legrosszabbra / gondolsz. Sokkal rosszabb beismerni a semmit” (*Semmizaj*).

Az utolsó szakaszban, a kendőzetlenül megjelenő halállal szemközt (melynek mindezidáig elővételezése zajlott) végül „minden jelentés magára marad”. A megváltoztathatatlan tárgyilagos tudomásulvétele és az elviselhetetlent enyhítő öncsalás egyaránt helyet kapnak ebben a határhelyzetben: „Az agyam a halálából / dolgozik. A fényképére rá tudok nézni, / de rá, ha itt lenne, már nem tudnék” (*Kiárusítom*); „A gyomrom nem bírja / a távolságot, hogy lefoglaljam magam, / ártítam valakinek a nevét az övére a telefonban, / hadd higgyem majd néha, hogy ő hív” (*Hideg*).

Ezen a ponton bizonyára sokan engednének a transzcendencia irányába való elmozdulás „kísértésének”. Annak megítélése, hogy a feltétlen dimenziója kihagyható-e egyáltalán az emberről folyó diskurzusból a lényeg torzulása nélkül, nem feladata ennek az írásnak. Németh Gábor Dávid
78 mindenesetre nem lép túl az immanencián, és kötetének talán ez a következetesség a legfőbb erője. Azok számára is példaértékű lehet, akik adott esetben más módon közelítenének a végső kérdésekhez. Tabusítás nélkül, letisztultan ír, és amit ír, felkavaróan hat. A *Banán és kutya* a halálfolyamat rögzítésének őszinte kísérlete. Megrendítő természetességével maradéktalan élményt nyújt az olvasónak. (*FISZ, Bp. 2017*)

Az autók egy ideig a belvárosi utcákban bolyongtak, azután először határozottan nyugatnak, majd délnek vették az irányt. Ha nem is tudta pontosan, Kádár azért sejtette, hogy merre járnak: azt követően, hogy kiverelkedték magukat a belső kerületekből, nagy kerülővel megérkeztek Kőbányára, ahonnét viszont már egyértelműen délre tartottak. Sötétbe burkolózott gyártelepek és rak-tárak mellett suhantak el, az Üllői utat pedig a Határ útnál vágták át. Azon ro-bogtak tovább, és ahogy annak végénél rákanyarodtak a Soroksári útra, Kádár előtt egyre nyilvánvalóbbá vált az úti cél.

Benedek Szabolcs 79

KÁDÁR HÉT NAPJA¹

(regényrészlet)

Menetközben senkivel nem találkoztak. Se nemzetőrökkel, se civilekkel, se emberrel, se gépjárművel. Az utak és a terek néptelenek voltak, a város nyugalmat árasztott magából. Ha egy nyugati újságíró most érkezett volna Budapestre, és ezeket az utcákat járta volna be ezekben az éjjeli órákban, csodálkozott és egyúttal bosszankodott volna, amiért olyan helyre küldték főnökei, ahol minden jel szerint nem történik semmi. A forradalomnak ebben az első novemberi éjszakában híre-hamva se volt. Időnként kutyák csaholtak az elrobogó autók után a gyártelepek kerítése mögül, olyan erősen, hogy azt a Pobeda motorjának hangja mellett is lehetett hallani, egyébként minden azt a képet mutatta, mintha az elmúlt két hét eseményei nem is történtek volna meg. Ugyanakkor az is igaz – állapította meg az ablakból kifelé nézve Kádár –, hogy bár egy laikusnak talán úgy tűnt volna, mintha a sofőr nem ismerné pontosan Budapestet, ezért kering össze-vissza, és tesz időnként meglepő kanyarokat, valójában pont az ellenkezőjéről volt szó. Kádár magában elismeréssel adózott a szovjet hírszerzésnek, amely a folyamatosan változó körülmények között is naprakészen tudta, hogy hol tartózkodnak a fegyveres csoportok, merre vannak a felkelés gócpontjai, és miként lehet őket a legbiztosabban elkerülni. Az is világos volt, hogy nem először teszik meg ezt az utat.

Mármint azt, amelyik Tököl felé vezet.

Az elmúlt napokban innét indultak azok a repülőgépek, amelyek a Magyar Dolgozók Pártjának prominenseit a Szovjetunióba menekítették. Először a vezetés tagjait, a legismertebb arcokat, mindjárt a felkelés kitörését követően. Utána azok kerültek sorra, akik talán nem voltak annyira ismertek a közvélemény széles köre előtt, ám elég volt egyetlen személy – egy szomszéd, vagy mondjuk egy boltos, akihez addig jártak – feljelentése ahhoz, hogy máris fegyveresek menjenek értük. A Parlamentben és a pártközpontban

szájról szájra terjedt a hír, hogy melyik elvtársat hurcolták el rózsadombi vagy belvárosi otthonából. Egyszer csak géppisztolyosok csöngettek be hozzá, közölték vele, hogy a forradalom nevében letartóztatják, majd vitték is a ki tudja, honnét rekvirált dzsipeken és teherautókon a felkelők mellé

80 átállt rendőri egységek fogdáiba, vagy egyszerűen egy lelakatolt krumplispincébe, ahol napokon át fogva tartották. És még örülhettek, hogy megúszták ennyivel, és nem jártak úgy, mint azok, akiket az utcán fölismerni véltek, rájuk mutattak, hogy az ott egy államvédelmis, és máris tömeg gyűlt köréje, majd hiába próbált tiltakozni a szerencsétlen, hogy ő csak egyszerű fogalmazó volt a Belügyminisztériumban, fölhúzták a legközelebbi lámpavasra.

Amikor a felkelők nem várt elszántságát és az események hirtelen fordulatait látva a szovjet csapatok kivonultak Budapestről, Kádárt is megkeverte bizalmasan valaki, hogy nem akar-e élni a szovjetek által minden pártvezető számára fölkínált lehetőséggel. Mindössze a tököli katonai reptérre kell valahogy eljutni, onnét sima az út. A légiteret ugyanis magyar légierő hiányában teljes egészében a szovjetek ellenőrzik. Kádár a leghatározottabban visszautasította. Máriának meg se említette, annyira biztos volt a döntésében. Nem érezte veszélyben magát. Legalábbis egyelőre nem. Persze ha a felkelés radikalizálódik – mint ahogy általában a forradalmak szoktak –, és valóban bekövetkezik az a fordulat, amelytől ő személy szerint tartott, akkor egy idő után, még mielőtt visszatér a Horthy-rendszer, meg kell fontolni a távozást. De ez egyelőre nincs napirenden, az pedig, hogy elmenekül, azt a látszatot keltené, mintha ő is azokkal volna egy platformon, akik miatt kirobbant a felkelés, és akiknek valóban van okuk félniük. Ugyanakkor az is igaz, hogy az elmúlt napokban olyanok is elhagyták az országot, akik nem tartoztak korábban közvetlenül Rákosiék köreihez, és akiknek elvileg nem kellett tartaniuk a felelősségre vonástól. Ám a felkelők nem válogatnak. Jön egy hirtelen ötlet, egy sugallat, hogy itt és itt lakik ez és ez, akik nemcsak hogy a Magyar Dolgozók Pártjának a tagjai – ilyen alapon rengeteg embert el lehetne hurcolni –, hanem valamelyik pártirodában dolgoztak, és már indultak is a megadott címre a fegyveresek. Az ember nem akar félelemben és bizonytalanságban élni, úgyhogy Kádár megértette azokat az elvtársakat, akik amúgy mind ideológiailag, mind személyüket tekintve közel álltak hozzá, hogy inkább a biztonságot választották, még akkor is, ha olyanokkal kellett együtt ülniük a Moszkvába tartó gép fedélzetén, akikkel egyébként nem akartak egy követ fűjni.

Hiszen ők se tartózkodnak otthon. Bármelyik pillanatban eszébe juthat valamelyik felkelőparancsnoknak, hogy „hozzuk már be a Kádárt is és beszélgessünk kicsit el vele!” Talán már jártak is nála, keresték is a budai lakásban. Ahonnét egyébként – amennyiben megmarad Kádár miniszteri és

pártfőtitkári posztja – mindenképpen el kell költözni. Az nem megfelelő hely egy állami és pártvezetőnek.

A tököli katonai repteret a feléje vezető úttal egyetemben a szovjetek ellenőrizték. Errefelé már nem voltak felkelőcsoportok, legfőljebb a Magyar Néphadsereg reguláris egységei tűntek föl időnként a reptér körül, nekik azonban a miniszterelnök határozottan megtiltotta, hogy fegyveres harcba keveredjenek. Így aztán a reptér olyan volt, akár egy darabka szovjet enklávé. A hangárok és a kisegítő egységek, valamint a kifutópályák mellett a Vörös Hadsereg páncélos járművei sorakoztak, és azt követően, hogy a két Pobeda a repülőtér betonjára gördült, Kádár és Münnich kizárólag orosz szavakat hallottak.

Kádár talán még soha nem érezte ennyire elveszettnek magát. Se Horthy, se Rákosi börtönében nem, ahol bár olykor egymaga ült a priccsen, tudta, hogy a szomszédos cellákban hozzá hasonló bebörtönzöttek vannak. Akkor is, amikor Budapestről megszökött, majd immáron a városon kívül, anélkül, hogy fölismerték vagy legalábbis sejtették volna, hogy az illegális kommunistamozgalomban dolgozik, beteretlék egy zömmel munkaszolgálatosokból álló, Németország felé tartó menetoszlopba, hiába voltak körülöttük magyar csendőrök és német katonák, Kádár hitte, hogy vész esetén számíthat a sorstársakra. Itt azonban csak Münnich volt, aki túl azon, hogy ki tudja, mennyire volt ezekbe a dolgokba beavatva, a reptér reflektorainak fényében tőle szokatlan módon maga is megszeppentnek tűnt. Egyébiránt mindenütt szovjet katonák és tisztek nyüzsögtek, és olyan sebesen beszéltek egymással, hogy Kádár még akár csak egy-egy szót se tudott elcsípni.

Amint az autók megálltak, a bent ülők elkezdtek tuszkolni őket, hogy szálljanak azonnal kifelé. Kádár szó nélkül engedelmeskedett. Ekkor már engedték, hogy egymás mellé kerüljenek, úgyhogy igyekezett minél inkább Münnich mellett maradni, és a hirtelen kavarodásban egyetlen pillanatra sem veszíteni őt szem elől. Érdekes módon itt nem volt köd, sőt ellenkezőleg: kristálytiszt, csillagokkal teli volt az ég. És közben csípős volt a hideg. Bár a kalendárium még csak november legelejét mutatta, talán ez volt az első igazi, már téliesen hideg éjszaka – legalábbis Kádár, aki lassan tíz napja nem mozdult ki Budapest akolmelegéből, így érezte.

Az őket idehozó tisztek föltehetően magasabb rangban voltak, mint amazok, akik fogadásukra előjöttek a reptéri épületekből, ugyanis utóbbiak tisztelegtek az előbbieknél, majd vigyázzba vágva magukat hallgatták a rövid, pörgő és harsány tömondatokat. Nagyon fülelniük kellett, hogy mindezt megértsenek, óriási volt a hangzavar. A sofőrök nem állították le az autók motorjait, aminek zaja összekeveredett a repülőtér monoton, egyszerre több forrásából származó zúgásával.

Kádár félig Münnich háta mögül kihajolva figyelte az eseményeket. Öntudatlanul is menedéket keresett e nagydarab ember mögött. Fázott, és ezen már az se segített, hogy igyekezett minél szorosabbra összehúzni magán a ballonkabátot. Semmire nem ment vele. A kabát még az ősz idezte,
82 ez viszont már maga a megtestesült, sötét zimankó, amikor a csillagok is hideg, szikár és érzelmek nélküli fehér fénnel csillognak a térben és időben egyaránt végtelen és beláthatatlan éjszakai égbolton. Ha már a szavakat nem értette, Kádár megpróbált legalább az arcokból olvasni. Úgy tűnt, mintha az eddig a reptéren állomásozókat is meglepte volna az ő érkezésük. Az arcok és a tekintetek csodálkozást és értetlenséget tükröztek, amit persze szavakba nem lehetett önteni: a parancs az parancs, a feljebbvaló minden körülmények között feljebbvaló.

Föltehetően a korábbi kimenekítő akciónál máshogy zajlottak az események. Azért a mostani se érhetette a reptéren szolgálatot teljesítőket teljesen váratlanul: vagy ötven méterre tőlük légcसारok dübörögtek, jelezvén, hogy a repülőgép, amelyhez tartottak, készen áll az indulásra. Ezekben – vonta le a következtetést magában Kádár, és „ezek” alatt azokat az alacsonyabb rangú tiszteket értette, akik eddig vigyázállásban hallgatták az utasításokat, most azonban azok elhangzása után egyszeriben elkezdtek mozgolódni és tevékenykedni is – az kelthetett megütközést, hogy csak ketten jöttek: Münnich meg ő. Így, egy szál maguk. Se családtagok, se kofferek. A vak is láthatja még ebben a jégbe boruló, sötét éjszakában is, hogy ez nem a szokványos menet. A követségről idetelefonálnak azzal az utasítással, hogy azonnal készítsenek elő az indulásra egy gépet, majd nemsokára érkezik két civil, akiket ráadásul külön autóban hoznak, és abban az egy szál pendelyben, amiben vannak, fölteszik őket a sürgősen előállított repülőre.

Igen, ez nem a szokványos ügyrend. Senki számára nem az. A repülőter személyzete nem tudhatja, hogy ez a két zavart és ijedt tekintetű férfi a minisztertanács, a magyar kormány tagjai, akiket – és Kádárban most egyszeriben minden addiginál nyilvánvalóbban fogalmazódott meg a gondolat – ezekben a percekben készülnek a Szovjetunióba hurcolni. Ha úgy tetszik: elrabolni. Hiszen az eddigi elvtársak önként mentek. Ha nem is önszántukból, elvégre a körülmények kényszerítették őket erre, de saját elhatározásukból választották az utazást. (Jó, Rákosi talán nem, neki a nyáron, miután minden funkciójából fölmentették, a leghatározottabban megüzenték Moszkvából, hogy jobb lesz, ha lelép, és egy ideig nem kelti a feszültséget Magyarországon.) Bárhogy is nézzük, ez emberrablás. Ráadásul két állami vezető elhurcolása egy idegen nagyhatalom által. Diplomáciai botrány. Casus belli lehet sok mindenre.

Már ha kiderül egyáltalán.

A kérdés továbbra is az – pillantott Kádár a mellette nagyokat szuszogó Münnichre, miközben tuszkolták őket a reptér betonján a várakozó

repülőgép felé –, hogy a belügyminiszter elvtárs tudott-e erről az egésről, amikor sürgősséggel áthívta a minisztériumába. Ebben a pillanatban Kádár hajlott arra a válaszra, hogy nem. Arról talán tudott, hogy Andropov beszélni akar velük. Az a telefonhívás nem érhetette váratlanul. Ám hogy az úti cél nem a Bajza utca, hanem a tököli katonai repülőtér lesz, arról meg lehet, még magának a nagykövetnek sem volt információja. Aki talán azóta is várja őket az irodájában. Az akciót a KGB itt állomásozó emberei hajthatták végre.

Talán egyszer – gondolta Kádár – lesz mód ezt alaposabban megtudakolni és utánajárni.

De hogy mikor, az egyelőre beláthatatlan távolságokban volt.

– Elvisznek bennünket – szólalt meg hirtelen az eddig szokásával ellentétben hallgatag Münnich. – A Szovjetunióba.

Nem úgy mondta ezt, mintha éppen újságolná. Azzal föltehetően tisztában volt, hogy erre időközben Kádár is rájött. Úgy mondta, mintha panasznál.

– A Szovjetunióba – ismételte rezignáltan Kádár. Valahogy úgy, ahogyan annak idején, nem is olyan sok évvel ezelőtt a Rákosi listáján szereplők is tudomásul vették az ellenük fölhozott vádakat. – Csak az a baj, hogy ebben a pillanatban semmi nincs nálam. Éppen csak az, ami ebben a pillanatban rajtam van. Még váltógatyám sincs, amit cserélhetnék.

– Az elvtársak tisztában vannak ezzel, János – mondta Münnich. – Nincsenek kétségeim afelől, hogy ki fognak segíteni.

– És hát – folytatta Kádár – ráadásul csak ez az egyre rosszabb állapotban lévő ballonkabát van rajtam, egyébként meg a nyakunkon a nagy, orosz tél.

Az utolsó mondatot már nem biztos, hogy Münnich hallotta, mert Kádár szavait elnyomta a légcső és a repülőgép motorjának dübörgése.

A gép ajtaja nyitva volt. Egyenesen rájuk várt. A szovjetek intettek, hogy igyekezzenek. Kádár még egyszer vissza akart nézni az édes anyaföldre, de erre már nem volt lehetőség. Belökték a gép olajszagú belsejébe. Néhány pillanattal később beszíjazva ültek az ülésekben és a repülő döcögve-billegve úton volt az éppen hogy megvilágított kifutópálya felé.

¹ A regény az Ünnepi Könyvhétre jelenik meg a Helikon Kiadó gondozásában.

Az ismeretlen
világ olyan körülötted,
mint egy fehér pólya.
A piros, szűk pólya
és előttte a nemlét
sötét színtelensége
még nagyon hiányzik.

ÉLETKOROK

Gyerekkor

A járás és a beszéd
megtanulásától kezdve
ember vagy. Független.
A játék elmélete és
gyakorlata foglalkoztat
napi huszonnégy órában.

Fiatalkor

Nem veszel tudomást
előző alakjaidról, most kezdődött
veled az élet a múlt heti házibulin.

Kertész Imrének

Igen, mondod arra, hogy apa lehess,
nem az ösztöneid hajtanak bele,
nem is az ellenösztöneid,
nem is a vágy, nem is a félelem,
inkább valami építő önfelszámolás,
nem hiszed, hogy a folytatódás
halhatatlanság, itt az ideje
hogy magad is beszállj
a jövő elrontásába.

Érettkor

Újra van időd magadra.
A gyerekek, ha ki nem is repültek,
de már a kívül körül köröznék,
vijjogva, mint a fecskék,
és a nemrég tapasztott
fecskefészek szürke lesz,
pedig mindig is szürke volt.

Nagyszülőkor

Minden újakezdődik?
Minden más. A gyerekeid most már deklaráltan
okosabbak nálad, nem szólhatsz nekik,
hogy eddig voltak azok.

Minden újramezdődik?
Minden újravégződik. Az unokáid deklaráltan
ugyanolyanok mint te, nem szólhatsz nekik,
hogy eddig voltak ugyan, de most vannak.

Halálkor

Nem szólhatsz nekik,
hogy eddig voltál ugyan, de most már
nem leszel. Nem szólhatsz nekik,
hogy eddig volt ugyan, de most nincs
kifogás. Nem szólhatsz nekik,
hogy nem szólhatsz,
eddig voltak, most volt.

Hetente egyszer anyámnál vacsorázom. Apám tíz éve halott, leesett az ágyról, beverte a fejét, a vérömlenyt nem tudták eltávolítani. Anyám panaszkodik, figyelmetlen vagyok, nemtörődöm, hálátlan. Nem csak velem van a baj, a

88 Garaczi László

HASÍTÁS

(részlet)

Meg akarja látogatni régi bejárónőnket, Kis nénit, el kellene kísérem, karácsonyi ajándékot viszünk neki utólag. Nem tudom, hogy ez az eredeti Kis néni, vagy a Nagy néni, akit Kis néninek hívtunk, és nem tudta a gömböcös mesét.

Jobb, ha nem ellenkezem, nem keresek kifogást.

Egy héttel később a Ligeten át megyek anyámhoz, hogy meglátogassuk a régi bejárónőnket. Négy óra, sötétedik, hideg bádog szorul az arcomra. Morajlik a délutáni forgalom, füstölnek a kórház kéményei. Nem rikolt a pávián, bezárták az állatkert lakóit, a szagok megfagytak. Egy oszlopon felpördördő plakát, „most”.

Passzolgatnak a dühöngőben, eszembe jut, hogy Maria Schneiderről és a fociról akarok írni, régi mánia, megérteni, mi közük egymáshoz. Józsi bá a hídon egy szakaszjegyet gyűröget. A jégpálya fölött kottafejek szállnak, szól a Kalinka, a bátrabbak a guggolós táncot próbálgatják. Egy falevél köré nedvességfolt gyűlik a betonon. Rendetlen a Liget, a tél, mint gyerek a játékát, széthányja, összekezi. Barna kásává lettek a tavaszi rügyek. Az emlékes bőröndöm mélyén Hemingway szétmorzsolódott szentjánoskenyérfa-termése.

Pár hete jártam a Mester utcában, eltűnt Flávia neve a postaládáról. Elköltözött, elvitte magával az afrikai maszkot, a drótból hajtogatott zebrát, a komódot a lemuros intarziával.

Megyek át a Ligeten, minden most van, a tompa kiáltások, a színes sálak, a futkározó most-kutyák. Egyiken mellény és cipő, Lujzika, a grófkisasszony. A csoport hirtelen feloszlik, egyszerre indulnak különböző irányba.

Lekopott a trafóról a make love and make war felirat, csak annyi látszik, hogy make and make. Tövében emberi testekkel kitömött hálózások. Követnek a tekintetek. Kopasz most-fák, nyálkás most-levegő, most-tócsákban tükröződő most-ég, az ágak fekete most-villámai. Churchill fejéről lemosta a festéket az eső, az egymás felé csoszogó bokrok összegabalyodtak.

Kormos nénit előbb hívja be a házi orvos, mert ezek mindenhol összetartanak. Leves, főétel. A gyomrom görcsbe rándul.

Elmeséli, hogy egy buszsofőr hat évig láncon tartotta a feleségét a szennespincében. Vágom a húst.

Józsi bá a galacsinná gyúrt jegyet feldobja a levegőbe, egy sirály elkapja a csőrével. Szárnyán tábla, „most”. Ott ez a most a szürke felhőn, a gőzölgő vízen és a vadkacsán is, ami a Robinson étterem felé evez, hogy egy kis pirítóssillatot szippantson. Nincs semmi tegnap vagy holnap, tíz év múlva vagy ötszáz éve, minden mindig precízen most van. A lövöldözés a házunk előtt, Telkes Betti csókja az alsóbélatelepi focipályán, a Hajós utcában pofozkodó lányok, a gyilkos hajnal a folyóparti mákmezőn. Nyakon öntöttek egy vödör pillanatragasztóval. Ekkor látom meg Csupit a hídon.

Füles sapka, fényesre kopott nadrág.

Biccentek, visszabiccent.

Nem biztos, hogy ő az, és ha ő az, nem biztos, hogy megismer. Foltokban borostás, csíkokban őszül. Olyan, mint akinek szaga van. Mákszemeket szórtak zsemlearcára. Bizalmatlanul méreget, Rácz Laci, te vagy az?

Meghívom egy pohár borra a Pántlikába. Ahogy megyünk, sapkaleffentyűi kilengenek.

Mondjuk, mielőtt lebetonozzák a Ligetet, ő méri fel az állományt. Rovancsolás. Jöhetnek a dózerek. De miért is kellene lebetonozni a Ligetet? Nézzek körül, totál káosz. Ágon fityegő ráncos bogyók, fagyott keréknyomból kimeredő csikkek, rendőrök övéen recsegő rádiók. Kutyakötelességünk, mondaná, hogy minden részletet számba vegyünk.

Szótlanul megyünk el a Pecsá romjai mellett. A Pántlika előtti betonvályúban a tavalyi gaz csimbókjai. Forralt bor műanyag pohárban. Iszunk, reszket a keze. Azt mondanám, hogy a központból küldtek, változott a terv, a Liget marad, őt meg kinevezik kertésznek. Tavasz éjjeleken rügyeket cserélni eggyel nagyobbra, ősszel gúlákba rendezni az avart.

Kérünk még egy pohárral. Szeme fényes bogár.

Most, hogy iszik, mégis szaga lesz. Vizes rozsdá és erjedt macisajt.

Azt mondta egyszer, a művet le kell gépelni, különben csak egy összemaszatolt papír.

Fizetek, zsebre gyűröm a blokkot. Az Ajtósi felé indulunk. Egy matraca mutat egy összefirkált rom tövében. Lehajol, lengenek fején az angyalszárnyak. Meleg szivárog a csatornafedél alól. A többiek a jégpálya szellőzőjéhez költöztek, de ő nem menne oda semmi pénzért. Búcsúzáskor váratlanul átöleljük egymást. Szűrős borosta, csontra aszott test.

Nincs menekvés. Csak menekvés van.

Huhog a trolibusz. A tó feletti gomolygásból sivítás hallatszik. Tányéron megcsikorduló kések, a táblán megszabadó kréta. A Bihari utcába fordul negyvenkilences hangja, a Child in Time-ban a vijjogós rész. Maria Schneider

a film végén, fini, fini! Befut füttyülve a Nyugatiba a gőzmozdony. A kutyák vonyítása Rákoslígeten, ahol kérdezőbiztosként dolgozom hetente háromszor. A Szondi utcai korcsolyaélezőből kiszűrődő hangok. Kamilla hihetetlen erővel szorítja a kezem a műtőlámpák fényében, fölemelik a ráncos kis
90 testet, felsír, és abban a vékony kis cincogásban is ott az a régi hang. A zsírba mártott krumplici íze. A csillogó szaloncukor.

Próbálok koncentrálni, anyámmal találkozom. Kis nénihez megyünk, aki lehet, hogy a Nagy néni.

Anya hőbortjai titkos rendszerbe illeszkednek.

Kikerülöm a helyet a járdán, ahol a kalauznő fekszik a rácsba kapaszkodva, teszek egy kis félkört. Anya mesélt róla? Álmodtam? Én találtam ki, mikor az Öregről írtam azt a novellát? A Pénzjegynyomda előtt rakták sorba őket. Egyik az udvarban hevert sokáig, a nagybátyámra hasonlított.

Csorgott a vér a kanálisba, anyám ettől lett rosszul. Fölment szappanért, éppen csak kinézett az ablakon. Este már nem tudott szoptatni. Hurut, kólika, hasítás.

Dráva utcai panel, linóleumszag, obszcén rajzok a liftajtón. Kiderül, hogy az eredeti Kis nénihez megyünk. A húga enged be, pirospozsgás, mozgékony, ő a kisebbik Kis néni. Nővére mozdulatlan árnyék a sarokban. Nem emlékeztet arra a nőre, aki vasalás közben mesélt a konyhában. Átadjuk az ajándékot.

Az asztalon sütemény, szörp. A hús sűrög-forog, kínálgat, nővére nem beszél, de már mocorog.

A süti a cukrászüzemből való, ahol azelőtt dolgoztak, megkapják a törmeléket. Ostya, isler, flódní, linzer, parány. A habcsók rákenődik a sajtos masnira, a zserbóba tévéropi fűródik. Gesztenyeszív és hájas pogácsa, mézes puszedli és sajtos roló, félbe és egymásba tört csontok. A tál alján egyenemű morzsalék, avarkása a Ligetben.

A három öreg test túlzó közelsége. A polcra lógó növény indái a tarkómat birizgálják. Vigyázni kell, nehogy felrúgjam a kristályvizes üveget. Kezem elindul a tál felé, állkapcsom módszeresen őröl.

Régi sztorikon nevetnek fogatlanul, úgy beszélnek rólam, mintha nem lennék ott. A felnőtttség elfajzás, Lacika kicsi volt, szelíd, ártatlan, kiszolgáltatott. Egyszer leforrázta a lábát.

Valami nem stimmel, anyám szemöldöke felemelkedik. Öregebb Kis néni, a mi Kis nénink azt állítja, hogy nem ő, hanem anyja tette mögém a forró vizes fazekat. Mosolyog, legyint, régen volt, nincs jelentősége.

Anyám nem vitatkozik, de többé nem szólal meg. Nem eszik, nem iszik, jelzi, hogy menjünk.

Besötétedett, köd borult a városra. Ropog a vékony, sárga lakótelepi hó a talpunk alatt. Várunk a megállóban, tudom, hogy arra gondol, ezek.

Mire jön a troli, a massa sűrű tömbbé áll össze a hasamban. Anya nekem is lukaszt jegyet, nem szereti, ha bliccelek. Émelyítő szag, kucsmás férfi hagymát eszik a hátsó ülésen. Trolin eszel, bűdös paraszt, suttogja valaki a fülemben.

Kisétálunk a körútra, várunk a zöldre a zebránál, sűrű köd gomolyog a folyó felől. A hídon hógombás miciklik imbolyognak át Budára. Némán hajtjuk végre anyámmal a hazakísérési programot.

A hentesüzlet rég bezárt, a hentes sorban lefejezte bárdjával a vásárlókat, mindegyik után elővett füle mögül egy ceruzacsonkot, és strigulát húzott a zsírpapírra.

A megálló, ahol bedobtam a bábukat a villamos alá.

Ki tette mögém a forró vizet? Ki a hibás? Untam az üldögélést a felnőttekkel, mentem volna játszani, tévézni. Nem figyeltem oda. Szeleskedtem.

De hogy tudnék helyette megbocsátani önmagának? És ő megbocsátana-e nekem, ha tudná, hogy nagyszünetben miért lopóztunk be Mikivel az osztályba, mire készültünk, miért guggoltunk le a padok mögé a ládához a kiscsibékhez?

Egy néma szó az üres körúton, szeretlek.

A neonfény fehér csíkjai a beton repedéseiben.

Az öreg Béla házában nyikorgott a lift, azóta biztos kicserélték. Anya megtörölte a szám sarkát zsebkendővel. Ha nem tűrt ellentmondást, azt mondta, drága kisfiam. Ilyenkor fölösleges volt minden további könyörgés, lamentálás.

Nincs már kint a tábla. Mogyorósi Béla elköltözött a Szent István körútról, ahogy Flávia a Mester utcából. Kornél kirepült, a kalitka üres. A Béla, mondta anyu fojtott hangon, és a hangsúlyból most, évtizedekkel később mintha megértenék valamit, amit nem akarok tudni.

Álltunk hárman az előszobában, Kornéllal együtt négyen. Mint akik tudják, hogy utoljára látják egymást.

Nem sokkal azelőtt egy képzeletbeli csigalépcsőn mentem lefelé, aztán bebújtam egy vasajtó kulcslyukán. Kivilágított bálterem, színes forgatag, a színpadon előkelő pár. Apa gáláns mosollyal súg valamit, anya felcag. Béla bá kérdi, ki a többi vendég. Körülnézek. Mind én vagyok. Béla bá felébreszt, megjön anya, állunk némán az előszobában, mint egy panoptikumban.

Orgonaillat a Duna felől. A borozó pincésza. Kenyeret fogunk venni a maszeknál, tejet, leveszöldséget. Várunk a megállóban, vajon lesz-e ülőhely, és fékez-e a villamos a Marx térnél, mint múltkor. Homlokomat majd az üveghez szorítom, hogy összekoccanjanak a fogaim. Paprikajancsi feje fából van, teste filc. Keljfeljancsi műanyag. Verekednek, dzsí, dzsí.

Jön a villamos. Már csak pár méter. Tam-tara-ram. Fölemelem a kezem.

Másnap a jegyzeteimet olvasgatom a Maria Schneider-es novellához. Rég üres a fal, ahová Ginsberg aláírását és Hemingway szentjánoskenyérfa-ter-
92 mését ragasztottam. Bőröndbe, mappákba kerültek az emlékek, a varázskő, Miki verse, Flávia kérdőíve, fotók a lányomról, egy ügynöki jelentés.

„Az est során a fiatal költő a versében a medvét Frunze elvtárssal azonosítja, és arcul üti. Éretlenségének mértékét mutató ízetlen tréfája, hogy a versek közt rendőri híreket olvas fel az újságból, ami az est közegében ironikus felhangot kap. A pincérek láthatóan nem tekintik feladatuknak, hogy irodalmi asztaltársaságoknak adjanak helyet. Távozáskor az íróknak nincs elég pénze, nekem kell kiegyenlítenem a számlát. A pincérek továbbra is ellenségesen viselkednek, amit ők panasz nélkül, unottan fogadnak.” A jelentés mellé teszem a blokkot a Pántlikából. Egyszer tényleg Csupi fizetett helyettünk. Kvittek vagyunk, rendeztem a tartozást.

arra gondoltam várok egy kicsit
 amíg a rinocérosz átsétál a szobán
 de az csak állt és meg se moccant
 akár egy tudós könyvlelapon
 azon az éjszakán a szinte sebezhetetlen
 maszkká szépült arc
 mintha csak engem őrzött volna
 és amikor a nővér bejött
 én rámutattam
 hogy Ő az
 hogy nem is halott
 mint ahogy azt a kalandvagyó
 filozófusok állítják
 a rázúduló hajnali fényben
 a nővér sokáig szótlan maradt
 aztán csak leguggolt
 pórázott kötött a rinocérosz nyakára
 és kísértelt vele

MŰ

van egy mű
 amit elfelejtett megírni
 a hattyú halála
 istenem
 hogy milyen igaz
 legyen hát saját
 hattyúja minden művésznak
 egyedi megjelöléssel
 amely hattyú túléli őt
 rezzenetlen arccal
 siklik tova a ködgomolyban
 a párnákkal kitömött tavon

Késő este volt már, ráadásul kedd, és valamiért a keddeket különösen utálok. Kikapcsoltam a gépet, de a tévé még ment, mert tévé nélkül nem tudok elaludni, s lassan már lefekvéshez készülődtem, amikor váratlanul, a maga sa-

játosan idegesítő hangján megszólalt a telefon. Felvettem, bár megfordult a fejemben, hogy talán nem kellene.

94 Szűcs Balázs Péter

VIGASZTALANSÁG

Ismerős hang szólt bele, s én azonnal megis-

mertem. Rég nem hallottam már felőle egyébként. Egy időben együtt zenéltünk, rendszeresen próbáltunk, és volt pár közepesen jó fellépésünk is, aztán ő egyszer csak fogta magát, és minden előzmény nélkül kilépett az együttesből, és másokkal folytatta. Mi pedig ott maradtunk gitáros nélkül. Nem volt a legtisztességesebb lépés tőle, de jellemző volt rá, nagyon is. Nem haragudtam rá, ahogy az együttesből a többiek sem, persze nem is rajongtunk a helyzetért, de elfogadtuk. Aztán találtunk új gitárost is. A kilépése óta nem is kerestük egymást, s ennek már jó ideje.

Szóval felhívott, s azt kérdezte a telefonban, hogy beszélhetnénk-e, mert valami nagyon fontos dolgot akar megbeszélni velem. Én természetesen gondolkodás nélkül rávágtam, hogy persze, egész nyugodtan, pedig nem voltam éppen abban az állapotban, hogy órákig beszélgessek vele. Mit tegyek, sohasem voltam képes nemet mondani.

A lényeg az, mondta, hogy valami megvilágosodásfélén ment keresztül, szóval az összes lezáratlan ügyét a múltból rendezni akarja, hogy ne maradjanak elvarratlan szálak.

Azt mondta, hogy végül is mi nem is veszünk össze annak idején, csak eltávolodtunk egymástól, zeneileg és emberileg egyaránt, ő pedig ezért érezte azt, hogy lépnie kell. És arra gondolt, hogy jó lenne megint találkozni valamikor, és talán beszélhetnénk arról is, hogy ismét csináljunk valamit közösen.

Meglepett, amit mondott, s már majdnem azt feleltem, hogy rendben, miért is ne, de aztán, fogalmam sincs, miért, hirtelen meggondoltam magam. Valahogy azt éreztem, sőt biztos voltam benne, hogy most az egyszer nemet kell mondanom. Ne haragudj, mondtam, de most még véletlenül sem akarom a rohadt megvilágosodás-szövegedet hallgatni. Sok gondom van nélküled is. Nem felelt semmit. Ha más nincs, akkor letenném, mondtam. Rendben, válaszolta, én pedig letettem a telefont.

Hálát adtam az égnek, hogy véget ért ez a szerencsétlen párbeszéd. Fáradt voltam és közönyös, közönyös az érzéketlenségig. Nem akartam a dologgal tovább foglalkozni.

Aztán már az ágyban fekve az jutott eszembe, hogy ha nem adja elő 95
ezt a nagyképű hülyeséget a megvilágosodásról, talán képes lettem volna, és elhitetem magammal, hogy létezhet második esély. De tévedés lett volna, s bár igaz, hogy a tévedéseink is az életünk szerves részét képezik, azért mégsem kellene azokra alapozni az egész létezésünket. Nemet tudtam mondani, de őszintén szólva emiatt sem büszkeséget, sem elégedettséget nem éreztem. Semmi hasonlót – csak vigasztalanságot.

Új Forrás 2018/5 – Szűcs Balázs Péter: Vigasztalanság

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Folyóiratunk a
NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM és az EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA
anyagi támogatásával jelenik meg.
Terjeszti a Budapesti, a Nemzeti és a Vidéki HIRKER RT.
és alternatív terjesztők

Szerkesztők
JÁSZ ATTILA – Csendes Toll (főszerkesztő, kiadóvezető)
PAPP MÁTÉ (költészet rovat: mahbija@gmail.com, Zene online rovat)
REICHERT GÁBOR (kritika rovat: reichertgabor87@gmail.com)
SZÉNÁSI ZOLTÁN (főszerkesztő-helyettes, felelős szerkesztő, próza rovat: szenazol@gmail.com)
SZÜCS BALÁZS PÉTER (Füstjelek online rovat)

Lapterv és műszaki szerkesztés
SELLYEI TAMÁS OTTÓ

Munkatársak
ACSAI ROLAND
BUCSI-KOVÁCS ANIKÓ
MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR
TURI MÁRTON
POGRÁNYI PÉTER

Tiszteletbeli munkatársak
BUJFI FERENC
CSEKE ÁKOS
MONOSTORI IMRE
MUZSNAY ÁKOS
VASADI PÉTER

ÚJ FORRÁS
IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT
ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT
JÓZSEF ATTILA MEGYEI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer
Alapítva ezerkilencszázhatvankilencben
Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2836 Baj-Szőlőhegy 2722/4
E-mail: jasz.attila@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu
Előfizethető az Új Forrás szerkesztőségi címén. Előfizetési díj egy évre 5000 Ft.
ISSN 0133-5332
Kiadja a József Attila Megyei Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.
Készült a Sollers Kft. nyomdájában Tatán.